

The Project Gutenberg eBook of Kirjekyyhkynen, by Alexandre Dumas

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Kirjekyyhkynen

Author: Alexandre Dumas

Translator: Joel Lehtonen

Release date: January 24, 2015 [EBook #48062]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KIRJEKYHKYNEN ***

Produced by Tapio Riikonen

KIRJEKYHKYNEN

Kirj.

Alexandre Dumas

Ranskankielestä [La Colombe] suomentanut Joel Lehtonen

Arvi A. Karisto, Hämeenlinna, 1916.

O.-Y. Hämeenlinnan Uusi Kirjapaino.

I.

Toukokuun 5 p:nä 1637.

Kaunis kyyhkynen, hopeahöyhen, mustasepel, punajalka, koska sinusta vankilasi tuntuu niin kolkolta,

että uhkaat surmata itsesi sen ristikoita vasten, niin annan sinulle vapautesi.

Mutta koska epäilemättäkin tahdot minut jättää vain päästäksesi takaisin jonkun toisen henkilön luo, jota rakastat enemmän kuin minua, on minun tehtäväni osoittaa sinut syyttömäksi viikon kestäneeseen poissaoloon kotoasi.

Todistan siis, että aikomukseni oli antaa sinun maksaa elinkautisella vankeudella se palvelus, jonka sinulle tein: niin itsekäs on ihmissydän, ettei se osaa mitään hyvää tehdä vaatimatta palkkiota, useimpa kaksin verroin suurempaa kuin hänen tekonsa ansaitsee.

Lähde siis, armas airut, lähde sinne, mistä tulit, ja vie anteeksipyyntöni sille miehelle tai naiselle, joka sinua matkain takaa kutsuu, ja jota sinä silmin etsit, vaikka matka lie pitkä. Kirje, jonka siipeesi kiinnitän, on uskollisuutesi turvakirja.

Jää hyvästi, vielä kerran; ikkuna aukeaa, taivas sinua odottaa...
Hyvästi!

II.

Toukokuun 6 p:nä 1637.

Kiitokset teille, ken olettekin, joka annoitte minulle takaisin ainoan toverini; mutta, saatte nähdä, teidän hurskas tekonne saa palkintonsa: ikäänkuin olisi tuo suloinen airut, joka toi minulle kirjeenne, ymmärtänyt, että minun tulee kiittää teitä ja että ainoa pelkoni, koska en tiedä, missä asutte, oli, että moittisitte minua kylmäkiskoisuudesta, niin valtasi sen luonani sama rauhattomuus kuin sen oli teidänkin hallussanne vallannut.

Eilispäivänä: sen paluu oli pelkkää iloa kohdata jälleen minut; mutta tänä aamuna, — katsokaa, miten häilyvä sen mieli on! — tänä aamuna: minä en riittänyt sille enää; se sysii nokallaan ja siivillään, ei häkkinsä säleihin, sillä koskaan ei se ole ollut häkissä, vaan ikkunaruuuihini; se ei tahdo enää olla yksinään minun; se tahtoo olla meidän molempien.

Olkoon siis niin; vastoin monien mielipidettä arvelen, että ihminen kartuttaa kaksin verroin omaisuuttansa, josta sallii osan toisillekin. Meillä on siis tästä lähtien kaksi Iristä; ja huomatkaa, että minä annoin sille nimen *Iris* varmaankin aavistaen, että siitä tulisi kerran meidän lähettiläämme: teidän Iriksenne, joka tuo teille minun kirjeeni, minun Irikseni, joka tuo minulle kirjeet teiltä; sillä minä toivon, että tokihan suvainnette sanoa minulle, minkä palveluksen olette hänelle tehnyt ja kuinka hän teidän käsiinne joutui?

Teitä ehkä kummastuttaa, että minä näin muutta mutkitta ja aivan heti olen niin avomielinen teille, te tuntematon ystävä tai ystävätär. Mutta te olette varmaan hyvä, koska minulle lähetitte takaisin kyyhkyseni; ja sitäpaitsi lähetitte sen keralla kirjeen, joka ilmaisee, että henkilö, joka sen kirjoitti, on älykäs ja hyvin sivistynyt; ja ovathan kaikki jalot sydämet sisaria, kaikki ymmärtäväiset sielut veljiä; kohdelkaa siis minua veljenä tai sisarena, miten vaan haluatte, sillä minä kaipaen nimittää jotakuta tuolla veljen tai sisaren nimellä, jota en ole antanut kenellekään.

Iris, kaunis ystäväni, sinä palaat nyt sinne, josta tulitkin; ja sano hänelle, joka lähetti sinut takaisin minulle, että minä lähetin nyt sinut jälleen hänen luokseen, ystävän tai ystävättären; voit lisätä, että mieluummin lähettäisin kai *ystävättären* luo.

Lähdehän siis, Iris, ja muista, että odotan sinua.

III.

Samana päivänä, Angelus-soiton jälkeen.

Siskoni:

Ettehän soimaa Iristä ettekä minua? Minä en näet ollut huoneessani, kun airuenne saapui; mutta ikkuna oli auki, ottaen vastaan iltatuulen ensimmäisiä henkäyksiä. Iris tuli sisään, ja ikäänkuin tuo suloinen pikku olento olisi ymmärtänyt, että sillä oli kirje annettavana ja vastaus tuotavana, se odotti kärsivällisesti palaamistani, ja kun huoneeseeni astuin, lensi se olalleni hyllyltä, jonne se oli asettunut...

Oi, syöksyessäni alas kautta inhimillisen suuruuden monien eri asteitten olen tieni kahden puolen kohdannut kyllin sekä surullisia että iloisia mielenliikutuksia. Mutta mikään ei ole ollut surullisempi sitä, jonka tunsin valtaavan itseni, kun lähettäessäni takaisin kyyhkysenne, tuon, jonka nimeä en edes silloin tiennyt, — enteellistä nimeä, sanoitte itse, — kun silloin luulin eroavani siitä ainaiseksi; ja mikään ei ole ollut iloisempi kuin se tunne, kun luultuani siitä ainaiseksi eronneeni näin sen jälleen huoneessani ja tunsin sen raikkaan siiven hivelevän poskeani, sen olalleni asettuessa.

Oi Jumalani! sinulla on siis ihmiselle, tuolle kaiken ympäröivän ainaiselle orjalle, hallussasi hetken olosuhteista johtuvia iloja ja suruja! ja mies, joka ei itkenyt menettäessään melkeinpä kokonaisen kuningaskunnan, joka ei värähtänyt piilun huiskeessa, joka kaatoi päitä hänen ympärillään, hän itkee kerran nähdessään linnun katoavan ilmojen etäisyyteen; hän värähtää kuullessaan suhinan, jonka kyyhkysen nopsain siipien sulat luovat! Se on sinun salaisuutesi, Jumalani! ja sinä tiedät, onko jumalallisilla salaisuuksillasi nöyrympää ja hartaampaa ihailijaa kuin hän, joka tällä hetkellä kumartuu maahan sinun jumalallisen Poikasi ristin juureen kiittääkseen ja ylistääkseen sinua!

Näin sanoin minä itsekseni nähdessäni jälleen pikku kyyhkysen, jonka luulin jo kadottaneeni, jo ennen kuin luin kirjeenkään, jonka se minulle toi.

Ja sitten kuin sen luin, vaivuin syviin unelmiin.

— Miksikä, kysyin itseltäni, miksi minä, haaksirikkoutunut raukka, joka luulin jo tehneeni sovinnon myrskyn ja veljesliiton kuoleman kanssa; miksi takerrun, valtameren äärettömyyteen kadonnut, tähän häilyvään parruun, ehkä viimeiseen jätteeseen jostakin purresta, joka murskautui niinkuin minunkin ja jonka paremminkin sattuma kuin Sallimus lähistöleni ajaa? Enköhän, jos annan johtaa itseni toivoon, enköhän samalla anna johdattaa itseäni kiusaukseenkin? Oliko minulla siis, itse tietämättäni, vielä jokin vaatteeni lieve oven raossa, joka aukenee maailmaan, ja enkö ollut, niinkuin jo luulin, täydellisesti tempautunut irti maan kaikista turhuuksista ja harhakuvista?

Siinä oli, kuten näette, sisareni, laaja aihe uneksia ja aprikoida: Jumala pääni yläpuolella, kuilu jalkaini edessä, ympärilläni maailma, jota en enää nähnyt, koska suljin silmäni, jota en enää kuullut, koska suljin korvani, mutta jonka yhtäkkiä alan kuulla pauhaavan kuin ennenkin ja näen uudestaan pyörteissä kiertävän, jos minä varomaton vaan avaan korvani ja silmäni.

Mutta ehkäpä näen mielikuvissani loitommalle todellisuutta; ehkäpä olen korottanut pikku asian, joka on vailla kantavuutta, suurtapauksen arvoon.

Pyydätte pientä kertomusta, siskoni; sen saatte.

Viikko sitten istuin puutarhassa ja lueskelin; tahdotteko tietää, mitä kirjaa lueskelin, siskoni? Luin tuota rakkauden, uskonnon ja runouden aarretta, jonka nimi on "*Pyhän Augustinuksen tunnustukset*". Minä luin, ja ajatukseni olivat täydellisesti sulautuneet tuon autuaan piispan ajatuksiin, jonka äiti oli pyhä nainen ja josta itsestään kerran tuli pyhimys.

Yhtäkkiä kuulen pääni päältä aivan kuin siipien suhinaa; luon silmäni ylös, ja jalkaini juureen syöksyy, anoen apuani, kyyhkynen, varpushaukan niin ankarasti ahdistama, että siltä oli jo jäänyt joku höyhen petolinnun kynsiin ja nokkaan.

Jumala, jonka majesteetille varpunen, joka maahan putoaa, on samanarvoinen kuin valtakunta, joka sortuu, — oliko Jumala sanonut sille, lintu-raukalle, että minussa oli hänen turvansa niinkuin haukassa vaara hänen hengelleen?

Kuinka lie ollutkaan, minä otin tuon vapisevan ja hiukan veren tahraamankin maasta; panin sen povelleni, jonne se painautui sulkien silmänsä ja sydän kovasti sykkien; ja sitten, kun näin varpushaukan asettuneen erään poppelin latvaan, vein kyyhkysen kammiooni.

Viiteen, kuuteen vuorokauteen ei varpushaukka poistunut tähystystorniltaan kuin muutamiksi hetkiksi, ja minä näin sen yötä päivää istuvan liikkumatta kuivalla oksallaan, jossa se vaani saalistansa.

Kyyhkynenkin puolestaan tunsin, epäilemättä, sen läheisyyden; sillä noihin viiteen tai kuuteen päivään ei se mennyt edes ikkunan ääreen, vaan tyytyi surullisena, mutta ikäänkuin alistuvaisena kammioon.

Viimein, toissa päivänä, katosi haukka, ja vanginvaisto sanoi kyyhkylle, että hänen vihamiehensä oli väsynyt, sillä melkein heti syöksyi se läpikuultavaa ruutua kohti, niin rajusti, että oli vähällä sen rikkoa.

Siitä alkaen en ollut enää sille suojelija, vaan vanginvartia; kammioni lakkasi olemasta turvapaikka ja muuttui vankilaksi. Kokonaisen päivän koettelin sitä suostutella sovintoon kanssani; kokonaisen päivän sitä pidätin ja se ponnisteli vastaan. Vihdoin, eilen, tuli minun sääli sitä: laadin kirjeen, jonka saitte, ja avasin kyyneleisin silmin ikkunan, josta luulin näkeväni sen katoavan ainaiseksi.

Sitten olen ajatellut sangen usein haukkaa, joka istui liikkumatta ja vaanien puun kaikkein korkeimmalla oksalla, ja hänessä näin minä tuon ihmislasten vihollisen vertauskuvan, jonka kuulemme kiljuvan, mutta jota me emme näe, ja joka kiertää alinomaa ympärillämme, *quaerens quem devoret*, etsien kenen hän nielisi.

Ja nyt, ellen tuntisi iloa, joka minua samalla peloittaa, nähdessäni jälleen tämän kyyhkysen ja saadessani tuon kirjeen teiltä, sanoisin teille: kertokaa, siskoni, miten Iris läksi teidän luotanne, kun minä nyt olen kertonut, kuinka se tuli minun luokseni.

Huomenna kohtaavat päivän ensimmäiset säteet ikkunani avoinna, ja niiden loistaessa lähtee teidän airuenne matkaan, tuoden teille tämän vastauksen.

Odotellessa kumartukoot kaikki nuo siipi-lapsukaiset, joita uniksi kutsutaan, kunnioittavasti vuoteenne ylitse ja vilvoittakoot otsaanne siipiensä leyhynnällä!

IV.

Toukokuun 10 p:nä, aamumessun jälkeen.

Minä olen ollut kolme vuorokautta teille vastaamatta, kuten näette kirjeeni päiväyksestä; siihen on syynä, ettei teidän viestissänne ollut epäilyn sijaa. Toivoin saavani kutsua teitä siskokseni, ja nyt täytyy minun joko lakata teille kirjoittamasta tai sanoa teitä veljekseni.

Te pelkäätte, sanoitte, jonkin vaatteenne liepeen jääneen oven rakoon, joka aukenee maailmalle. Te olette siis painunut maailmasta yksinäisyyteen?

Olette syöksynyt alas kautta inhimillisen suuruuden monien eri asteitten, sanotte lisäksi. Te olitte siis aikoinanne yhteiskunnan ensimmäisillä arvopaikoilla, koskapa matkanne alas vei niin monien väliasteitten ohitse?

Te olette menettänyt melkeinpä kokonaisen kuningaskunnan, ja te ette ole värähtänyt piilun huiskeessa, joka kaatoi päitä ympärillänne, sanotte samoin. Te olette siis elänyt mahtavain maailmassa? olette ottanut osaa ruhtinasten taisteluihin?

Kuinka saankaan tämän sopusointuun teidän ikänne kanssa, sillä te olette nuori; ja nöyryytennekin kanssa, sillä te puhutte polvillanne?

Ja sittenkin: mitä varten te pettäisitte minua? Ette minua tunne; ette tiedä, olenko ylhäinen vai alhainen, nuori vai vanha, ruma vai kaunis.

Eikä teille muuten merkitse mitään tietää, kuka minä olen, enempää kuin minullekaan, kuka te olette. Me olemme kaksi toisillemme outoa olentoa, jotka elämme erillämme toisistamme, tuntemattomia toisillemme, ja joita ei mikään mahti voi olemuksellisesti yhdistää.

Mutta paitsi aineellista yhdessäoloa löytyy myöskin ajatusten yhteisyys; paitsi ruumiillista näkemistä ja kosketusta löytyy henkien heimolaisuus, mystillinen rakkauden ateria, jolloin kaksi ihmistä juo samasta kalkista Herran Sanaa ja Pyhän Hengen tulenkielten säteitä.

Siinä kaikki, mitä teiltä toivon, siinä kaikki, mitä te minulta taidatte tahtoa.

Kun tämän tiedämme, mitä pahaa olisikaan Herramme silmissä siinä, että sielumme ja henkemme, jos kerran sielujemme välillä on jotain sympatiaa ja henkiemme jotain heimolaisuutta, jos ne seurustelevat toistensa kesken välimatkain takaa, kuten kahden ystävyys-tähden säteet, jotka kohtaavat toisensa avaruuksien ja ilmain yksinäisyydessä?

Nyt kerron, kuinka Iris-raukka läksi pois huoneestani;

Sen päivän aattona, jolloin te pelastitte kyyhkyseni hengen, olin rukoilemassa, polvillani; lamppuni oli asetettu lähelle vuoteeni uutimia. Sydänyön tienoilla minä nukahdin rukoillessani. Kymmenen minuuttia

sen jälkeen, mikäli luulen, aukeni ovi, joka oli huonosti suljettu, tuulen sysäyksestä; nuo uutimeni heilahtivat hulmuamaan, tapasivat lamppuun ja syttyivät tuleen. Tuossa tuokiossa tuli huoneeni, joka on pieni, täyteen tulta ja hehkua. Minä heräsin tukehtumisillani. Kyyhkys-parkani räpytteli laipiossa, kamppaillen savupilvessä. Minä juoksin ikkunan luo ja avasin sen. Tuskin oli ikkuna auki, niin se syöksyi ulos, ja kuulin sen törmäävän pimeässä tuttujen puitten oksiin, noiden, joiden kätöksissä se kuhertaa aina osan päiväänsä.

Toivoen sen palaavan päivän koittaessa jätin ikkunani auki; mutta päivä tuli ja päättyi sen saapumatta takaisin. Tulipalon peljättämänä se oli kai paennut minkä siivistänsä pääsi. Seuraavana päivänä, paluumatkalla, alkoi luultavasti tuo varpushaukka, jota vastaan se tuli anomaan teiltä turvaa, sitä ajaa. Te otitte sen suojaanne, piditte luonanne sitä, ja minä luulin sen kadottaneeni, kunnes yhtäkkiä kuulin siiven lyöntejä ikkunaani. Minä avasin ikkunan: siinä oli karkuri, tuoden anteeksipyyntönsä mukanaan, mutta anteeksi olisi hän saanut jo ennakoita, ellei sitä olisi tuonutkaan.

Sellainen on pikku Iriksen tarina. Senkö ainoastaan tahdoitte tietää, ja eikö teillä ole mitään muuta minulta kysyttävää? Siinä tapauksessa palaa lähettimme tänne takaisin ilman viestiä ja kirjettä. Tiedän, mitä se merkitsee, ja siksi huudahdan teille:

Jääkää hyvästi, veljeni; Jumala olkoon kanssanne!

Toukokuun 11 p:nä, aamun sarastaessa.

Iris tuli takaisin ilman viestiä ja kirjettä. Pikkupoloinen näytti aivan surulliselta, kun sen täytyi ilmestyä näin lähettiläs-arvonsa menettäneenä; se nosti itse siipeensä ikäänkuin kysyäkseen minulta, mitä tämä merkitsee.

Se merkitsee sitä, rakas Iris, että sinä olet nyt ypöyksin minun, että päivä, joka tummaa taivastamme kirkasti, sammui, että veli oli vieras, että ystävä ei meistä välittänyt.

Ja tämän, rakas raukkaseni, kirjoitan itseäni varten. Tämä yksinäisyydessään vaikeroivan sieluni valitus ei saavu hänen kuuluviinsa. Sinulle minä sanon, että minä kärsin; sinulle sanon, sinulle vain, että itken; sinulle sanon, että minä olen onneton.

Voi, Jumalani, niinköhän on, ettei sinun vanhurskautesi joskus erehdy, ja eivätkö iskut, joita sinä kohdistat jonkun näkymättömän ja pahan enkelin harhaanjohtaman syyllisiin, osu joskus viattomiinkin? Tämän elämän tuskat ovat valmistusta toisen elämän autuuteen, sanotaan meille; mutta miksi annetaan tuskaa sille, joka ei ole tehnyt mitään pahaa, jolla on ehkä vikansa, mutta jolla ei tosiaan ole rikosta sovitettavana? miksi antoi Jeesus anteeksi Magdaleenalle? miksi armahti Kristus vaimoa, joka oli avioliiton rikkonut? miksi tällainen ankaruus minua kohtaan, minua yksinäni, oi Jumalani?

Olen rakastanut, se on totta; mutta minä olen rakkaudessa vastannut toisen rakkauteen; minä olin syntynyt maailman elämään enkä luostarin. Minä olen rakastaessani noudattanut lakia, jonka sinä olet säätänyt eläimille, ihmisille, kasveille. Kaikki tässä maailmassa rakastaa; kaikki koettaa liittyä ja sulautua yhteiseen elämään: purot jokiin, joet virtoihin, virrat valtameriin. Nuo tähdet, jotka öin lentävät yli taivaan, lähtien toiselta ilmanrannalta ja piirtäen ilmojen kanteen kultaisen viivan ja kadoten vastakkaiselle taivaan reunalle, ne rientävät sammumaan toisen tähden syliin; ja meidän sielummekin, nuo sinun jumalaisen henkäyksesi emanatsiot, etsivät toista sielua maan päällä ainoastaan löytääkseen kumppanin rakkaudessa, ja kun ne lähtevät ruumiistamme pois, lähtevät ne sulautuakseen samallaisella kaipuulla sinuun, joka olet kaikkeuden sielu ja ääretön rakkaus.

Niin, Jumalani, hetken minä riemuitsin toivosta, että olin löytänyt avaruuteni toiselta rannalta sielun, joka oli minulle tuntematon, mutta sisar, sisar kärsimyksessä; sillä ensimmäiset valitukset kuullessani minä luulin, että sydämen kieli se niin vaikeroi. Miksi et sinä, tuskaa kärsivä sielu-parka, miksi et tahdo ottaa osaa suruistani niinkuin minä ottaisin osan sinun tuskistasi? Niin on luonnon sääntö, että kahden kannettu taakka tuntuu keveämmältä ja että paino, joka musertaa alleen erillään ponnistavan voiman, tuntuu huokealta kahden yhdistyneen voiman sitä kantaessa.

Nyt soitetaan messuun; sinä kutsut minua luoksesi, Jumalani; ja minä tulen; minä tulen luoksesi luottaen puhtauteeni, avoimin sydämin, että sinä saat lukea sen pohjaan saakka, ja jos olen jollakin teolla, jollakin laiminlyönnillä sinua loukannut, oi Jumalani! niin ilmoita se minulle merkillä, jollakin aavistuksella, jollakin ilmestyksellä, ja minä painan alttarisi ääressä otsani maan tomuun, kuroittaen käsiäni puoleesi, kunnes olet antanut anteeksi minulle.

Sinä, rakas kyyhky, ole näiden minun heikon sydämeni ajatusten, näiden sielu-raukkani tuskan purkausten uskollinen vartia! Kätke siivilläsi tämä paperi, jonka nyt käänän kokoon, peittääkseni sen kaikilta katseilta, ja joka odottaa minua niinkuin puolilleen täytetty malja odottaa katkeran juoman loppua, joka sille on luvattu!

V.

Toukokuun 11 p:nä, keskipäivällä.

Teidän aavistuksenne oli tosiaan oikea, surun ahdistama ihmis-parka: minä olin päättänyt, etten teille enää kirjoittaisi; sillä mitä varten koettaisi ihminen, joka makaa haudan syvyydessä, vielä itsepäisesti kurotella käsiään haudasta, paitsi kohottaakseen ne Jumalan puoleen? Mutta eräs ihmeellinen tapaus sai minut muuttamaan päätökseni.

Tuon kirjeen, jonka te olitte kirjoittanut pelkästään itseänne varten, tuon kirjeen, jossa te laskette koko sielunne avoinna Herran jalkojen juureen, tuon kirjeen, aatostenne uskotun, maljan, joka oli katkeruutta puolillaan ja jonka piti teidän palattuanne tulvia yli laitojen kyneleistänne, tuon kirjeen toi kyyhkynen, tällä kertaa petturi, minulle, ei teidän kääntämänänne sen siiven alle, vaan se itse, kantaen sitä nokassaan, niinkuin vedenpaisumuksen arkin kyyhkynen kantoi vihantaa oksaa, joka ilmaisi, että vedet alkoivat valua pois maan pinnalta, kuten kerran kuivuvat kyneleet anteeksi saaneen syntisen poskilta.

No hyvä, olkoon niin! minä otan vastaan tehtävän, jonka minulle annatte: kantaa osaltani suruanne; sillä niinhän tosiaan on, etten olekaan enää itseni oma, ja ne voimat, jotka Jumala on minulle jättänyt, täytyy minun käyttää vipusimena nostaakseni toisia onnettomuudesta.

Sieluni on tästä hetkestä alkaen omista kovista muistoistani tyhjä; vuodattakaa siihen kohtalonne, te puro, joka etsitte rantaa, johon laskea, te lentotähti, joka haette tähteä siihen sammuaksenne.

Kysytte, miksi kärsitte, vaikkette ole mitään tehnyt. Varokaa! Jumalalta te kysytte, ja matka kysymyksestä herjaukseen on lyhyt, kuiluun syöksyminen nopea.

Ylpeys on täällä maailmassa meidän ankarin vihollisemme. Kerrotaan, että esiintyy nykyään filosofi, joka on jakanut koko luonnon pyörre-järjestelmiin. Hänen mukaansa jokainen kiintotähti on aurinko, sellaisen maailman keskus kuin tämä meidänkin on, ja kaikki nuo maailmat kiertävät tasapainokin alaisina ja vetovoimia noudattaen avaruudessa, kukin oman keskuksensa ympäri, toisiinsa törmäämättä tai sekoittumatta.

Kas siinä järjestelmä, joka suurentaa kyllä Jumalan, mutta pienentää suuresti ihmisen, vai kuinka?

Niinpä voidaan myöskin meidän kunkin maailma jakaa miljooniin eri maailmoihin. Ylpeytemme uskottelee jokaiselle meille, että me olemme aurinko, jonkin kiertojärjestelmän keskus, kun me oikeastaan olemmekin enintään vaan atoomeja, tomuhiukkasia, joita Herran henkäys kierrättää vetovoimansa mukaan miljoonittain noiden enemmän tai vähemmän loistavain tähtiensä ympäri, joita kutsutaan kuninkaiksi, keisareiksi, ruhtinaiksi, sankareiksi, lyhyesti sanoen: tämän maailman mahtavien ympäri, joille Jumala on antanut heidän valtansa merkiksi valtikan tai piispansauvan, tiaran tai miekan.

Ja ken teille sanoo, eivätkö henkiset asiat pysyntyä tasapainossa samalla tavalla kuin aineellisetkin? Ken teille sanoo, etteikö siveysmaailman laki ole juuri se, että toisen puolen sydäntä täytyy viihtyä kyynelissä, jotta toinen saisi olla ilossa, niinkuin toisen puolen maapalloa täytyy olla pimeässä, että toinen puoli olisi valossa?

Kertokaa siis minulle onnettomuutenne, surun ahdistama ihmis-parka; sillä kuinka suuret onnettomuutenne lienevätkin, eivät ne ole, siitä olen varma, minun kovien kohtaloitteni vertaisia; kertokaa, ja minulla on toivoakseni lohdutus jokaiseen valitukseenne, palsami jokaiseen haavaanne.

Mutta sitten, sitä rukoilen teiltä, juokaa puolestanne ainoastaan minun sanojeni purosta, etsimättä lähdeettä, josta ne juoksevat; tehkää kuin mustat etioopialaiset ja Egyptin tummat lapset, jotka sammuttavat janonsa Niilin rannoilla ja luulevat, että he tekisivät jumalattoman teon, jos nousisivat virtaa myöten sen lähteille saakka.

Eräistä sanoista, jotka pujahtivat suustani, olette luullut voivanne nähdä mennyttä elämääni; olette tehnyt minusta tämän maailman mahtavan; olette luullut, että minun syöksymistäni seurasi valonjuova, ja että olen pudonnut taivaasta maan päälle kuin salaman lyömä enkeli.

Nähkää kaikkein ensiksi erehtyneenne: minä olen halpa munkki, ja nimeni on vähäpätöinen; entisyyteni — olipa se pieni tai loistava, tavallinen tai ylpeä, olen kadottanut täydellisesti muististani, ja ollen huonopäisempi elämässä kuin se muinaisajan filosofi, joka muisti taistelleensa Troian piirityksessä, oli kuollessaan, en muista tänään eilistä päivää enkä huomenna ole muistava nykyistä.

Niin tahdon minä askel kerrallaan astua iäisyyteen, tasoittaen pois kaikki jäljet, mitä olen elämästäni

jättänyt, saapuakseni kuolemani päivänä Herran eteen sellaisena kuin olen äitini kohdusta tullut: *Solus, pauper et nudus*; yksin, köyhänä ja alastomana.

Hyvästi, sisareni; älkää pyytäkö minulta enempää kuin minä voin antaa teille, jotta voisin teille aina antaa.

VI.

Toukokuun 12 p:nä.

Aivan oikein, te ymmärsitte kaikki; niin, sillaikaa kuin minä makasin Jumalan jalkain juuressa, vaatien häntä tilille ankaruudesta, vaikka minun olisi pitänyt pyytää häneltä anteeksi epäilystäni; niin, silloin Jumala antoi minulle ihmetyön kaltaisella tapahtumalla tuon lohdutuksen, jonka minä luulin itseltäni riistetyksi, ja meidän airuemme, se uskollisuutensa tähden uskonon, toi teille itsestään nuo minun ajatusteni tai paremminkin sydämeni ylläikäkkyneet purkaukset, jotka olivat paperille vuotaneet.

Te tahdotte pysyä tuntemattomana; olkaa! mitä minä siitä, jos aurinko kätkeikse pilviin, jos tuli verhoutuu savuun, kunhan vaan läpi pilven tai savun auringon säteet suovat minulle valoa tai tulen liekki minua lämmittää? Jumalakin on näkymätön ja tuntematon: tuntuuko silti Jumalan käsi heikommin lepävään maailman ylitse?

Minä en sano teille olevani halpa nainen; minä sanon: Olen ollut ylhäinen, olen ollut rikas, olen ollut onnellinen; nyt en ole enää mitään tuosta; minä olen kaikesta sielustani rakastanut miestä, joka myöskin rakasti kaikesta sielustaan minua; se mies on kuollut; tuskan jäätävä käsi riisui minulta ylhäiset vaatteet ja puetti minut pyhään kaapuun, väliaikaiseen pukuun: niiden huolihuntuun, jotka eivät enää elä ja jotka eivät kuitenkaan ole kuolleet.

Ja tämä on minun kipeä kohtani:

Minä olen ruvennut nunnaksi unohtaakseni hänet, joka on kuollut, ja ollakseni muistamatta muuta kuin Jumalaa; mutta joskus minä unohdan Jumalan enkä muista kuin hänet, joka on kuollut.

Siksi minä valittelen; siksi minä vaikerran, siksi minä huudan Herrallemme: "Herra, armahda minua!"

Oi, sanokaa minulle, mitä te olette tehnyt saadaksenne sielustanne pois tuskan, jota se oli täynnä? Kallistittekö sen vuotamaan kuin maljan? Minä teen niin rukoillessani, ja jokaisen rukouksen jälkeen näen sieluni täydempänä maallista rakkautta kuin ennen, ikäänkuin se ei, purkamatta pois katkeruuden mehua, jota se sisältää, pystyisi kallistuessaan muuhun kuin ammentamaan sisäänsä jostakin tulisesta järvestä uutta samallaista karvautta.

Vastauksenne lienee yksinkertainen ja tunnen sen jo ennakolta: "Minä en ole koskaan rakastanut."

Mutta jos ette ole koskaan rakastanut, millä oikeudella kerskutte sitten kärsineenne?

Olisi pitänyt alkaa sanomalla minulle: "Minä en ole koskaan rakastanut."

Silloin en olisi pyytänyt teiltä en apua enkä lohdutusta; silloin en olisi ainoastaan hyväksynyt kaukana pysymistänne ja vaikenemistanne, vaan olisin kulkenut lähitsenne niinkuin kuljetaan marmorikuvan ohitse, jolle kuvanveistäjä on antanut ihmisen muodon, mutta jonka rinnassa ei ole koskaan sykkinyt ihmisen sydän.

Jos ette ole koskaan rakastanut, niin sanon minä teille vuorostani tällä kertaa: Älkää vastatko minulle, me emme ole samasta maailmasta, me emme ole eläneet samaa elämää. Minä erehdyin ulkonäöstä; miksikä enää vaihtaisimme keskenämme turhia sanoja? Te ette kuitenkaan ymmärtäisi, mitä teille sanon; minä en ymmärtäisi, mitä minulle sanoisitte. Me emme puhu samaa kieltä.

Oi, mutta jos te olette rakastanut, niin sanokaa, päinvastoin, minulle, missä, sanokaa ketä, sanokaa kuinka, tai jos ette tahdo mitään moista puhua, niin puhukaa muista turhemmista asioista, sama sekin, kaikki on minusta mielenkiintoista, mikään ei minusta ole hyödytöntä; kertokaa, millainen on huoneenne, onko sen ovi itään vai länteen, etelään vai pohjoiseen; tervehdittekö aurinkoa, kun se nousee, lausuttekö sille jäähyväiset, kun se katoaa, tai koetattekö silmin, jotka keskipäivän polttavat säteet ovat häikäisseet, eroittaa Jumalan kasvoja sen sammumattomasta säihkeestä?

Kaikki tämä kertokaa; ja kuvailkaa vielä, mitä näette ikkunastanne, alankoja vai vuoria, huippuja vai laaksoja, puroja vai virtoja, järviä tai valtameren; kertokaa minulle kaikkea moista, minä kiinnitän ajatukseni näihin mystillisiin ongelmiin tuntemattomasta, jonka tahto tekee näkyväiseksi, ja ehkäpä onnistuu sydämeni, ajatusten häiritsemänä, saamaan unohdusta, vaikkapa vain hetkeksi...

Ei, ei, ei, älkää sellaista kertokokaan; minä en tahdo unohtaa!

VII.

Toukokuun 13 p:nä.

Se, jota te olette rakastanut, on kuollut, siksi on teillä vielä kyyneleitä; se, jota minä olen rakastanut, petti minut, siksi minulla ei enää niitä ole!

Puhukaa minulle hänestä niin paljon kuin tahdotte, älkää vaatiko, että minä puhun omastani, joka on mennyttä.

Neljä vuotta olen asunut luostarissa, ja kumminkaan en ole vielä pappi!

Miksi en? kysytte minulta. Sanon sen teille.

Kun rakkauteni, joka oli viimeinen side, mikä minua elämään kiinnitti, sortui minulta, jouduin sellaiseen epätoivoon, ettei suinkaan ollut minun oma ansioni, että heittäysin moisessa tuskassa Jumalan turviin.

Silloin odotin, että epätoivoni asettuisi, niin ettei Herramme tarvitsisi ottaa minua vastaan niinkuin kuilu ottaa sokean tai mielettömän, joka siihen syöksyy, vaan kuin vierasvarainen isäntä ottaa luokseen uupuneen kulkijan, joka tulee anomaan häneltä yön lepoa ankaran taivalluksen jälkeen, pitkän päivän päättyessä.

Tahdoin antaa hänelle hartaan sydämen — enkä murrettua sydäntä, elävän olennon — enkä ruumista.

Ja nyt olen jo yli neljä vuotta elänyt eristäytyneenä yksinäisyyteen, puhdistautuen rukouksella, enkä ole vielä tähän hetkeen saakka tohtinut riisua noviisin asua ja vaihtaa sitä munkin kaapuun; niin syvällä on vielä vanha ihminen minussa, niin suurelta pyhyydenhäväisyltä tuntuisi minusta antautua näin epätäydellisesti Luojan valtaan, oltuani ensin niin täydellisesti luonnon vallassa.

Nyt tiedätte entisestä ja sisäisestä elämästäni kaikki, mitä voitte saada tietää. Nykyisestä ja ulkonaisesta elämästäni voin kertoa teille vain tämän:

En asu itsessään luostarissa, vaan erakkomajassa puolivälissä erään kukkulan rinnettä, valkoseinäisessä kammiossa, jossa ei ole muita koristuksia kuin erään kuninkaan muotokuva, jota miestä kohtaan tunnen aivan erikoista kunnioitusta, ja norsunluinen ristiinnaulittu, mestariteos XVI:nnelta vuosisadalta, jonka äitini on minulle lahjoittanut.

Ikkunani, valtavan jasmiini-pensaan ympäröimä, jonka kukkaiskuormaa kantavat oksat ojentuvat huoneeseeni täyttäen sen tuoksulla, on auringonnousuun päin ja luultavasti sitä ilmanrannan paikkaa kohti, jossa te asutte; sillä minä näen kyyhkysenne jo kaukaa suoraan lentäen rientävän sieltä luokseni ja näen sen lähtevän takaisin aivan samaan suuntaan, ja minä voin katseillani seurata sen kulkua ilmoissa noin neljänneslieuen välimatkan päähän; sen jälkeen sulautuu piste, joka sitä esittää ja joka on pienentynyt pienentymistään, siniseen taivaslakeen tai harmahtavaan pilveen, sikäli, onko taivas selkeä vai pilvinen. Aamunkoitto tarjoaa minulle aivan erikoista viehätystä, mikä seikka johtuu maanmuodostumien laadusta, jotka ovat laajana maisemana silmiäni edessä ja joita koetan nyt teille kuvailla.

Näköpiiriäni sulkee etelässä Pyreneitten mahtava ketju, punasinertävin kyljin, lumisin huipuin; idässä vuorijonon haara, joka yhdistyy yhä korkeammaksi yleten vähäisempänä ketjuna tuohon päävuoristoon, ja pohjoisessa vihdoin loittonee se niin kauas kuin silmä kantaa tasankomaille, jotka ovat täynnä öljypuitten kimppuja ja joita pienet joet vakoina halkovat, kun taas niiden keskellä vyöryy, ikäänkuin hallitsija kooten veroja alamaisiltaan, majesteettisena muuan suurimpia Ranskanmaan virtoja.

Ylätasanko, jolla asun, on kalteva etelästä pohjoista kohti, vuoristosta tasankoon päin.

Se näyttäytyy kolmessa erilaisessa muodossa riippuen ajasta: aamulla, keskipäivällä ja illalla.

Aamulla: aurinko nousee itäisen kukkulajonon takaa; kymmenen minuuttia ennen sen ilmestymistä näen kohoavan ruusunpunertavan udun, joka valtaa verkalleen, mutta voitokkaana taivaan, tehden vielä entistäänkin tummemmaksi kukkulain varjokuvan, joka piiryy terävänä sen eteen; tuon udun lävitse, joka vaihtaa kaikissa välivivahduksissa väriä, heleämpunaisesta palavan keltaiseen, sinkoavat päivän ensimmäiset, toisten tuloa ennustavat säteet kuin välkkyvät keihäät, auringon samalla jatkaessa nousuaan kukkulain takana, joiden ääriiviivat alkavat nyt saada kultaa sen valosta. Pian hulmuua kaksoishuippu, joka muodostaa tuon vuorijonon korkeimman kohdan, liikkuvana tulena, joka leviää leviämistään, kunnes ilmestyy loistavana, säihkyen ja liekkejä suihkuten, itse päivtähti, tuo jumalallisen vulkaanin sammumaton kraateri! Ja sikäli kuin se nousee taivaalle, herää kaikki elämään maan päällä; Pyreneitten vuorten huiput muuttuvat himmeänvalkeista kirkkainta hopeaa säihkyviksi; niiden tummat kyljet kirkastuvat verkallensa, muuttuen mustista violetinvärisiksi, violetista kirkkaansinisiksi. Aivan kuin valotulva lainehtisi alas huippujen korkeudesta, leviää päivä tasangolle. Silloin kiiltävät purot kuin hopeiset rihmat, joki kierii ja mutkittellee kuin moiree-silkkinen nauha; pikkulinnut laulavat laakeripensastoissa, granaattipuu-aitauksissa ja myrttievehmastoissa. Ja kotka, ilmojen kuningas, leijaa korkeudessa, kaartuen uljaassa lennossaan yli puolen peninkulmaa laajaa piiriä, jonka kehässä huomaan sen vuoroin katoavan ja jälleen ilmestyvän näkyviin.

Keskipäivällä muuttuu koko syväne, jota olen kuvannut, suorastaan palavaksi pätsiksi; vuoret, jotka ovat nyt valaistuina kiireestä kantaan, eivät osaa enää kätkeä alastomia kylkiään, joissa maan graniittinen luusto kuultaa; kallion kiiltävistä pinnoista näkee auringon taittuneitten säteiden kimmahdelevan takaisin; purot ja joet muuttuvat ikäänkuin suliksi lyjyvirroiksi, kukkasat lakastuvat, lehdet taipuvat maata kohti, linnut vaikenevat; näkymättömät puusirkat laulavat öljypuitten oksilla, jotka sihisevät, ja mäntypuitten kaarnassa, joka rasahtelee, ja ainoat elävät olennot, jotka sirkkain kanssa tässä liekkien erämaassa liikkuvat, ovat joskus vihreä sisilisko, joka juoksee ylös ikkunani säleikköön, joskus täplikäs tarhakäärme, joka kiepussa maaten ja kita puoliavoimna ja vaaraton musta kieli sinne tänne heiluen särpii nieluunsa hyttysiä, jotka joutuvat sen henkäyksen ylettämiin.

Illalla herää elämä hetkeksi uudestaan, niinkuin sammuva lampun liekki hetkiseksi syttyy; silloin puusirkat vaikenevat yksi toisensa jälkeen ja heinäsirkan suruinen ja yksitoikkoinen sirinä seuraa niiden hiiskutusta; sisiliskot pakenevat, tarhakäärmeet katoavat, pensastojen lehdet huiskahtelevat lintujen lennellessä siellä rauhattomina etsimässä majaa, missä yötänsä viettää; aurinko alenee ilmanrantoja kohti, jotka ovat katseiltani kätkeytyt, ja sikäli kuin se laskee, näen Pyreneitten luntien muuttuvan vienon punervista purppuranpunaisiksi, sillaikaa kuin tasangon pohjaan suljetut varjot nousevat pykälittäin ylös jättiläisportaita, jotka valo nyt jättää, kunnes koko maailma, luonnonlakeja noudattaen, on vuorostaan jälleen heidän. Silloin kaikki äänet hiljenevät, kaikki maalliset valot sammuvat, tähdet syttyvät hiljaa taivaalle, ja keskellä yön vaikenemusta herää ainoastaan yksi sävel avaruudessa: se on satakielen laulu, tähtiä rakastavan, tummuuden runojen sepittäjän.

Kysyitte, mitä minä ikkunastani näen; olen nyt sen kertonut; vakaannuttakaa nämä kolme näkyä ajatuksissanne, antakaa hengellenne työtä sydämenne ajanvietteeksi; pelastuksenne tässä ja toisessa maailmassa on sanassa:

Unohtakaa!

VIII.

Toukokuun 13 p:nä.

Te sanotte: unohtakaa!

Kuulkaa, miten on laitani.

Aina siitä hetkestä alkaen, jolloin yön pimeys maahan leviää ja minä vaivun uneen, (käsitätkö tätä peloittavaa, tätä ennen kuulumatonta, yliluonnollista seikkaa?) on minusta kuin kuollut ei olisikaan enää kuollut, kuin vainaja palaisi jälleen elämään! hän on aivan lähelläni, tutuin pitkin, mustin hiuksin, kalpein, miehekkäin kasvoin, joihin hänen ylhäinen syntyperänsä on painanut eittämättömän leimansa. Hän on siinä, minä puhun hänelle, minä ojennan kättäni, minä huudan:

— Sinä siis elät vielä? sinä siis yhä rakastat minua?

Ja hän vastaa ja myöntää, että hän elää, että hän rakastaa yhä minua. Ja sama ainainen, säännöllinen, melkeinpä ruumiillinen näky uusiintuu joka yö eikä katoa ennenkuin päivän ensi säteitten syttyessä.

Oi minua! Jumalani, mitä olenkaan koettanut tehdä, että tuo näky, varmaankin pimeyden enkelin luoma, lakkaisi minua kiduttamasta!

Olen peittäytynyt puksipuun siunattujen oksien alle, olen kietonut pyhiä rukousnauhoja kaulaani ja ranteihini, olen asettanut ristiinnaulitun kuvan rintani päälle ja nukahtanut kädet puristettuina jumalallisen martyyrin jalkain ympärille: kaikki se on ollut turhaa, hyödytöntä; päivä vie minut jälleen Jumalan luo, mutta yö hänen; olen sellainen kuin tuo kuningatar, josta runoilija Homeros puhuu ja joka öisin purki aina päivänsä työn.

Kun ei olisi enää yötä, ei olisi enää unia, niin ehkä unohtaisin.

Voitteko saada Jumalan täyttämään sen toivomukseni?

IX.

Toukokuun 14 p:nä.

Kaikki, mitä Jumalalta voi rukouksella saada, saan teille häneltä; sillä te olette tosiaan haavoittunut ja haava on syvä ja vuotaa yhä verta.

Rukoilkaamme.

X.

Toukokuun 15 p:nä.

En tiedä, olenko sen jälkeen kuin aloin teille kirjoittaa, saavuttanut enemmän rauhaa; mutta varmasti olen saanut helpoitusta.

Se johtuu siitä, että olen nyt löytänyt elämälleni rikasta ajanvietettä; minä olin ilman sukua, yksinäni sekä siveellisessä että aineellisessa suhteessa, milloin maaten haudalla, milloin itkien, aina epätoivoissani, ja silloin yhtäkkiä löydän itselleni veljen.

Sillä minusta tuntuu, että te olette minulle veli; minusta tuntuu, että tuo veli, jota minä en tuntenut, läksi pois Ranskasta ennenkuin minä olin syntynytäkään; minusta tuntuu kuin olisin odottanut häntä, etsinyt lakkaamatta kaikkialta. Ja nyt hän on tullut tänne takaisin; ilmaisematta itseään esiin astumalla ilmaisee hän itsensä äänellään. Minä en häntä näe, mutta voin kuunnella häntä. En saata häntä koskettaa, mutta kuulen hänen äänensä.

Te ette voi aavistaa, kuinka tuo maisema, jonka teidän kynänne niin loistavasti väritti, on ajatuksiini syöpynt. Älköön kiellettäkö kaukonäön ihmettä: kaukonäkeminen on mahdollista! Tahtoni vakaan voiman pakosta on se maisema tuossa edessäni, kuvastuen sieluuni aivan kuin peiliin. Minä näen kaikki aamun punertavista uduista, jotka nousevat kukkulan takaa, illan harmahtavien varjojen leviämiseen saakka; kuulen kaikki, kukkasen äänestä, kun se avaa maljansa aamun kasteelle, satakielen lauluun asti, joka kajahtelee yön yksinäisyydessä ja hiljaisuudessa.

Ja minä näen kaiken tuon sellaisella tavalla, että jos minä joskus joutuisin seutuun, joka piirinä silmienne eteen aukeaa, sanoisin: "Kas tuolla ovat ne leimuavat kukkulat, tuolla lumiset vuoret, tuolla hopeiset purot, tuossa silkkinauhana vierivä virta, tuossa granaattipuut, tuossa laakerit, tuossa myrtil! Tämä, tämä se paikka on!"

Ja minä näen myöskin erakkomajanne, puutarhamuurin takaa ylenevänä, ja ikkunanne, jota jasmiinit ja viiniköynnökset verhoihinsa kietovat; ja minä näen teidät itsenne valkeassa kammiossanne, polvillanne jalon Kristuksen-kuvanne jalkain juuressa, rukoilemassa itsenne ja varsinkin minun puolestani.

Sanokaa, ken on tuo kuningas, jonka muotokuva on kammiossanne, mies, jota kohtaan te tunnente erikoista kunnioitusta, niin että minullakin olisi saman kuninkaan kuva, että minulla olisi vielä lisää yksi

uskonto, yhteisenä teidän kanssanne.

Ja vielä: teidätkin, teidät itsenne tahtoisin nähdä... Oi, ainoastaan ajatuksin; olkaa rauhassa. Sanoittehan minulle, ettei teillä enää ollut olemassa entisyyttä ja ettei minun pitänyt tiedustella teiltä muuta kuin nykyisiä ja tulevia asioita.

Jättäkäämme entisyys olemattomuuden helmaan, ja sanokaa minulle, minkä ikäinen te olette, minkälaisen piirteiden nojalla minä luon itselleni kuvan, joka on teidän näköisenne; sanokaa, milloin te asetuite tuohon erakkomajaan, sanokaa, milloin arvelette jättävänne lopulliset jäähyväiset maailmalle.

Tahtoisin myöskin tietää, miten pitkä matka on välillämme. Onko se mahdollinen laskea?

Te tunnutte minusta olevan niin hyvä, etten pelkää väsyttäväni teitä; tunnutte minusta olevan niin oppinut, etten pelkää pyytää teiltä mahdottomia.

Ryhdyn nyt ajattelemaan, mitä teidän vastauksenne mahtaa sisältää, ja kun olen sen saanut, ajattelen jälleen seikkoja, joita se sisälsi.

Lähde, kallis kyyhkynen, lähde ja palaja pian!

XI.

Toukokuun 15 p:nä, täsmälleen kello 3 iltapäivällä.

Näette, että antaessani askareita ajatuksillenne, olen onnistunut hetkeksi viihdyttämään teidän sydäntänne.

Sielua täytyy käsitellä kuin ruumistakin; saakaa sairas tuokioksi unohtamaan, että hän kärsii, niin hän ei kärsi enää.

Te tahdotte, että minä puhun itsestäni, tahdotte nähdä, onko tässä elävässä ja tuntemattomassa miehessä, aineelliselta ja henkiseltä kannalta katsoen, myöskin jotain sille vainajalle ominaista, jota te rakastitte; olkoon menneeksi; kuulkaa siis.

Olen syntynyt Fontainebleaussa toukokuun 1 p:nä 1607; olen siis 30 vuoden ja 14 päivän ikäinen.

Olen kookas, tummaverinen; silmäni ovat siniset, ihonväri kalvakka, otsa korkea.

Vetäydyin pois maailmasta tammikuun 17 p:nä 1633, ja olen tehnyt lupauksen pyhittää itseni Jumalalle, elleivät eräät kohtaloni seikat toisiksi muutu, viiden vuoden sisällä yksinäisyyteen asettumisestani. Vetäydyin pois maailmasta erään suuren onnettoman valtiollisen tapahtuman tähden, joka hukutti kaikkein rakkaimmat ystäväni; ja erään suuren oman surun vuoksi, joka mursi sydämeni. Kuninkaan muotokuva, joka on kammiossani, valtiaan, jota kohtaan tunnen aivan erikoista kunnioitusta, on kuningas Henrik IV:n.

Sitten tahdotte vielä tietää, miten pitkä matka on välillämme: nyt on kello muutamaa minuuttia vaille kolme; asetan kirjeeni päiväykseksi: täsmälleen kello 3, tarkka aika, jolloin lasken lähettimme lentoon.

Kyyhkysset lentävät noin 15-16 lieuen matkan tunnissa; sen olen sattumalta päässyt tutkimaan eräissä olosuhteissa, jolloin olen käyttänyt niiden apua; tarkatkaa, mihin aikaan saatte tämän kirjeen, ja laskekaa sitten.

Älkää vastatko minulle ennenkuin kahden tai kolmen päivän päästä; käytäkää nuo pari päivää haavekuvien tai todellisuuden kuvauksiin; piirtäkää sitten, yksineläjä-raukka, paperille kaikki, mitä sielussanne liikkuu, ja lähettäkää minulle etsintänne tulos, unelmienne yhteinen summa.

Jumala olkoon kanssanne.

XII.

Toukokuun 15 p:nä, kaksi tuntia kirjeenne saatua.

Kuulkaa! kuulkaa! Kahta päivää, kolmea päivää ei saa kulua ennenkuin vastaan teille, aivan heti minun on se tehtävä.

Oi Jumalani! mikä hurja aatos järkeni, sydämeni, sieluni valtaa! Jospa se, jota rakastan, ei olisikaan kuollut! jos te olisitte hän, jota rakastan, hän, jota huudan luokseni, hän, jota etsin, hän, joka ilmestyy minulle joka yö!

Te olette syntynyt toukokuun 1 p:nä 1607: samoin hänkin! Te olette kookas: niin hänkin! Olette tummaverinen: hän myös! Teillä on siniset silmät, iho kalpea, otsa korkea: samoin hänellä!

Ja muistatteko sanat, jotka lausuite minulle jo eräässä toisessa kirjeessä ja jotka ovat painuneet elävästi mieleeni: Te olette syöksynyt alas kautta inhimillisen suuruuden monien eri asteiden; te ette ole värähtänyt piilun huiskeessa, joka kaatoi päitä ympäriltänne; te olette sortuessanne kadottanut melkeinpä kokonaisen kuningaskunnan.

En tiedä, sopiiko tämä teihin, mutta, Jumalani! Jumalani! se kaikki sopii tosiaan tarkalleen häneen.

Teillä on kammiossanne kuninkaan kuva, hänen, jota teidän kunnioituksenne ja rakkautesenne ympäröi. Tuo kuva on kuningas Henrik IV:n. Ja hän, hän oli kuningas Henrik IV:n poika!

Jos te ette ole Antoine de Bourbon, Moret'n kreivi, jonka väitetään kaatuneen Castelnaudaryn taistelussa, ken te sitten olette?

Vastatkaa! Jumalan nimessä, vastatkaa!

XIII.

Toukokuun 16 p:nä, päivän koittaessa.

Jos te ette ole Isabelle de Lautrec, jota luulin uskottomaksi, ken sitten olette?

Minä olen Antoine de Bourbon, Moret'n kreivi, jonka luultiin kaatuneen Castelnaudaryn taistelussa ja joka elää vielä, ei suinkaan Jumalan armahtamana, vaan Jumalan koston uhrina.

Voi! jos asia on niinkuin pelkään sen olevan, tuho meitä kumpaakin kohdatkoon!

Kyyhkynen eksyi yössä, tai sitten se uupui ja sen täytyi levähtää.

Se ei saapunut ennenkuin päivän ensimmäisten säteitten syttyessä.

XIV.

Toukokuun 16:na, kello seitsemän aikaan aamulla.

Aivan totta, totta, te onneton! niin, minä olen Isabelle de Lautrec!

Te olette luullut minua uskottomaksi, minua! Miksi? minkä tähden? missä tilaisuudessa? Sillä minä en nyt puolusta itseäni, minä syytän!

Tiedättekö, ettei kyyhkyseltä mene kuin kaksi tuntia lentäessään teidän luotanne minun luokseni ja minun luotani teidän luoksenne? tiedättekö, että me emme siis ole kuin kolmenkymmenen lieuen päässä toisistamme.

Nähdäänpä nyt, miten minä olen teitä pettänyt? miten minä olen ollut teille uskon? Sanokaa, sanokaa!

Lähde, kyyhkynen, henkeni on haluissasi!

XV.

Toukokuun 16 p:nä, kello 11.

Ovatko silmäni, sydämeni, sieluni, kaikki yhtäkaa pettäneet minua?

Eikö se ollut Isabelle de Lautrec, jonka minä näin astuvan Valencen tuomiokirkkoon tammikuun 5 päivänä 1633?

Hän oli morsiuspuvussa, ja mies, joka kulki hänen perästään sulhasen asussa, eikö hän ollut varakreivi Emmanuel de Pontis?

Vai oliko tämä kaikki ainoastaan pahanhengen luomaa harhaa?

Ei epävarmuutta, kiertelyä, puolinaista vastausta. Vaitiolo tai todistus.

XVI.

Toukokuun 16 p:nä, kello 3 iltapäivällä.

Todistus! Sen saatte! minun on helppo se antaa. Kaikki, mitä näitte, näytti olevan totta, ja kuitenkin oli kaikki, mitä näitte, valhetta.

Mutta minulla on pitkä kertomus kerrottavana teille; hyvä niinkin! kyyhkys-parkamme on väsynyt ja tarvitsee lepoa.

Siltä meni lähes neljä tuntia paluumatkaan entisten kahden asemasta.

Kirjoitan kertomukseni yön kuluvina hetkinä.

Jumalani, taivaan valtiat! anna minulle hiukan rauhaa; käteni vapisee niin, etten voi pitää siinä kynää.

Jumalani! lähden ensin kiittämään Sinua siitä, että hän elää.

Kello 6 illalla.

Minä olin kolme tuntia polvillani, rukoillen, painaen polttavaa otsaani jääkylmiin permantopaasiin, ja nyt olen rauhallisempi.

Nyt tulen jälleen luoksenne.

Antakaa minun sanoa teille kaikki, kertoa kaikki siitä hetkestä saakka, jolloin jätin teidät Valenceen, aina siihen tuokioon, jolloin minä onneton tein luostarilupaukseni.

Sehän oli, sen kai hyvin muistatte, eikö niin? elokuun 14:s päivä 1632, jolloin me erosimme toisistamme; te lausuite minulle jäähyväiset, sanomatta minulle, minne läksitte.

Mieleni oli täynnä synkkiä aavistuksia; minä en voinut päästää viittanne lievettä. Minusta tuntui, ettei meitä odottanut ainoastaan muutaman päivän ero, kuten lupasitte, sillä te sanoitte viipyvänne poissa vain lyhyen ajan, vaan ikuinen ero toisistamme.

Kaupungin kirkon kello löi yksitoista illalla; te nousitte valkean hevosen satulaan; teillä oli hartioillanne tummanvärinen viitta; te läksitte ensin säyseästi luotani, mutta kolme kertaa te käännyitte takaisin hyvästelemään minua; kolmannella kerralla te pakotitte minut menemään sisään; sillä, niin te sanoitte, jos minä seisaisin ovella, ette te voisi saada itseänne lähtemään matkaan.

Miksi minä en jäänyt ovelle? miksi te läksittekin?

Menin sisään, mutta ainoastaan juostakseni heti parvekkeelleni. Te katsoitte taaksenne; te näitte minun ilmestyvän ulos ja heiluttavan nenäliinaani, joka oli aivan kyynelten kostuttama; te kohotitte hattuanne, niin että sen höyhentöyhdyt häilähtivät, ja minä kuulin tuulen siivillä tulleet jäähyväisenne, jotka välimatkan heikentäminä kaikuivat valittavasti kuin huokaus.

Suuri, musta pilvi ajalehti taivaalla ja kulki nopeasti kuuta kohti; minä ojensin käteni päin tuota pilveä ikäänkuin pysäyttääkseni sen, sillä se uhkasi sammuttaa hopeisen hohteen, jonka valossa minä teidät vielä näin; mutta viimein se kuin ilmahirviö lähenei kita auki ja nieli tuon kalpean kiekon, joka katosi sen synkkään sisustaan. Silloin loin katseeni taivaasta alas maahan ja etsin turhaan teitä; kuulin vielä hevosenkenkään kopinan katukivitykseen, loittonevana Orangeen päin; mutta en teitä enää nähnyt.

Yhtäkkiä halkaisi salama pilven, ja salaman valossa erotin vielä kerran valkean hevosenne. Teidät taas oli vaippanne tummuus tehnyt näkymättömäksi yössä. Ratsu loittoni nopeasti, mutta näytti loittonevan ilman ratsastajaa. Kaksi uutta salamaa välkähti vielä, näyttäen hevosen minulle yhä kauempana ja hämärän-valkeana kuin aave. Muutaman sekunnin päästä en kuullut enää laukkaamisen töminääkään. Neljäs salama, jota ukkosen jyrynä seurasi, leimahti vielä; mutta hevonen oli kadonnut, liekö se sitten kääntynyt jossakin tien mutkassa näkyvistä tai loitonnut jo liian kauas.

Koko yön jyrisi ukkonen, koko yön suomivat tuuli ja sade ikkunoitani; seuraavana päivänä näytti luonto ikäänkuin olevan kauhuissaan, hajalla hapsin, kuolemaan riutuvana; se näytti surun valtaan joutuneelta niinkuin minun sydämenikin.

Minä tiesin, mitä siellä päin oli tekeillä, jonne olin nähnyt teidän katoavan, nimittäin Languedoc'issa. Montmorencyn herttuan, teidän ystävänne, jonka käsissä tuon maakunnan hallitus oli, kertoi huhu liittyneen leskikuningattaren ja Monsieurin [Ranskan kuninkaan vanhin veli. *Suom.*] puolueeseen. Ja herttua oli Monsieurin rientäessä läpi Ranskan häneen yhtyäkseen nostanut maakuntansa kapinaan ja kokosi nyt joukkoja marssiakseen kuningasta ja kardinaali Richelieutä vastaan.

Te siis läksitte toista veljeänne auttaaksenne taistelemaan toista vastaan; te läksitte, mikä oli vielä vaarallisempaa, sivaltamaan miekkanne ja panemaan päänne alttiiksi hirvittävää kardinaali Richelieutä vastaan, joka oli jo ennen niin monta päätä katkaissut ja monta miekkaa taittanut.

Tiedätte, että minun isäni oli silloin Parisissa kuninkaan hovissa. Minä läksin kahden kamarinaisen seurassa kotoa, sanoen tekosyyksi, että aioin muka käydä katsomassa tatiäni, joka oli Saint-Ponsin luostarin abbedissa, mutta oikeastaan päästäkseni lähemmäksi noiden tapausten näyttämöä, joissa teillä oli esitettävänä osanne.

Minulta meni kahdeksan päivää kulkiessa matkaa, joka on Valencen ja Saint-Ponsin välillä.

Saavuin luostariin elokuun 23 p:nä.

Niin vähän kuin noilla pyhillä neitseillä olikin tapana sekautua maailman asioihin, saivat ne tapahtumat, jotka heitä nyt ympäröivät, kuitenkin niin vakavan luonteen, että ne olivat aina keskustelunaiheena ja että kaikki luostarin palvelijat kiertelivät seudulla kuulemassa uutisia.

Seuraavaa huhuttiin:

Kerrottiin, että kuninkaan veli, Gaston Orleansilainen, oli jo yhtynyt Montmorencyn marsalkka-herttuuan ja tuonut hänelle kaksituhatta miestä, jotka oli nostattanut Trèves'n ruhtinaskunnasta; Montmorencyn herttualla oli jo itsellään neljätuhatta, joten koko yhdistynyt sotajoukko nousi kuuteentuhanteen mieheen.

Näiden kuudentuhannen käskijänä oli herttualla vallassaan Lodève, Albi, Uzès, Alais, Lunel ynnä Saint-Pons, jossa minä oleskelin. Nimes, Toulouse, Carcassonne ja Béziers, vaikka niiden väestö olikin protestanttista, olivat kieltäytyneet yhtymästä häneen.

Sanottiin lisäksi, että kaksi armeijaa marssi jo Montmorencyn joukkoja vastaan. Toinen niistä lähenei Pont-Saint-Esprit'n kautta ja sitä johti marsalkka de Schomberg.

Sitäpaitsi oli kardinaali pitänyt tarpeellisena, että itse Ludvig XIII lähtisi sotänäyttämön lähetyville, ja kuninkaan vakuutettiin jo saapuneen Lyoniin. Muuan kirje, joka tuotiin minulle Valencesta, ei ainoastaan vahvistanut tätä tietoa, vaan kertoi vielä, että isäni, vapaaherra Lautrec, oli hänen majesteettinsa mukana.

Se kirje oli itseltään minun isältäni. Hän ilmoitti päätöksestä, jonka hän ja hänen vanha ystävänsä kreivi de Pontis olivat tehneet, nimittäin lujentaa vielä entisestään ystävyyden ja sukulaisuuden siteitä, jotka yhdistävät näitä kahta sukua, naittamalla minut varakreivi de Pontis'n kanssa. Minä olin jo aikaisemmin, sen muistatte, puhunut teille tästä naimapuuhasta, ja silloin sanoitte te minulle:

— Suokaa minulle vielä kolmen kuukauden aika; näinä kolmena kuukautena saattaa tapahtua suuria tapauksia, jotka muuttavat monien kohtaloita. Suokaa minulle vielä kolmen kuukauden aika, ja sitten

pyydän teidän kättänne vapaaherra de Lautrec'ilta.

Niinpä siis yhdistyi tuskaani, että tiesin teidän olevan niiden joukossa, joita isäni kutsui kapinoitsijoiksi, myöskin pelko nähdä vihan syttyvän teidän sukunne ja isäni suvun välillä, miehen, joka oli niin uskollinen ja vilpitön kuninkaan palvelija, että kardinaali ja kuningas sulivat hänen ihailussaan suorastaan yhteen ja että hän toisti ainakin kerran päivässä samaa, mitä kuningas virkkoi kerran viikossa: "Ken ei rakasta kardinaalia, ei rakasta kuningastakaan."

Elokuun 23 p:nä ilmestyi vangitsemiskäskey, jolla Montmorencyn herttua julistettiin menettäneeksi kaikki arvonimensä ja virka-asemansa, ja hänen omaisuutensa otetuksi takavarikkoon, sekä ilmoitettiin Toulousen hovioikeudelle annetusta määräyksestä nostaa kanne häntä vastaan.

Seuraavana päivänä levisi huhu, että samallinen julistus oli julkaistu teitä vastaan, vaikka kuninkaan poika olittekin, sekä herra de Rieux'ta vastaan.

Ajatelkaa sydänraukkani tunteita, kun tällaiset huhut kuulin!

24 p:nä näin erään kardinaalin salaisen lähettilään matkustavan Saint-Ponsin kautta; hänen kerrottiin olevan menossa ehdottamaan rauhaa Montmorencyn herttualle.

Sain tätini suostutetuksi siihen, että hän antoi tarjota luostarissa lähettiläälle virvokkeita. Lähettiläs myöntyi ja pysähtyi hetkiseksi pakinoimaan. Minä näin hänet, tiedustelin häneltä asioita. Se, mitä kerrottiin, oli totta. Minä sain nyt rahdun toivoa.

Se toivo kasvoi vielä, kun kuulin, että Narbonnen arkkiepiispa, Montmorencyn herttuan yksityinen ystävä, oli matkustanut Carcassonnen kautta samassa tarkoituksessa: taivuttaakseen marsalkka-herttuaa laskemaan aseensa. Ehdotukset, jotka hän oli saanut tehtäväkseen esittää Languedoc'in maaherralle, olivat, niin väitettiin, sangen kohtuullisia, jopa edullisiakin hänen asemalleen ja kunnialleen.

Pian levisi huhu, että marsalkka-herttua oli hyljännyt kaikki tarjoukset.

Mitä tulee teihin, — sillä ymmärrättehän, että teistä puhuttiin paljon, mikä seikka oli minulle samalla sekä kauhun että lohdutuksen tuottaja, — mitä tulee teihin, sanottiin, että itse kardinaali oli kirjoittanut teille kirjeen, mutta että te olitte vastannut antaneenne jo kauan sitten sananne herttua de Montmorencyille ja että ainoastaan itse Monsieur voi päästää teidät sanastanne.

Mutta oi, tuo pelkuri ja itsekäs raukka ei teitä päästänyt.

Elokuun 29 p:nä saimme kuulla, että herra de Schombergin ja herttua de Montmorencyn armeijat olivat lähistöllä.

Vanha marsalkka de Schomberg ei kuitenkaan unohtanut, ettei kardinaali Richelieu ollut muuta kuin ministeri, joka voi kukistua, eikä kuningas muuta kuin ihminen, joka saattoi kuolla. Silloin olisi Monsieurista, jota vastaan hän nyt marssi, tullut Ranskan kuningas, koska hän oli kruunun otaksuttu perijä. Marsalkka de Schomberg ryhtyi siis viimeisen kerran neuvotteluihin Monsieurin kanssa ja lähetti herra de Cavoien hieromaan rauhaa.

Me tiedettiin kaikki tämä. Sieluni turvautui jok'ainoiaan toivoon, joka kohotti sitä taivaan puoleen. Minä odotin ahdistuksessa tätä Montmorencyn herttuan viimeistä vastausta.

Joko epätoivoissaan tai pöyhkeydessään vastasi tuo onneton, urheuteensa luottaen, kuten tiedätte:

"Tapelkaamme ensin; taistelun jälkeen hierotaan rauhaa."

Silloin katosi sovittelun viimeinen toivo, ja koska Montmorencyn herttuan voitto oli meidän ainoa pelastuksemme, unhotin minä tyttären-velvollisuuteni, unhotin alamaisvelvollisuuteni, ja rukoilin sotalaumain Jumalaa, vaipuen maahan hänen alttariensa ääreen, luomaan laupiaan katseensa Vellanon voittajan ja Ivryn sankarin pojan puoleen.

Siitä hetkestä alkaen en odottanut enää kuin yhtä ainoaa uutista: sanomia taistelusta.

Ah! Syyskuun 1 päivänä, kello viisi illalla, se uutinen tuli, kauhistavana, kohtalokkaana, lohduttomana.

Olimme joutuneet tappiolle; marsalkka-herttua oli saatu vangiksi, ja te olitte, te, toisten kertoman mukaan kuolettavasti haavoittunut, toisten kertoman mukaan kaatunut!...

En tiedustellut enempää; lähetin noutamaan luokseni puutarhurin, jonka ystävyys olin jo ennen saavuttanut. Pyysin häntä hankkimaan kaksi hevosta ja odottamaan minua illan pimetessä puutarhan

portilla.

Pimeään tultua menin ulos; me nousimme satulaan, ratsastimme pitkin vuorten juurta, kuljimme parin kolmen pikku joen poikki, jätimme vasemmalle pienen Livinièren kylän, ja kello kahdeksan illalla saavuimme Caunes'iin.

Hevoseni oli loukannut jalkansa ja ontui; otin sen sijaan uuden ja tiedustelin sillävälin uutisia.

Kerrottiin Montmorencyn herttuan kaatuneen, samoin kuin hra de Rieux'n. Teistä jälleen olivat tiedot yhä ristiriitaisia: toiset sanoivat teidän kaatuneen; toiset haavoittuneen kuolettavasti.

Kuolettavasti haavoittunut jos olitte, tahdoin ummistaa teidän silmänne; kaatunut, tahdoin kietoa teidät käärinliinaanne.

Läksimme Caunes'ta noin kello puoli yhdeksän, halki seudun, kulkematta mitään tietä pitkin; puutarhuri oli kotoisin Saissac'ista ja tunsu tienoon; me riensimme suoraan kohti Montolieun kaupunkia.

Ilma oli täydellisesti samallinen kuin sinä pimeänä yönä, jolloin me erosimme; mustia pilvenlonkia vyöryi taivaalla; myrskytuuli vinkui öljypuissa: kuuma, raskas, tukehuttava tuuli, joka tyyntyi silloin tällöin antaakseen suurten sadepisarain pystysuorasti langeta maahan; ukkonen jyrisi Castelnaudaryn toisella puolella.

Me kiiruhdimme suoraan Montolieun läpi siellä pysähtymättä. Tuon pienen kaupungin edustalla me tapasimme de Schombergin ensimmäiset vartiostot.

Minä tiedustelin jälleen uutisia. Taistelu oli alkanut kello yhdentoista tienoilla aamulla ja sitä oli kestänyt noin tunnin ajan; tuskin sata miestä oli kaatunut.

Kysyin, olitteko te kaatuneitten joukossa. Asiasta otettiin selvää. Muuan soturi oli sanonut nähneensä teidän kaatuvan. Minä annoin noutaa hänet puheilleni; hän oli tosiaan nähnyt erään päällikön kaatuvan, mutta ei ollut oikein varma, olitteko te se. Minä tahdoin ottaa hänet mukaan matkalleni; hän kuului vartiostoon, eikä voinut tulla.

Mutta hän antoi tarkat selitykset puutarhurille. Taistelun oli aloittanut kreivi de Moret, ja jos hän oli kaatunut, oli hänet surmannut muuan ratsuväen upseeri nimeltä Bitéran.

Tunsin jääkylmiä väristyksiä ruumiissani kuullessani näitä kaikkia yksityiskohtia; rintaani puristi niin, etten voinut puhua, ja hikikarpalot, yhtä suuret kuin kyneleeni, kierivät kasvoillani ja yhtyivät itkuni virtoihin.

Me läksimme jälleen liikkeelle, me olimme kulkeneet kahden-, kolmentoista lieuen matkan viidessä tunnissa; mutta kun olin vaihtanut hevosta Caunes'issa, pääsin kuin pääsinkin Castelnaudaryn kentälle. Puutarhuri oli luvannut seurata minua pitäen kiinni minun hevoseni harjasta, jos hänen hevosensa sortuisi.

Montolieun kaupungista lähdettyämme jouduimme metsään, joka oli vartioitu. Me ilmoitimme, keitä olimme. Meidät opastettiin Bernassonnen joen rantaan, jonka poikki me kuljimme kahlaten, samoin kuin kahden muun joen, jotka matkalla vielä tapasimme.

Ferralsin ja Villespyn välillä kaatui puutarhurin hevonen eikä voinut enää nousta; mutta onneksi olimme jo melkein perillä: näimme jo kuninkaallisen armeijan yöleirin, ja ruoholakeudella, jolla taistelu oli taisteltu, sinne tänne liikkuvia tulia.

Matkatoverini sanoi, että tulet olivat sotamiesten valaistusvehkeitä, heidän varmaankin varustautuessaan hautaamaan kuolleita; minä pyysin häntä ponnistamaan viimeiset voimansa ja seuraamaan minua; työnsin kannukset hevoseni kupeisiin, joka sekin oli vähällä jo sortua, ja me kuljimme viimeisen kenttänuotion ohitse.

Olimme jättäneet oikealle puolelle Saint-Papoulin kylän, kun hevoseni kavahti kahdelle jalalle.

Kumarruin katsomaan eteeni ja näin maassa jonkin muodottoman möhkäleen; se oli kaatunut sotilas.

Olin osunut ensimmäiseen ruumiiseen.

Hyppäsin alas satulasta ja annoin hevoseni mennä minne tahtoi. Olin perillä.

Puutarhuri juoksi lähimpien soihtujen ja miesryhmäin luokse. Minä istuuduin ruohomättäälle ja odotin häntä.

Taivasta synkensivät yhä mustat pilvenlongat, ukkonen jyrähteli yhä lännessä päin, salamamat valaisivat

tuon tuostakin taistelutannerta.

Puutarhuri tuli takaisin soihtu kädessä ja eräitten sotamiesten seuraamana.

Hän oli tavannut heidät kaivamassa suurta hautaa, johon he aikoivat heittää kaikki ruumiit; mutta yhtään ruumista ei vielä ollut siihen heitetty. Siellä aloin viimeinkin saada varmempia uutisia. Montmorencyn herttua ei ollut kuollut, vaikka hän oli saanut kaksitoista haavaa, hän oli ainoastaan vankina; hänet oli otettu vangiksi; kannettu erääseen pikku taloon, neljänneslieuen päähän taistelutantereelta, oli ripityttänyt itsensä de Schombergin sotapapilla; sen jälkeen oli kevyen ratsuväen välskäri hänet sitonut, ja hänet oli viety paareilla Castelnau'dary'hin.

Hra de Rieux oli surmattu, hänen ruumiinsa oli löydetty.

Teidän jälleen oli nähty kaatuvan hevosen seljästä, mutta ei voitu sanoa, miten teille oli käynyt.

Kysyin, missä paikoin teidän oli nähty kaatuvan; vastattiin, että se oli tapahtunut väijytyspaikalla.

Sotilaat tahtoivat tietää, kuka minä olin.

— Katsokaa minua, sanoin, ja arvatkaa.

Nyyhkytykset tukehuttivat kurkkuani, kyyneleet vuotivat virtanaan poskillani.

— Nais-raukka, sanoi muuan sotilaista, hän rakastaa häntä!

Minä otin tuota miestä kädestä; olisin saattanut syleillä häntä.

— Tule kanssani, sanoin hänelle, ja auta minua löytämään hänet, kuolleena tai elävänä.

— Me autamme teitä, huudahti kaksi tai kolme sotilasta.

Ja sitten sanoivat he eräälle tovereistaan:

— Mene edeltä.

Mies, joka oli valittu oppaaksi, otti soihdun ja valaisi meille tietä.

Minä seurasin heitä.

Eräs sotilaista tarjoutui kuljettaessa minua tukemaan.

— Kiitos, sanoin hänelle, minä olen vahva.

En todellakaan ollut rahtuakaan väsynyt, — vaan tuntui minusta, että olisin jaksanut kävellä vaikka maailman loppuun.

Me kuljimme noin kolmesataa askelta; joka kymmenen askeleen päässä oli ruumis; jokaisen ruumiin luona tahdoin pysähtyä katsellakseni tarkoin, olitteko te se; mutta sotamiehet työnsivät minua yhä vaan menemään sanoen:

— Ei se paikka ole vielä tässä.

Vihdoin saavuimme solatielle, jonka yli kaartui muutamain öljypuitten latvat; puro juoksi rinteeseen juurella.

- Tämä se on, sanoivat sotilaat.

Painoin käden otsalleni; minua horjutti, — tunsin, että olin vähällä pyörtyä.

Me aloimme etsiä ensin solarinteen yläpuolelta päin; siellä oli kymmenkunta ruumista; otin soihdun miehen kädestä, joka sitä kantoi, ja alensin sitä maata kohti.

Tarkastin kaikki ruumiit yhden toisensa jälkeen; kaksi niistä oli kasvoillaan maassa. Toinen oli upseeri; hänellä oli musta tukka kuten teillä; minä käänsin hänet seljälleen; pyyhin hiukset pois hänen kasvoiltaan: hän ei ollut te.

Yhtäkkiä kirkaisin. Kumarruin maahan; olin tuntenut hattunne; sieppasin sen ylös! Sulat olivat samat, jotka itse olin siihen kiinnittänyt; siitä ei voinut erehtyä.

Sillä paikalla te olitte suistunut hevosen seljästä; mutta olitteko te kaatunut vai haavoittunut? Siinä kysymys!

Sotilaat, jotka seurasivat minua, puhelivat hiljaa keskenään. Näin yhden heistä viittailevan purolle päin.

— Mitä te puhutte? kysyin.

— Sitä, — vastasi mies, joka oli viittoillut, — että varsinkin pyssyn luodista haavoittuneella on ankara jano. Jos kreivi de Moret on ainoastaan haavoittunut, niin ehkäpä hän on laahautunut juomaan purolle, joka juoksee tämän solan pohjalla.

— Oi, vielä toivo! huudahdin minä. Tulkaa!

Ja minä ryntäsin alas öljypuu-metsikön läpi. Rinne oli jyrkkä; en sitä huomannut. Ceres ei rientänyt kadonnutta Proserpinaa soihtu kädessä etsiessään niin nopein ja varmoin askelin kuin minä, vaikka hän olikin jumalatar.

Tuokiossa jouduin purolle.

Pari kolme haavoittunutta oli tosiaan ponnistellut voimiaan päästäkseen sen luo. Yksi oli heittänyt henkensä matkalla. Toinen oli jo saanut kätensä kurotetuksi puron reunalle, mutta ei ollut jaksanut laahautua lähemmäksi. Kolmannella oli pää purossa, ja hän oli kuollut juodessaan.

Yksi noista kolmesta kaatuneesta päästi huokauksen.

Minä riensin hänen luokseen. Hän oli se, joka oli saanut kätensä kurotetuksi puron reunalle, mutta ei ollut jaksanut mennä lähemmäksi juomaan. Hän oli jo tiedottomana.

Yön viileys tai taivaan ihme palautti hänet tajuihinsa.

Minä laskeusin polvilleni, valaisin soihdulla hänen kasvojaan, huudahdin.

Hän oli teidän ratsupalvelijanne Armand.

Tuon huudon kuullessaan hän avasi silmänsä ja katsoi minua kauhistuneen näköisenä.

Hän tunsi minut.

— Juoda! anoi hän.

Minä otin purosta vettä teidän hattuunne ja aioin antaa hänelle juoda. Muuan sotilaista esti minua.

— Älkää antako hänelle juoda, sanoi hän korvaani. Usein haavoittunut kuolee juodessaan.

— Juoda! toisti kuoleva.

— Saatte, sanoin hänelle, te saatte juoda; mutta sanokaa, miten kreivi de Moret'n on käynyt?

Hän katsoi tarkemmin minua niinkuin ei olisi minua vielä oikein tuntenut.

— Neiti de Lautrec! mutisi hän.

— Niin, minä se olen, Armand; minä etsin täällä herraanne, vastasin hänelle. Missä hän on? missä?

— Juoda! anoi haavoittunut, kuolemanheikolla äänellä.

Muistin, että taskussani oli pullo mesiruoho-vettä. Kaadoin sitä jonkun pisaran hänen huulilleen. Hän näytti hiukan virkistyvän.

— Taivaan nimessä, missä hän on? kysyin häneltä.

— En tiedä, vastasi mies.

— Näittekö hänen putoavan satulasta?

— Näin.

— Kaatuvan tai haavoittuneena?

— Haavoittuneena.

— Minne hän joutui?

— Hänet vietiin pois.

— Minne?

— Fendeilleen päin.

— Kuninkaan vai Montmorencyn herttuan väkikö hänet vei?

— Montmorencyn herttuan.

— Entä sitten?

— En tiedä mitään siitä hetkestä alkaen. Minä haavoituin itse, hevoseni ammuttiin altani ja minä suistuin maahan. Yön tultua laahauduin tänne, sillä minua janotti. Päästyäni lähelle puroa pyöräyin, en jaksanut sen luokse. Juoda! juoda!

— Antakaa hänelle nyt juoda, sanoi sotilas; hän on puhunut kaikki, mitä hän tietää.

Minä otin vettä teidän hattuunne, sotilaat kohottivat haavoittuneen päätä, minä vein veden hänen huulilleen, hän veti ahnaasti kolme, neljä siemausta, hervahti sitten seljälleen, päästi raskaan huokauksen ja hänen ruumiinsa ojentui jäykäksi.

Hän oli kuollut.

— Näitte, että oli hyvä antaa hänen puhua ennenkuin hän sai juoda, sanoi sotilas, päästäen käsistään Armand-raukan pään, joka putosi raskaasti maata vasten.

Seisoin tuokion paikallani liikkumatta, väännellen käsiäni tajuttomana tuskasta.

— Mitä nyt teemme, neiti? kysyi puutarhuri minulta.

— Tiedätkö, missä Fendeille on? kysyin häneltä.

— Tiedän.

— Lähdetään Fendeilleen.

Ja kääntyen sotamiesten puoleen kysyin:

— Kuka tulee kanssani?

— Me tulemme! vastasivat he kaikki kolme.

— Tulkaa sitten.

Me kiipesimme ylös solatien rinnettä, laskeusimme sitten ruoholakeudelle.

Muuan upseeri oli tarkastuskierrolla kymmenkunnan sotilaan kanssa. Minun seuralaiseni katsoivat toisiinsa ja supattelivat keskenään.

— Mitä puhelette? kysyin heiltä.

— Sitä, että tuolla on upseeri, joka voi antaa teille tietoja.

— Kuka noista?

— Tuo tuolla.

Ja he osoittivat kapteenia, joka johti patrullia.

— Ja miten hän voi antaa minulle tietoja?

— Siksi, että juuri hän johti täällä joukkoja.

— Mennään siis heti hänen luokseen.

Ja minä ehdin rientää jo muutaman askeleen upseeria kohti. Silloin eräs sotamies pysäytti minut:

— Mutta, sanoi hän, asia on niin...

— Miksi te minua estätte? kysyin häneltä.

— Te tahdotte välttämättä tietoja? kysyi sotilas.

— Millä hinnalla tahansa.

— Antoi ne teille kuka hyvänsä?

— Kuka hyvänsä.

— Sitten kutsun kapteenia.

Ja hän kulki vuorostaan muutaman askeleen.

— Kapteeni Bitéran? virkkoi hän.

Upseeri pysähtyi, koetti nähdä pimeän läpi.

— Kuka minua kutsuu? hän kysyi.

— Teitä tahdotaan puhutella, kapteeni.

— Kuka tahtoo?

— Eräs nainen.

— Nainen? tähän aikaan, sotakentällä?

— Onko se ihme, herra, jos tuo nainen tulee etsimään sotakentältä miestä, jota hän rakastaa, hoitaakseen häntä, jos hän on ainoastaan haavoittunut, haudatakseen hänet, jos hän on kuollut?

Upseeri lähestyi: hän oli noin kolmekymmen-vuotias mies. Minut huomattessaan otti hän hatun pois päästään, ja minä näin lauhkeat ja hienot kasvot, joita vaaleat hiukset reunustivat.

— Ketä etsitte, madame? kysyi hän minulta.

— Antoine de Bourbonia, kreivi de Moret'ta, vastasin minä.

Upseeri katseli minua tarkkaavammin kuin äsken. Sitten kysyi hän hieman kalveten ja levottomalla äänellä:

— Kreivi de Moret'ta? Te etsitte kreivi de Moret'ta.

— Niin, kreivi de Moret'ta. Nämä kunnot miehet sanoivat, että te voitte paremmin kuin muut antaa minulle tietoja, miten hänen on käynyt.

Hän katsahti sotilaihinsa ja hänen silmänsä sinkosivat heihin säkeniä rypistyneitten kulmakarvain alta.

— Kah, kapteeni, sanoi yksi miehistä, hän näytti olevan hänen morsiamensa, tuo vallasnainen, ja hän tahtoo tietää, miten kreivin on käynyt.

— Jumalan nimessä, herra! huudahdin minä; te tiedätte hänestä jotain; sanokaa, mitä te tiedätte.

— Madame, kerron, mitä tiedän: minut lähetettiin ratsuväkikomppaniani kanssa naamioimaan väijytystä, joka oli tuolla sotatiellä; meidän oli yhteislaukauksen jälkeen perädyttävä houkutellaksemme vihollisen väijytykseen. Kreivi de Moret, joka tahtoi näyttää rohkeuttaan ja joka ei ollut koskaan ollut taistelussa, hyökkäsi pelkäämättä meitä vastaan ja alotti ryntäyksen, ampuen pistoolinlaukauksen minua ... kautta kunniani, madame! en ymmärrä, miksi valehtelisin ... ampuen pistoolinlaukauksen minua kohti. Pistoolin kuula katkaisi töyhdön hatustani. Minä vastasin, ja minulla oli kova onni osata tarkempan.

Minä huudahdin kauhusta.

— Te? sammalsin minä, vetäytyen askeleen hänestä.

— Madame, sanoi kapteeni, taistelu oli vilpítőn. Minä en luullut olevan vastassani kuin tavallisen upseerin marsalkka-herttuan armeijasta. Todentotta, jos olisin tiennyt, että se, joka minua ampui, oli prinssi ja että se prinssi oli kuningas Henrik IV:n poika, olisin mieluummin uhrannut henkeni kuin uhannut sen häneltä riistää. Mutta minä kuulin vasta hänen kaatuessaan huutavan: "*A moi, Bourbon!*" [Bourbonien sotahuuto. *Suom.*] Silloin aavistin, että oli tapahtunut suuri onnettomuus.

— Voi, niin, huudahdin minä, suuri onnettomuus! Mutta entä sitten?

Onko hän kuollut?

— En tiedä, madame; silloin juuri alkoi yleinen muskettituli. Ratsumieheni peräytyivät saamaansa käskyä noudattaen. Minä peräydyin heidän kanssaan, ja näin, että kreivi kannettiin pois, verissään ja

hatuttomin päin.

— Oi, hänen hattunsa, tässä se on!

Ja minä painoin hatun kiihkeästi huulilleni.

— Madame, sanoi kapteeni teeskentelemätöntä tuskaa ilmaisevalla äänellä, käskekää, mitä minun on tehtävä. Kun olen tuottanut niin kovan onnettomuuden, niin millä tavalla voin, en sano: sitä sovittaa, vaan olla teille hyödyksi etsiessänne? Sanokaa, ja teen kaikkeni auttaakseni teitä.

— Kiitän, herra, vastasin, koettaen hillitä itseäni; mutta te ette voi tehdä hyväkseni mitään muuta kuin neuvoa, minne päin kreivi vietiin.

— Fendeilleen päin, madame, vastasi kapteeni; mutta menkää varmuuden vuoksi sitä tietä myöten, jolle tulette, kun olette kulkenut satasen askelta täältä, ja joka poikkeaa oikealle puolelle; neljänneslieuen päässä tienhaarasta on talo, josta voitte tiedustella jälleen lisää.

— Hyvä, sanoin puutarhurille; te ymmärrätte, eikö niin?

— Ymmärrän, madame.

— Menkäämme.

— Minä voisin tarjota madamelle hevoseni, tohti upseeri arasti virkkaa.

— Kiitokset, herrani, vastasin hänelle; olen kysynyt teiltä kaikki, mitä halusin kuulla, ja te olette tehnyt minulle kaikki palvelukset, mitä voitte minulle tehdä.

Jaoin sitten kourallisen kultarahoja noille kolmelle sotilaalle.

Kaksi heistä läksi luotani, mutta kolmas tahtoi välttämättä opastaa minua puhutulle talolle.

Minä kävelin kiireesti sinne päin, missä talo oli. Mutta kuitenkin en voinut vastustaa haluani tervehtiä vielä viimeisen kerran paikkaa, jonka teidän verenne oli pyhittänyt, ja minä käännyin, ja näin silloin kapteenin seisovan liikkumatta samalla paikalla, johon hän jäi lähtiessäni: hänen silmänsä olivat yhä suunnatut minuun, ja niin katseli hän loittonemistani aivan kuin hervottomaksi iskettynä.

Me saavuimme lähelle taloa. Pitkin matkaa olimme kohdanneet tiellämme ruumiita; mutta minä olin jo niin tottunut tähän näytelmään, että kuljin varmoin askelin, vaikka melkein tallasin miehiä verestyneessä ruohikossa, joka ulottui polviini saakka.

Me tulimme talon luo; se oli täynnä kumpaankin taistelevaan puolueeseen kuuluvia haavoittuneita, jotka makasivat maahan levitetyillä oljilla. Minä menin sisälle tuohon tuskain asuntoon; minä tiedustin nyt kuolevilta asiaani ääneen, niinkuin äsken olin katsein tiedustellut sitä kuolleilta; kiihkeästi kysellessäni nousi muuan kuoleva kynnäröisilleen.

— Kreivi de Moret? toisti hän. Minä näin häntä vietävän ohitse Monsieurin vaunuissa.

— Kuolleena vai haavoittuneena? kysyin häneltä.

— Haavoittuneena, vastasi kuoleva; mutta hän oli sellainen kuin minä tässä: paremminkin kuollut kuin haavoittunut.

— Hyvä Jumala! huudahdin minä; ja minne hänet vietiin?

— En tiedä; minä vaan kuulin hänen mainitsevan erään nimen.

— Minkä nimen?

— Madame de Ventadourin, ja vaunut kääntyivät syrjätielle.

— Hyvä, ymmärrän; hän käski saattaa itsensä madame de Ventadourin luo, Prouillen luostariin; sitä se merkitsi. Kiitos, ystäväni.

Ja jättäen hänen viereensä jonkun kultarahan läksin ulos ja sanoin puutarhurille:

— Prouillen luostariin.

Prouillen luostari oli noin kolmen lieuen päässä paikasta, jossa silloin olimme. Puutarhurin hevonen oli kaatunut väsymyksestä maahan; minä olin jättänyt omani taistelukentän ruohikoille. Mahdotonta

saada vaunuja tai edes rattaita. Ja sellaisten etsintä olisi muuten vain vienyt aikaa. Minä en tuntenut minkäänlaista väsymystä, me lähdettiin jalan.

Tuskin olimme päässeet neljänneslieuen päähän, kun alkoi rankasti sataa ja siihen saakka uhanut ukonilma puhkesi. Mutta minun ajatukseni olivat vain teissä, minä en tuntenut sadetta, minä en kuullut ukkosta; minä jatkoin matkaani kahlaten vesivirroissa, jotka kuohuivat ympärilläni, salamain valossa, jotka usein kirkastivat tietä niin että se paistoi selvästi kuin keskellä päivää. Me tulimme suuren tammen kohdalle. Puutarhuri pyysi minua menemään hetkiseksi sen suojaan, odottamaan siinä, kunnes rajuilma asettuisi; minä pudistin päätäni ja jatkoin matkaa vastaamatta hänelle; hetki sen jälkeen iski salama tammeen, ruhjoi sen ja nieli tulellaan sirpaleet.

Minä ainoataan viittasin hänelle kädelläni, mitä oli tapahtunut.

— Totta, madame, sanoi hän; taivas suojelee teitä, ja koska Jumala antaa teille voimia, menkäämme.

Me taivalsimme siis vielä noin tunnin ajan. Tunnin kuluttua näytti salama meille luostarin, johon pyrimme. Minä kiirehdin askeleitani ja me saavuimme perille.

Kaikki nukkuivat luostarissa, tai olivat nukkuvinaan. Olen aina jälestäpäin epäillyt tuota niin sikeää porttisiskon, nunnien ja itse abbedissankin unta.

Minulle avattiin viimeinkin, mutta ylen varovasti. On selvää, että kun kuultiin meidän kolkuttavan, peljättiin jonkun harhailevan sotilasosaston vierailua tai jotain rosvoilevaa joukkiota. Minä kiiruhdin ilmoittamaan, kuka olin, ja kyselin heti tietoja teistä.

Porttisisko ei sanonut ymmärtävänsä, mitä tarkoitin; hän vakuutti, ettei ollut teitä nähnyt, ei edes tiennyt, että te olitte haavoittunut.

Pyysin päästä madame de Ventadourin puheille.

Minut vietiin hänen luokseen.

Tapasin hänet täydessä puvussa. Kuullessaan hälinän, jonka olimme saaneet aikaan, ja tietämättä, mitä se merkitsi, oli hän pukeutunut. Olin huomaavinani, että hän oli kalpea ja vapisi.

Hän sanoi syyksi kalpeuteensa ja vapisemiseensa sen, että oli kolkutuksen kuullessaan peljännyt joidenkuiden ilkeämielisten sotamiesten siellä vaativan pääsyä.

Rauhoitin häntä; kerroin hänelle, kuinka olin lähtenyt Saint-Ponsista, kuinka olin saapunut taistelutantereelle, kuinka olin löytänyt paikan, jossa te olitte suistunut hevosen seljältä. Näytin hänelle hattunne, jota minä yhä pusersin kädessäni. Kerroin hänelle kuolevan sotamiehen kohtalostanne antamat tiedot, ja lopuksi rukoilin häntä Jumalan nimessä sanomaan, mitä hän teistä tiesi.

Hän vastasi, että minut oli varmaankin johdettu harhaan, tai olivat vaunut sitten luostariin päin lähdettyään poikenneet muualle, oikealle tai vasemmalle jollekin syrjätielle, joita yhtyy luostarin tiehen; hän puolestaan ei ollut teitä nähnyt eikä kuullut puhuttavankaan teistä.

Käteni vaipuivat hervottomina alas ja minä itse leposohvalle, joka oli huoneessa; voimani loppuivat toivon sammussa.

Abbedissa huusi naisiaan huoneeseen; yltäni riisuttiin vaatteet, jotka rankkasade oli kastellut likomäriksi, kenkäni olivat jääneet lokaan tielle, ja tietämättä mistään olin kulkenut pitkän matkan avojaloin; toimitettiin paikalle kylpyamme, minut pantiin kylpyyn ja siinä vaivuin jonkinlaiseen tyrtyneeseen tilaan, joka muistutti pyörtymistä.

Tulin jälleen tajuihini kuullessani sanottavan, että oli nähty eräiden vaunujen menevän Mazères'n kylään päin. Tiedustelin asiaa: uutinen oli saatu kuulla eräältä talonpojalta, joka oli illalla tuonut maitoa luostariin.

Abbedissa tarjosi minulle omia vaunujaan ja hevosiaan, ajatellen, että ehkäpä halusin yhä edelleen etsiä teitä.

Minä myönnyin tarjoukseen.

Minulle toimitettiin silloin takaisin vaatteet, sillä nähdessäni päivän ensi säteitten jo syttyvän, en tahtonut hukata hetkeäkään, vaan jatkaa heti matkaani. Oli sangen mahdollista, että olitte saattanut antaa viedä itsenne Mazères'n kylään, sillä Mazères oli luja linnoitus, jonka sanottiin olevan Montmorency'n herttuan puolella.

Madame de Ventadour antoi minulle oman ajajansa, ja me lähdettiin.

Tiedustelimme teitä Villeneuve-le-Comtat'ssa, Payrassa, Sainte-Camettessa; kukaan ei ollut nähnyt mitään; eikä noissa kolmessa kylässä edes tiedetty, että Castelnau-daryssa oli ollut taistelu.

Siitä huolimatta jatkoimme matkaa Mazères'n kylään saakka. Siellä luulimme saavamme selvät tiedot; portit olivat vartioituidet; vartiat olivat Montmorencyn herttuan väkeä; heillä ei siis olisi ollut mitään syytä salata asiaa, jos kreivi de Moret olisi ollut heidän luonaan.

Tulimme porttien eteen; ei ollut nähty mitään vaunuja, ei tiedetty, että kreivi de Moret oli haavoittunut; me toimimme sinne ensimmäisinä uutisen Castelnau-daryn taistelusta.

Saimme pian todistuksen, että tuo vastaus oli vilpityn; sillä eräs upseeri lasketti kylään täyttä laukkaa ja ilmoitti, että herttua de Montmorency oli joutunut vangiksi, että hra de Rieux oli haavoittunut, että, lyhyesti sanoen, kaikki oli mennyttä ja että jokaisen piti vaan pelastaa itsensä.

Silloin ei meistä enää välitetty eikä vastattu kysymyksiimme.

Olin aivan eksynyt jäljiltänne! Aloimme nyt etsiä sattuman kaupalla; me suljimme koko tapahtumain näyttämön suureen kierrokseen niinkuin metsästäjät otusta lähennellessään. Me tarkastimme Belpechin, Cahuzac'in, Fanjeaux'n, Alzonnen, Conques'n, Peyriac'in; mutta ainoassakaan näistä kylistä ei ollut merkkiäkään matkastanne: Fendeillen ja luostarin välillä teidän vaunonne olivat kadonneet kuin ylikuonnollinen ilmestys.

Peyriac'issa tapasin Valencessa olevan tilamme isännöitsijän. Isäni oli lähettänyt sinne etukäteen sanan, että hän aikoi tulla linnaan pariaksi kolmeksi kuukaudeksi oleskelemaan. Minua oli silloin lähdetty etsimään, ja minua pyydettiin nyt palaamaan Valenceen.

Olin niinä kolmena viikkona, jotka olin kiertänyt teitä etsimässä, kadottanut viimeisenkin toivoni teidät löytää. Palasin linnaan.

Isäni saapui sinne seuraavana päivänä. Hän tapasi minut kuolemankielissä.

Koko linnan väki kunnioitti minua niin syvästi, ettei kukaan puhunut minun matkastani, kun isännöitsijä oli sen vain sanalla kieltänyt.

Isäni tuli luokseni, istuutui vuoteeni ääreen. Hän oli vakava, ankara mies, kuten tiedätte. Minä olin puhunut hänelle rakkaudestani teihin, ja minulle antamastanne lupauksesta ottaa minut vaimoksenne. Avioliitonni teidän kanssanne oli niin kunniakas tarjous, että hänen oli täytyntä luopua mielialkeestaan naittaa minut varakreivi de Pontis'n, vanhan ystävänsä pojan kanssa. Mutta koska te nyt olitte kuollut, niin palasi tuo aikomus jälleen hänen aivoihinsa entistä suuremmalla voimalla ja toteutumismahdollisuudella.

Sitäpaitsi oli Ludvig XIII puhunut hänelle hänen tyttärensä rakkaudesta kapinoitsijaa kohtaan. Ludvig XIII oli sitäkin närkästyneempi teille, kuu te olitte hänen oma veljensä. Kaikki omaisuutenne oli otettu takavarikkoon, ja ellei teidän olisi tiedetty kuolleen, olisi kohtalonne ollut, niin kuninkaan poika kuin olittekin, lyhyesti sama kuin herttua de Montmorencyn.

Siispä oli onni, että olitte kuollut, kaatunut taistelutantereella. Tuo kapteeni, jonka olin nähnyt silmäini edessä, jolta olin kysynyt tietoja, tuo murhaaja, jonka olin kironnut ja jonka kalpeat kasvot olen sitten nähnyt monta kertaa unissanikin, tuo murhaaja oli pelastanut teidät mestauslavalta.

Kuuntelin suruissani, synkkänä isäni sanoja; arvasin, että hän oli tehnyt päätöksensä. Kreivi de Pontis, joka oli taistellut marsalkka de Schombergin armeijassa, oli vallassaolijain suosiossa. Isälläni oli häntä puoltamassa ja minulla vastassani itse kuningas ja kardinaali.

Minäkin tein päätökseni.

Pyysin isältäni odotusaikaa kolme kuukautta ja sitouduin näiden kolmen kuluttua, ellen saisi teistä mitään tietoa tai jos kuolemanne näyttäytyisi todeksi, seuraamaan varakreivi de Pontista vihkiähtarin ääreen.

Lokakuun 30 päivänä Montmorencyn herttua teloitettiin.

Silloin siunasin murhaajaanne; sillä jos olisin tiennyt teidän kärsivän kaikkea sitä, mitä herttua-parka sai kärsiä, olisin tuskasta kuollut.

Teidän kohtalostanne ei ollut enää epäilystäkään; kaikki sanoivat, että te olitte kaatunut. Olin leski saamatta olla puoliso!

Nuo kolme kuukautta kuluivat loppuun; kolmannen viimeisenä päivänä saapui isäni varakreivi de Pontis'n kanssa linnaan.

Minä tunsin isäni täsmällisyyden enkä tahtonut odottaa hänellä.

Hän tapasi minut morsiuspuvussa.

Kello löi yksitoista; pappi odotti meitä kirkossa; nousin ja läksin kirkkoon, nojaten isäni käsipuoleen.

Kreivi de Pontis kulki poikansa kanssa perästämme.

Viisi, kuusi yhteistä tuttavaa, kymmenkunta perheystävää ja muutamia palvelijoita seurasi meitä saatossa.

Me astelimme kirkkoa kohti.

Isäni ei puhunut mitään; hän ainoastaan katseli minua, ja hän oli huomattavasti kummastunut nähdessään minut niin tyynenä.

Niinkuin kuolemaan kulkevien marttyyrien kasvot, niin kirkastuivat minunkin sikäli kuin tuomioni paikkaa lähenin.

Kirkkoon astuessani olin kalpea, mutta hymyilin; niinkuin myrskyn ajelema haaksirikkoinen näin minäkin nyt rauhansatamani.

Pappi odotti meitä alttarilla; me menimme sen ääreen ja laskeusimme polvillemme. Minä pelkäsin hetkisen voimaini pettävän, siihen saakka jo päästyäni.

Kiitin Herraa kaikesta sielustani. Sain voimaa sielulleni.

Pappi kysyi hra de Pontis'ltä, ottaako hän minut vaimoksensa.

— Otan, vastasi herra de Pontis.

Pappi teki nyt saman kysymyksen vuorostaan minulle: otanko minä herra de Pontis'n aviomiehekseni.

— Minun puolisoni tässä ja toisessa maailmassa, vastasin minä, on jumalallinen Vapahtajani Jeesus, eikä minulla koskaan ole toista puolisoa.

Lausuin tämän vastauksen niin tyyneellä ja samalla niin varmalla äänellä, etteivät läsnäolijat olleet sanaakaan kuulematta.

Herra de Pontis katsoi minuun säikähtyneen näköisenä ja kuten olisin tullut hulluksi.

Isäni astui askeleen minua kohti.

Minä jälleen menin kaiteen sisäpuolelle, joka erotti minua itse alttarista, ja huudahdin kuuluvasti, kohottaen käteni taivasta kohti:

— Tästä hetkestä alkaen olen Jumalan oma eikä kenelläkään muulla ole oikeutta minua vaatia kuin Jumalalla.

— Isabelle! huusi isäni, uskallatko kieltää isänvaltani?

— On korkeampi ja pyhempi valta kuin teidän, isä, vastasin minä kunnioittavasti: se on Hänen auktoriteettinsa, joka osoitti minulle uskon kärsimysten tiellä. Isäni, minä en kuulu enää tähän maailmaan: rukoilkaa puolestani. Minä rukoilen teidän kaikkien puolesta.

Isäni aikoi vuorostaan tulla kaiteen sisälle temmatakseen minut alttarilta pois; mutta pappi ojensi molemmat kätensä häntä vastaan.

— Tuho sille, sanoi hän, joka tekee uskonnolliselle kutsumukselle väkivaltaa tai tahtoo sen estää! Tämä nuori tyttö on antanut itsensä Jumalalle, minä otan hänet vastaan Jumalan huoneeseen niinkuin ainakin pyhään turvapaikkaan, josta ei kenelläkään, ei edes hänen isällään, ole oikeutta häntä riistää.

Isäni ei ehkä olisi pysähtynyt tämän uhkauksen kuullessaankaan; mutta kreivi de Pontis vei hänet mukanaan pois. Varakreivi ja muut läsnäolijat seurasivat vanhusta ja ovi sulkeutui heidän mentyänsä.

Pappi kysyi, mihin luostariin tahdoin asettua. Minä annoin viedä itseni Pyhän Ursulan nunnain joukkoon.

Isäni matkusti heti Pariisiin, jossa kardinaali Richelieu silloin oli. Mutta ainoa, mitä kardinaali hänelle myönsi, oli, etten saisi tehdä nunnalupausta ennenkuin vuoden päästä.

Vuosi meni. Vuoden ja vuorokauden kuluttua otin nunnahunnun.

Siitä on nyt neljä vuotta.

Niinä neljänä vuotena ei ole mennyt päivääkään, jolloin en olisi rukoillut puolestanne, suudellen tuon hatun sulkia, jonka löysin Castelnudaryn taistelutanterelta, ainoan pyhän kalleuden, mitä minulle teiltä jäi.

Nyt te tiedätte kaikki.

Ja nyt: puhukaa te vuorostanne, kertokaa minulle kaikki yksityiskohtaisesti; sanokaa, mikä ihme teidät pelasti; sanokaa, missä nyt olette; sanokaa, kuinka voin teidät tavata. Sanokaa nopeasti kaikki se, tai menetän järkeni.

Toukokuun 17 p:nä, kello neljä aamulla.

XVII

Kello 6 aamulla, heti kirjeenne luettuani.

Jumala käänsi kasvonsa hetkeksi meistä pois, ja sillaikaa liiti pahan enkeli päämme ylitse ja kosketti meitä.

Kuulkaa nyt te vuorostanne.

Tiedätte, millaisen sopimuksen olin tehnyt veljeni Gastonin kanssa. Muuten luulin tekeväni hyvää toisellekin veljelleni, toimiessani tämän toisen puolesta. Ministeri näytti minusta olevan kuninkaalle vielä suurempana vaivana kuin kaikille meille muille.

Moinen sorto kävi Ranskan pojille sietämättömäksi, ja jokainoa hetki kardinaali pakotti kuningasta omaan tahtoonsa, käytti hänen sinettiään neuvottelematta hänen kanssaan, hänen aseitaan vastoin hänen tahtonsa. Hän kulutti taloudessaan joka päivä kymmenen kertaa enemmän kuin kaikki Henrik IV:n pojat yhteensä, hän mukaan luettuna, joka oli valtaistuimella.

Ja silloin kuin hän yksinään oli niellyt yli kaksisataa miljoonaa, söi tuskin kolmas osa Ranskan väestöstä oikeaa leipää; toinen kolmannes eli pelkällä kauraleivällä ja viimeinen ei saanut ravinnokseen muuta kuin tammenterhoja, kuten lauma lika-elukoita.

Hänellä oli itsellään kuningaskunnassa enemmän kaupunkeja ja linnoituksia kuin kuninkaalla. Hänellä oli Brouage, Oléron, Ré, la Rochelle, Saumur, Angers, Brest, Amboise, le Havre, Pont-de-l'Arche ja Pontoise, niin että hän tunkeutui aivan Parisin porttien edustalle. Hän oli Verdunin maakunnan ja linnakaupungin herra. Paitsi joukkoja, joita hän käytti alueillaan, linnoituksissaan ja linnakaupungeissaan, oli hänellä meriarmeijakin. Hän kulki henkivartioston saattamana. Hänen käsissään olivat koko Ranskan avaimet.

Jos koko Ranska olisi yhdistynyt häntä vastaan, ei se olisi kyennyt kokoamaan tarpeeksi vahvaa armeijaa kukistaakseen hänen joukkojaan. Vankilat olivat muuttuneet haudoiksi, jotka oli varattu kuninkaan totisille palvelijoille, eikä majesteettirikos enää ollut uhka kuningasta tai hänen valtiomuotoaan vastaan, vaan se, ettei joku halukkaasti ja sokeasti totellut hänen neuvonantajansa kaikkia itsevaltaisia oikkuja ja tuumia.

Tämän tahdon sanoa teille ennen muuta; sillä se, mitä nyt olen sanonut, puolustaa sitä tekoani, että jätin teidät ja läksin sen miehen liittoon, joka oli myöhemmin kieltävä meidät kaikki, niin elävät kuin kuolleet.

Oikeudenkäynti vanhaa marsalkka de Marillac'ia vastaan ja hänen teloittamisensa se ratkaisi koko asian. Olin kirjeenvaihdossa veljeni Gastonin ja kuningatar Maria de Medicin kanssa, joka oli aina ollut sangen suopea minua kohtaan. Minä päätin antautua samoihin kohtaloihin kuin he.

Muistanette minun alakuloisuuteni niinä aikoina? muistanette liikutukseni, levottomuuden äänessäni, joka tukehtui aina melkein nyyhkytyksiin, kun teille sanoin, että tulevaisuuteni oli epävarmempi kuin keväisten lehdensilmujen puussa, jonka juurella istuimme, ja kun pyysin teiltä kolme kuukautta aikaa ennenkuin voin ottaa teidät puolisoikseni, vakuuttaen koko ajan, että onnellisin päivä elämässäni olisi se, jolloin minusta tulisi puolisonne?

Niistä päivin minä näet tiesin kaikki veljeni Gastonin suunnitelmat, ja minä olin välittäjänä hänen ja onnettoman herttua de Montmorencyn neuvotteluissa.

Te pyydätte, etten jättäisi pois mitään yksityiskohtia. Oi, minulla on niin suuri syy puolustaa menettelyäni teidän silmissänne, etten voisi pyytämättäkään unohtaa tai jättää mitään pois.

Meidän piti saada avuksemme espanjalaiset ja napolilaiset.

Napolilaiset ilmestyivät tosiaan Narbonnen rannikolle, kun herttua Montmorency julisti kapinan, mutta eivät uskaltaneet nousta maihin. Espanjalaiset jälleen tulivat omalla puolellaan Urgeliin saakka, mutta eivät marssineet rajan ylitse.

Te näitte rauhattomuuden ympärillänne leviävän, te kuulitte Bagnolsin, Lunelin, Beaucairen ja Alais'n kapinanhuudot. Minä näytin teille eräänä aamuna, ahdistus sydämessä, sillä tiesin, että se merkitsi eroamme, veljeni Gastonin julistuksen, jolla hän otti itselleen kuningaskunnan valtionhoitajan arvonimen.

Vähän aikaa sen jälkeen te kuulitte kirjeestä, jonka kuningas oli lähettänyt isällenne ja jossa hän käski isänne saapua Pariisiin, kuulitte, että veljeni Gaston oli marssinut Ranskaan tuhannen kahdeksansadan ratsumiehen etunenässä, että hän oli polttanut Saint-Nicolas de Dijonin etukaupungin ja niiden hovioikeuden jäsenten talot, jotka olivat tuominneet Marillac'in.

Eräänä päivänä sain minä vuorostani kirjeen. Veljeni kirjoitti minulle Albista vaatien minua pitämään sanani.

Sen sain juuri sinä päivänä, jolloin jätin teille jäähyväiset, elokuun 14 päivänä 1632: kohtalokas ajankohta, joka on painunut yhtä syvästi ja synkkänä minun mieleeni kuin teidänkin.

Oi, kaikki yksityiskohdat kertomuksessa tuosta lähdöstäni ovat aivan totta. Tuon yön kuvaus on aivan oikea.

Ainoastaan sen lisäksi, että minä näin teidät kauemmin kuin te saatoitte nähdä minua. Te seisotte huoneenne parvekkeella, huoneesta takaanne lankeavassa valossa, kun taas minä painuin yhä synkemmän pimeyden varjoon.

Sitten tuli kuitenkin paikka, jossa tie kääntyi ja jossa lakkasin teitä näkemästä.

Sillä hetkellä minä pysäytin hevoseni ja kysyin itsekseen, eikö minun ollut parempi unohtaa kaikki annetut lupaukset, kaikki tehdyt sopimukset, uhrata kunnia rakkaudelle ja palata luoksenne.

Ikkunanne sulkeutui, valonne sammui, ja minä ajattelin, että tämä oli Jumalan ilmoitus, että minun oli jatkettava matkaa; työnsin kannukseni ratsun kupeisiin, kiedoin viittani pääni ympärille ja syöksyin yhä synkempään öiseen pimeyteen, huutaen itselleni, turruttaakseni tunteitani:

— Eteenpäin! eteenpäin!

Ylihuomenna saavuin Albiin veljeni luokse, joka jätti minut tuohon kaupunkiin, viidensadan puolalaisen johtajaksi, ja marssi itse Beziersiä valloittamaan.

Elokuun 29 päivänä sain marsalkka-herttualta käskyn yhtyä hänen armeijaansa.

Läksin liikkeelle viidensadan mieheni etunenässä, ja elokuun 30 päivän illalla yhdyin pääarmeijaan.

31 päivä meni kahden puolen vakoiluun. Saimme tiedon, että de Schomberg marssi Castelnau'dary'ta valtaamaan. Me kiirehdimme tekemään samaa. Mutta de Schomberg ehti ennen meitä, jopa valtasi erään talon, joka ei ollut kuin kymmenen minuutin matkan päässä meistä, ja asetti sinne etuvartioston.

Tämä tapahtui syyskuun 1 päivänä, kello kahdeksan aamulla.

Marsalkka-herttua sai kuulla, miten oli käynyt; hän otti mukaansa viisisataa miestä, meni vakoilemaan de Schombergin armeijaa, ja saavuttuaan lähelle tuota taloa hyökkäsi vartioston kimppuun, joka siinä majaili, ja vartiosto jätti heti asemansa.

Herttua Montmorency sijoitti taloon sataviisikymmentä miestä ja palasi luoksemme sangen mielissään tästä ensimmäisestä menestyksestä.

Hän tapasi meidät koolla kylän laidimmaisessa talossa, veljeni Gastonin, hra de Rieux'n, hra de Chaudebonnen ja minut.

Silloin astui hän veljeni eteen:

— Monsieur, sanoi hän, nyt on päivä tullut, jolloin voitatte vihollisenne, päivä, jolloin yhdistätte pojan ja äidin jälleen toisiinsa. Mutta, lisäsi hän näyttäen paljasta ja veristä miekkaansa, sitä varten täytyy teidän säilänne olla tänä iltana sellainen kuin minun nyt aamulla, nimittäin punainen kahvaan saakka.

Veljeni ei rakasta paljasta miekkaa, ei varsinkaan veristä; hän käänsi katseensa pois.

— Oh, herrani, vastasi hän, ettekö te milloinkaan väsy kerskuntaanne? Pitkät ajat olette minulle antanut, suuria voittoja luvaten, ainoastaan pieniä toiveita.

— Joka tapauksessa, sanoi marsalkka, annan teille enemmän kuin oma veljenne, kuningas, vaikka oletettaisiinkin, kuten sanoitte, etten ole vielä antanut teille muuta kuin toiveita; sillä hän ei teille anna toiveitakaan, vaan päinvastoin ottaa ne teiltä, yksinpä toivon saada pitää edes henkenne.

— Ohoh, herra, vastasi Gaston kohauttaen hartioitaan, luuletteko, että mahdollisen kruununperijän henki koskaan on pelissä? Tuli mitä tahansa, minä olen aina varma saavani tehdä rauhan, omasta ja kolmen muun puolesta.

Marsalkka hymyili katkerasti ja vastaamatta enää prinssille tuli meidän luoksemme.

— Hyvä, sanoi hän, hyvä; nyt se alkaa; miehen nenästä vuotaa jo verta. Hän puhuu pakenemisesta, neljäntenä miehenä. Mutta te, hra de Moret, ja te, hra de Rieux, ja minä, me emme sillä matkalla aio olla hänen saattueenaan.

Me vastasimme jyrkästi: Emme.

— Hyvä, sanoi marsalkka-herttua, yhtykää siis minuun; sillä meidän täytyy päästä otteluun tänään niin aikaisin, että saamme hänet vihdoinkin nähdä miekka kädessä.

Samassa tultiin meille ilmoittamaan, että marsalkka de Schombergin armeijan oli nähty tulevan erästä metsästä ja marssivan meitä vastaan.

— Menkäämme, herrat, sanoi marsalkka-herttua, hetki oli tullut, kukin paikalleen.

Meidän oli kuljettava erään joen ylitse pientä siltaa myöten; meiltä olisi voitu estää pääsy, mutta sitä ei koetettukaan. Marsalkka de Schombergin suunnitelma oli päinvastoin antaa meidän lähetä aina väijytykselle asti, jonka hän oli varustanut solatielle, missä löysitte ratsupalvelija-parkani.

Mentyämme sillan ylitse, asetuin minä paikalleni vasemmalle sivustalle, joka oli johtooni annettu.

Se oli, kuten teille sanottiin, ensimmäinen taisteluni. Minulla oli into näyttää, että vaikka olinkin samaa verta kuin Monsieur, vereni oli kuumempaa kuin hänen. Näin avonaiseen ketjuun levitetyn ratsumiesjoukon: hyökkäsin sen kimppuun.

Huomasin erityisesti tuon upseerin, jonka tapasitte taistelupäivän iltana.

Hän oli kuin oikea ylimys, tyyni tulesa kuin olisi ollut paraadissa. Kannustin suoraan häntä vastaan ja paukautin häntä kohti pistoolin luodin, joka katkaisi töyhdön hänen hatustaan. Hän vastasi laukaukseen. Tunsin kuin nyrkin iskun vasemmassa kyljessäni; tapasin kädelläni tuota paikkaa, tietämättä, mikä se oli, ja näin, että käteni tuli aivan veriseksi.

Samassa, tuntematta mitään oikeaa kipua, näin silmissäni ikäänkuin punaisen pilven; maa huojui allani. Hevoseni teki liikkeen, jota minulla ei ollut voimaa vastustaa ja johon en jaksanut mukautua. Tunsin luisuvani alas satulasta. Huusin: "*A moi, Bourbon!*" ja pyöräin muistaen teitä.

Silmieni sulkeutuessa olin hämärästi kuulevinani kiivasta muskettien räiskettä ja näkevinäni ikäänkuin liekki-esiripun laskeutuvan eteeni.

Luultavastikin veivät puolalaiseni minut tantereelta; sillä itse minä en tiennyt, mitä minulle tapahtui, tästä hetkestä siihen saakka, jolloin selvisin tainnuksista, vain puolen lieuen matkan päässä sieltä, veljeni vaunuissa.

Kauheat tuskat herättivät minut tietoihini. Avasin silmäni; näin suuren joukon väkeä tungeksivan uteliaana ja vilkkaasti jutellen vaunujeni ympärillä. Ymmärsin, että oli kysymys siitä, minne minut viedä.

Muistin, että hyvän ystäväni herra de Ventadourin sisaren piti olla abbedissana jossakin luostarissa siellä päin. Ponnistin voimiani ja saaden pääni pistetyksi vaunun ovelle käskin viemään itseni madame de Ventadourin luokse.

Näette, että teidän ihailtava uskollisuutenne oli johtanut teidät oikeille jäljille, ja teidän syynne ei ollut, ettette löytänyt minua.

Kipu herätti minut tainnuksista; kipu siihen minut jälleen vaivutti.

En tiedä, kuka minut toimitti madame de Ventadourin huomaan; mutta sen vain tiedän, että sitten näin itseni oivallisessa vuoteessa, joskin huoneeni oli maanalainen kellari. Vieressäni seisoivat luostarin lääkäri ja sänkykomerossa joku henkilö, joka virkkoi minulle, kun näki minun avaavan silmäni, aivan hiljaa:

— Älkää sanoko, kuka olette.

Niinkuin olitte ollut viimeinen muistoni, olitte nyt ensimmäinen ajatuksenikin. Katselin, ettekö te ollut siellä. En nähnyt kuin outoja kasvoja ja niiden keskellä erään miehen käärytyin hihoin ja verisin käsin. Hän oli lääkäri, joka oli sitonut haavani.

Suljin jälleen silmäni.

Sinä yönä tulitte luostariin ja sinä yönä vastattiin teille, peljäten kardinaalin vihaa, ettei minua ollut siellä nähty.

Te ette siis tiennytkään, että minä olin siellä; enkä minä, että te olitte sinne tulleet. Me voimme toisiamme melkein koskettaa, näkemättä toisiamme.

En tiedä lainkaan, millaiset olivat sitten kaksi viikkoa haavoittumiseni jälkeen. Tilani ei ollut toipumista, se oli horjumista haudan partaalla.

Viimein nuoruus ja luonteeni voima voittivat; tunsin jonkinlaisen virkeyden leviävän herpautuneihin ja kuumeisiin jäseniini, ja siitä lähtien lääkäri sanoi, että minä olin pelastettu.

Mutta millaisilla ehdoilla! etten saanut puhua, en lähteä vuoteesta, en ottaa pienimmästäkään määrin osaa muiden ihmisten elämään. En voinut elää kuin ehdolla, että olin kokonaisen kuukauden elämättä.

Sen ajan kuluessa tuomittiin ja teloitettiin marsalkka-herttua. Tuo teloitus lisäsi yhä nunna-raukkain kauhua, jotka olivat antaneet minulle turvaa.

Ei ollut muuten epäilystäkään, että jos olisi tiedetty olinpaikkani, minua olisi kohdeltu kuin Montmorencyn herttuaa, olinpa miten kuninkaallista verta tahansa. Eikö Montmorencyn herttuakin ollut Maria de Medicin sukulainen?

Päätettiin siis, että minä olin kuollut; ja niiden monien henkilöiden puheet, joiden turvallisuus vaati, että ihmiset uskoivat kuolemaani, levittivät huhua siitä kaikkialle.

Kahden kuukauden kuluttua saatoin nousta ylös. Siihen saakka olin ollut piilossa luostarin maanalaisissa kellareissa; tarvitsin nyt raitista ilmaa toipuakseni; oli marraskuu, mutta Languedoc'in lauhkea talvi salli minun kuitenkin mennä joskus ulos. Minut päästettiin öisin hengittämään ilmaa luostarin puutarhaan.

Ajatusten ja tunteiden keralla, — en sano voiman, sillä minä olin vielä niin heikko, etten jaksanut laskeutua enkä nousta portaita, — oli koko kuoleman turruttama rakkautenikin teihin herännyt jälleen eloon. Minä en puhunut muuta kuin teistä, en hiiskunut kenellekään mitään kuin vain teille.

Sitten kuin voin pitää kynää kädessäni, pyysin saada kirjoittaa teille: pyyntööni suostuttiin ja minulle toimitettiin lähetti viemään kirjettä; mutta koska kirje olisi saattanut ilmaista, että minä elin ja koska olemassaolostani olisi seurannut kauhistuneen madame de Ventadourin mielestä etsintä, vangitseminen, ehkäpä kuolemakin, niin viivyskeli lähetti vaan ympäristöllä ja tuli takaisin kahden-, viidentoista päivän päästä ja sanoi, että teidän isänne oli vienyt teidät Pariisiin ja että hän oli antanut kirjeen sille kamariniaisistanne, joka näytti uskollisimmalta.

Silloin tulin rauhallisemmaksi, luottaen rakkauteenne ja että toimittaisitte minulle pikaisen vastauksen.

Kuukausi meni näin odotellessa; jokainen katoava päivä oli uusi isku luottamukselleni teihin ja riisti minulta rahdun toivoa kerrallaan.

Oli mennyt kolme kuukautta Castelnaudaryn taistelusta. Halusin uutisia noista tapauksista, jotka kiinnittivät mieltäni. Kun olin haavoittunut aivan taistelun alussa, en tiennyt, miten se oli päättynyt. Minulle karteltiin antaa pyytämiäni tietoja. Uhkasin mennä itse niitä hankkimaan.

Silloin kerrottiin minulle kaikki; silloin sain kuulla, että olimme joutuneet taistelussa tappiolle; että

Gaston oli paennut ja tehnyt sitten, neljäs meistä, sovinnon vihollisten kanssa kuten oli sanonut; että herttua Montmorency oli tuomittu kuolemaan ja teiltä; että minun omaisuuteni oli otettu takavarikkoon, että olin menettänyt kaikki arvopaikkani ja arvonimeni.

Otin nämä uutiset vastaan lujamielisemmin kuin oli luultukaan. Tosin oli marsalkka-raukan kuolema minulle ankara isku. Mutta Marillac'in kuoleman jälkeen olimme me, herttua de Montmorency ja minä, monta kertaa aavistaneet tämän iskun itseämme kohtaavan.

Mitä arvopaikkaini, arvoasteitteni ja omaisuuteni menettämiseen tulee, tiedon siitä otin vastaan halveksivalla hymyllä. Ihmiset olivat riistäneet minulta kaiken, mitä ihmiset voivat riistää; mutta heidän oli täytynyt antaa minun pitää se, mitä Jumala oli minulle antanut: teidän rakkautenne.

Niinpä olikin rakkautenne siitä ajasta lähtien minun elämäni ainoa toivo. Se oli tähti, joka yksinään säihkyi tulevaisuuteni taivaalla, joka oli nyt muuttunut samassa määrin synkäksi kuin se ennen oli ollut säteilevä.

Lähetti ei ollut tavannut teitä; päätin siis olla itse oma lähettini. Teiltä ei ollut saapunut minkäänlaista vastausta; päätin itse mennä vastaustanne noutamaan.

Mutta luostarista ei ollut helppoa päästä. Minua vartioitiin: peljättiin, että minut nähtäisiin ja tunnettaisiin. Minä en niin ollen sanonut, että aion lähteä luostarista muille seuduille, vaan että aion muuttaa pois koko Ranskasta.

Tämä suunnitelma oli abbedissalle tervetullein, mitä saatoin hänelle esittää.

Sovittiin, että hankittaisiin kalastajia minua saattamaan, — että lähtisin Narbonneen ja sieltä aluksella edelleen. Luostarista Narbonneen matkustaisin kirkonmiehen puvussa ja abbedissan vaunuilla ja hevosilla.

Muuten: koko maailma oli niin vahvassa uskossa, että olin kuollut, etten mitenkään saattanut joutua ilmi Narbonnessa, seudulla, jonne nyt matkustin ensi kertaa elämässäni.

Kunnon abbedissa tarjosi rahavarojaan käytettäväkseni, mutta minä kiitin ja kielsin; minulla oli silloin kuin haavoituin mukana noin kaksisataa louisia, jotka sitten tavattiin kukkarossani; ja sitäpaitsi sormuksissa ja soljissa noin kymmenkunnan tuhannen arvosta timantteja.

Te olitte rikas, tarvitsiko siis minun olla rikas?

Tammikuun alkupuolella läksin luostarista, ylen kiittolisena vieraanvaraisuudesta, jota olin saanut siellä nauttia.

Oi, en aavistanut, mitä se vieraana-olo minulle maksoi!

Oltiin kahdeksankolmatta lieuen päässä Narbonnesta; tunsin olevani vielä niin heikko, ettemme voineet matkustaa kuin lyhyin päivämatkoin. Ja ehkäpä tekeydyin heikommaksi kuin olinkaan, ettei aikeitani olisi epäilty.

Ensimmäisen yön lepäsimme Villepintessä; toisen Barbairassa; kolmannen Narbonnessa.

Seuraavan päivän perästä piti minun lähteä sopimuksen mukaan. Marseilleen. Olin muka rintatautia sairastava pappi, jolle oli suositeltu Hyères'n tai Nizzan ilmaa.

Lepäsin yhden päivän Narbonnessa ja seuraavana astuin alukseen. Kahden vuorokauden päästä saavuin hyvän tuulen avulla Marseilleen.

Siellä maksoin pursimiehilleni, lähetin takaisin luostarin kaksi palvelijaa, jotka minua olivat saattaneet, ja olin nyt vapaa mies.

Hankin heti hevoset ja vaunut, joilla ajaa Avignoniin saakka, purjehtiakseni sieltä Rhonea myöten Avignonista Valenceen.

Kun herramainen ulkonäköni olisi saattanut ilmaista minut, teetin itselleni kardinaalin henkikaartin upseerin univormun. Olin varma, ettei minua siinä puvussa hätyyteltäisi.

Läksin Marseillestä ja tulin Avignoniin kolmen päivän päästä. Avignonissa kävi tuuli mereltä päin, joten oli hyvä purjehtia, ja minä heittäydin Rhonen huomaan; ja milloin tuuli loppui meiltä, valjastimme hevoset aluksen eteen ja nousimme ylävirtaan niiden vetämien köysien avulla.

Kaukaa, aamun koittaessa, näin teidän linnan. Siellä te olitte, siellä te odotitte minua, tai ainakin

saisin siellä teistä uutisia, jos olisin totta, mitä minulle oli kerrottu, että isänne oli vienyt teidät Pariisiin.

Tahdoin lähteä purresta ja kulkea maitse; alus kulki niin hitaasti! onnettomuudeksi olin vielä liian heikko.

Oi, jos olisin ennättänyt tuntia aikaisemmin! jos olisin ennättänyt nähdä teidät! Mutta niin oli sallittu, me olimme tuomittuja...

En malttanut kuitenkaan hillitä itseäni; puolen lieuen päässä Valencesta läksin pois aluksesta. En voinut vielä kulkea nopeasti; mutta käyntini oli kuitenkin nopeampaa kuin aluksen kulku.

Sitäpaitsi oli toivo saada tavata teidät tuonut minulle melkein entisen voimani takaisin. Jo pitkän aikaa näin parvekkeenne, saman, jolla seisten olitte minua hyvästellyt; sillä minä olin kulkenut jo tien mutkan ohitse. Mutta parvekkeenne oli tyhjä, uutimenne olivat lasketut. Koko linna, jota olin kaivannut nähdä, näytti nyt jollakin tavoin niin synkältä ja tyhjältä, että minua aivan karmi.

Yhtäkkiä huomasin pääoven aukeavan ja siitä tulevan kadulle saattueen, joka kääntyi kaupungille päin ja katosi.

Olin vielä noin puolen tai neljänneslieuen päässä linnasta; tunsin sydäntäni viiltävän tietämättäni mistä syystä ja voimieni loppuvan.

Nojauduin tien varrella kasvavaa puuta vasten; pyyhin otsaani, jolla hiki helmeili, ja jatkoin sitten matkaani. Tuli vastaan eräs palvelija.

— Ystävänä, kysyin häneltä melkein raukenevin äänin, asuuhan neiti Isabelle de Lautrec tuossa linnassa?

— Asuu, upseeri, vastasi mies; hän on vielä neiti Isabelle de Lautrec. Mutta puolen tunnin kuluttua täytyy häntä kutsua toisin.

— Täytyy häntä kutsua toisin? Ja mitenkä häntä täytyy kutsua?

— Nimeltä: rouva varakreivitär de Pontis.

— Mitenkä rouva varakreivitär de Pontis?

— Koska hän on puolen tunnin päästä minun isäntäni varakreivi de Pontis'n vaimo.

Tunsin lentäväni kalmankalpeaksi; peitin otsani nenäliinaan.

— Siis tuo saattue, kysyin, jonka näin lähtevän linnasta...?

— Oli hääsaatto.

— Ja nyt ovat he...?

— Nyt ovat kirkossa.

— Ei, se on mahdotonta!

— Mahdotonta! huudahti palvelija. — Kautta miehen sanan, upseeri, jos tahdotte nähdä asian omin silmin, ennätätte vielä. Menkää oikotietä, niin tulette kirkon luo samaan aikaan kuin hekin.

Sitä ei tarvittu minulle toistaa, sillä minulla oli kiire tulla omin silmin vakuutetuksi siitä kauhistavasta totuudesta; minä en voinut uskoa tuon miehen sanoja. Hänellä oli jokin syy noin julkeasti minulle valehdella; mutta varmasti hän valehteli.

Tunsin Valencen, koska olin asunut siellä kolme kuukautta; kuljin nopeasti sillan yli, tulin kaupunkiin, poikkesin kujille, joiden arvelin suorinta tietä vievän kirkon luo. Sitäpaitsi opasti minua kellojen ääni, jotka soittivat minkä kerkisivät.

Tuomiokirkon torilla oli tungokseen asti väkeä. Ja kuitenkin en voinut tuosta kellojen soitosta, tuosta väen tungoksesta huolimatta uskoa tapausta todeksi; sanoin itselleni, että se oli joku toinen eikä te, joka nyt meni vihkialttarin ääreen; toistin itsekseni, että se mies oli joko erehtynyt tai puijannut minua.

Ja sittenkään en uskaltanut kysyä asiaa keneltäkään tungokseen sekautuessani.

Jos en olisi ollut puettu kardinaalin henkiväen univormuun, en varmaan olisi päässyt eturiviin, niin

ankara oli tungos. Mutta univormuni edessä kaikki väistyivät syrjään.

Silloin... Oh! minä tarvitsen vielä nytkin kaiken mielenmalttini voidakseni kuvailla teille näitä hirvittäviä yksityiskohtia; eilen, kun en tiennyt, että juuri te minulle kirjoititte, en olisi voinut uudistaa tätä tuskaa, avaamatta kuolettavaa haavaa... Oh! te ette ole kärsinyt muuta kuin kuolemani tähden; mutta minä olen kärsinyt teidän petoksenne tähden.

Anteeksi, anteeksi, Isabelle, teidän petoksennehan ei ollut, nyt sen tiedän, muuta kuin näennäistä; mutta minulle, oi! minulle onnettomalle se oli ankarinta totta!

Näin teidän ilmestyvän, näin samallaisen pilven läpi, joka hämärsi silmäni silloin, kun suistuin tuon upseerin luodin haavoittamana hevoseni seljältä maahan. Se oli sama tunne, mutta vielä tuskallisempi; sillä isku, jonka ensi kerralla tunsin saaneeni kupeeseen, se kävi nyt sydämeen.

Minä kohotin käteni silmilleni ... selkä köyryssä, huohottaen, mutisin itsekseni hiljaa kummastelevain ihmisten keskellä:

— Jumalani, Jumalani, se ei ole totta!... Hyvä Jumala, silmäni, korvani, kaikki aistini pettävät!... Hän yksin ei petä minua; hän yksin ei voi minua pettää.

Ja sitten, kun te kuljitte kymmenen askeleen päässä ohitseni, seisoin minä mykin suin, toivoen yhä, että te ette menisi kirkkoon saakka, että te pysähtyisitte keskelle tietä, että te muistaisitte itsellenne tehtävän väkivaltaa, että te vetoaisitte kaikkiin naisiin vilpittömän rakkautenne puolesta; ja silloin, silloin minä syöksyisin esille, uskaltaisinkin henkeni alttiiksi sanoakseni:

— Niin on, minä rakastan häntä; niin, hän rakastaa minua; ja minä, minä olen kreivi de Moret, joka olen kuollut koko maailmalle paitsi Isabelle de Lautrec'ille, kihlatulleni tässä ja tulevassa maailmassa... Päästäkää minut kihlattuni kanssa!

Ja minä olisin ryöstänyt teidät kaikkien nähden, vastoin kaikkien tahtoa, sillä minä tunsin, että sain jättiläisvoimat.

Oi Isabelle! Isabelle! te olitte vaiti, te ette pysähtynyt, te menitte sisälle kirkkoon. Pitkä huudahdus, alkanut kauan sitten sydämeni pohjasta, purkausi vihlovana huuliltani sillä hetkellä, jolloin te katositte porttiharviin, ja ennenkuin minulta kysyttiin, miksi huudahdin, olin työntänyt kaikki pois tieltäni, olin mennyt pois väkijoukosta, olin kadonnut.

Riensin takaisin joen rannalle, löysin äskeisen alukseni, heittäydyin pursimiesteni joukkoon ja huusin tunkien kädet hapsiini:

— Isabelle! Isabelle!

He antoivat minun hetken purkaa tuskaani. Sitten he kysyivät, minne oli lähdettävä.

Viittasin heille jokea alaspäin. He päästivät purren irti, ja Rhone läksi meitä viemään.

Mitä muuta enää teille kertoisin? Minä olen varmaankin ollut olemassa viimeiset neljä vuotta, koskapa tänään löydätte minut elävänä ja teitä rakastavana. Mutta elänyt minä en ole.

Odotin määrääjän täyttymistä, jonka itselleni asetin vanhoakseni munkkivalan. Sen määrääjän te teitte nyt läheisemmäksi; kiitos teille! Nyt, kun tiedän, että te ette pettänyt minua, nyt, kun tiedän, että rakastatte yhä minua, on valani helpompi tehdä ja menen rauhallisempana Jumalan luo.

Rukoilkaa veljenne puolesta... Veljenne rukoilee puolestanne.

Kello kolme iltapuolella.

XVIII.

Puoli kuusi samana iltana.

Mitä te sanottekaan! minä en oikein ymmärrä teitä. Te olette nyt minut löytänyt, te olette varma, etten ole teitä pettänyt, olette varma, että minä rakastan teitä, ja se tekee määrääjänne

läheisemmäksi, sanotte, ja valanne helpommaksi antaa ja saa teidät rauhallisemmaksi uhrautumaan Jumalalle!

Oi Jumalani! yhäkö olisi teillä tuo kummallinen aikomus vetäytyä pois maailmasta?

Kuulkaa, mitä sanon: Jumala ei loukkaa oikeutta. Kun minä pyhitin itseni hänelle, tein sen luullen, että te olitte kuollut; mutta te olittekin elossa: Jumala ei ole tahtonut ottaa vastaan silloin epätoivosta tehtyjä lupauksia, jolloin ei ollut syytä epätoivoon; minä siis olen vapaa, vapaa, vaikka olenkin tehnyt lupaukseni.

Oi, niin, niin, kuten sanotte: me olisimme melkein voineet koskettaa toisiamme tuolla luostarissa, eikä mikään sanonut meille, että me olimme niin lähellä toisiamme. Oi, minä erehdyn, olen kiittämätön omaa sydäntäni kohtaan. Jokin ääni huusi minulle: "Pysy sittenkin täällä, viivy, jää, hän on täällä."

Niin, minä ymmärrän, hän vapisi kohtaloaan, tuo abbedissa-parka, hän pelkäsi, että vierasystävyyks, jota hän teille tarjosi, olisi ollut hänen tuhonsa.

Oi! miksi en minä saanut teitä löytää! Olisin ollut ylpeä Jumalan minulle antamasta tehtävästä: pelastaa Henrik IV:n poika! Olisin uhmannut kaikkia vaikeuksia, ainoastaan saadakseni oikeuden ylpeillä, kunnian sanoa: "Kun koko muu maailma hylkäsi hänet, minä yksin otin hänet turviini, minä yksin suojasin häntä."

Mikä hullu olenkaan! jos niin olisin sanonut, olisin pettänyt teidät, ja te olisitte olleet tuhon oma niinkuin marsalkka-herttuakin.

Parempi siis on, että tuo nainen salasi teidän olemassa-olonne minultakin ja että te elätte; parempi on, että minä kärsin, että minä olen onneton, että minä kuolen.

Mutta miksi olisin onneton? miksi kuolisin? Te ette ole tehnyt luostarilupaustanne, ja minä pidän omaani purettuna. Lähdetään pois, mennään Italiaan, Espanjaan, vaikka maailmaan loppuun. Minä olen rikas vielä; ja mitä me muuten rikkauksilla? Te rakastatte minua, minä rakastan teitä! mennään! lähdetään!

Oi! vastatkaa minulle. Niin, sanokaa minulle, missä te olette, sanokaa, minne voin lähteä teitä etsimään.

Ajatelkaa, että te olette minua epäillyt, minua, Isabelleänne, epäillyt halpamaisuudesta, ja että te olette minulle velkapää hyvityksen.

Minä odotan, odotan.

XIX.

Kello viisi aamulla.

Teidän kirjeenne sai sydämeni vavahtamaan juuriinsa saakka.

Ah! meidän kovaa kohtaloamme! Te tarjoatte minulle onnea, jota olen etsinyt, odottanut, kaivannut kaiken ikäni, ja minä en voi ottaa tuota onnea vastaan.

Isabelle! Isabelle! te olette ylimysnainen niinkuin minä olen ylimys. Lupaus, jo ihmisillekin annettu yksinkertainen sana, sitoisi meitä, ja sitä suuremmalla syyllä Jumalalle vannottu vala.

Älkää koetelko turvautua kuvitteluihin. Teidän lupauksenne oli totinen lupaus, eikä Jumala hyväksy tällaisia verukkeita.

Meillä ei siis ole muuta tulevaisuutta kuin se yksi, johon onnettomuus on meidät syössyt. Te näytitte minulle pyhän tien, lähtien ensin sitä kulkemaan. Minä seuraan teitä; me saavumme yhdessä perille, koska pyrimme samaan päämaaliin. Minä olen rukoileva teidän puolestanne, te minun. Kumpikin valaa rukoukseensa hehkuvaa intoa, jota hänellä ei olisi omasta puolestaan rukoillessaan, ja Herra on antava meille ikuisen elämän ja ikuisen rakkauden, kuolevaisen elämän asemasta.

Ja älkää luulko, että kun näin teille puhun, silti rakastan teitä vähemmän kuin te rakastatte minua.

En tosin rakasta enemmän kuin te, sen tiedän; mutta rakastan teitä kiihkeydellä, joka on sitä suurempi, koska tunnen sitä miehenä, joka on syöksynyt alas korkeimmilta huipuilta syvimpiin syvyyksiin ja joka on noussut maasta kosketeltuaan kädellään jo kuolemaa ja tuonut haudasta tullessaan kalpeat kasvonsa, jotka takaavat niille, jotka ne saavat, ilmestyksen toisesta elämästä.

Uskokaa siis minua, Isabelle: kuta enemmän teitä rakastan, sitä horjumattomampi olen tässä kohdassa. Älkää heittäkö ikuista autuuttanne sofismin varaan. Maallinen elämä on ikuisuuden rinnalla sama kuin sekunti vuosisataan verraten. Elämme sekunnin maan päällä, elämme iankaikkisesti Jumalan luona!

Muistakaa muuten lopuksi; te kihlattuni tässä ja toisessa maailmassa: vallalla, joka sitoo, on oikeus päästää, ja tämän on tahtonut itse Jumala, niin ettei epätoivo pääsisi sellaiseen pettyneeseen sydämeen kuin teidän oli. Urbanus VIII on paavi, teidän suvullanne on mahtavia omaisia Italiassa. Saakaa lupauksenne puretuksi. Silloin, Isabelle, sanokaa minulle: "Minä olen vapaa!..." ja silloin, silloin... Oi, minä en tohdi kuvitella sitä enkelien autuutta, sitä onnea, joka meille annetaan ja josta ei ole tunnonvaivoja.

XX.

Kello kaksi iltapäivällä.

Se on totta, te olette oikeassa, mikään ei saa häiritä onneamme. Sydämässämme ei saa olla ei pelkoa eikä tunnontuskaa; myrskyisen ja synkän taivaamme täytyy muuttua aivan kirkkaaksi ja tähtien valaisemaksi. Niin, hän, jonka puoleen käännyn, kuulee minua; olipa hän kuinka taipumaton tahansa, hän viimein säälii minua; ja nyt minä pyydän teiltä kolme kuukautta aikaa vapaasti liikkuakseni, ja ellei kyyhkysemme kolmen kuukauden kuluttua tuo teille paavin julistusta, joka minut vapauttaa, silloin on ainoa toivomme taivas.

Silloin liittykää Jumalaan niinkuin minäkin, liittykää purkamattomilla siteillä.

Oi, liian mustasukkainen olisinkin, jos tietäisin teidän silloin olevan vapaana, itse ollessani näin kahlittuna.

Huomenna olen jo matkalla.

XXI.

Kello puoli viisi iltapäivällä.

Menkää, ja Jumala olkoon kanssanne!

Kesäkuun 1 päivänä 1638.

Tänään on juuri kuukausi siitä kuin sain teidän viimeisen kirjeenne; kuukausi, jonka ajalla en ole nähnyt kyyhkysemme tulevan; kuukausi, jonka kuluessa mikään ei ole minulle puhunut teistä paitsi sydämeni.

Mutta aikaa ei ole liioin hukata. Ja kuitenkin ovat minuutit kasvaneet tunneiksi, tunnit päiviksi, päivät vuosien pituisiksi. Jaksaisinko odottaa näin vielä kaksi kuukautta?

Jaksaisin; sillä minä en lakkaa toivomasta ennen kuin viimeisenä päivänä.

Kirjoitan tämän kirjeen tietämättä, saatteko sitä koskaan; mutta minä kirjoitan sen siksi, että te, Isabelle, tietäisitte päivänä, joka on meidät joko eroittava tai yhdistävä, että minä olen ajatellut teitä sydämeni jokaisen sykkähdyksen hetkellä.

XXII.

Kesäkuun 22 p:nä 1638.

Lennä, kyyhky, lemmittyäni, lennä kalliin henkiinherätettyäni luo, sano hänelle, että hänen rukouksensa minua ovat suojanneet, sano hänelle, että minä olen vapaa, sano, että me olemme onnelliset!

Vapaa! vapaa! vapaa!

Anna, niin kerron sen sinulle, rakas!

En tiedä, miten alkaa, minä olen mieletön onnesta!

Tiedät, että juuri sinä päivänä, jolloin kirjoitin sinulle viimeisen kirjeeni, julistettiin virallisesti se onnellinen uutinen, että kuningatar oli raskaana. Tämän johdosta tuli olemaan suuret juhlat kaikkialla pitkin Ranskaa, ja kuningas ja kardinaali olivat antavat kaikellaisia armonosoituksia.

Minä päätin rientää heittäytymään kardinaalin jalkain juureen, jolla on kaikissa kirkollisissa kysymyksissämme täydet valtuudet Roomasta.

Siksi pyysin sinulta määräaika ainoastaan kolme kuukautta.

Jo samana päivänä, jolloin sinulle kirjoitin, matkustin luostarista johtajattaremme luvalla.

Viereisessä kammiossa asuva naapurini lupasi vaalia kyyhkystämme. Luotin häneen kuin itseeni, ja jätin siis kyyhkysen olematta huolissani siitä.

Läksin matkaan. Mutta kuinka koetinkin joutua, en päässyt Pariisiin ennen kuin vasta seitsemäntoista päivän päästä.

Kardinaali oli maatilallaan Rueil'ssa. Minä läksin heti Rueil'hin.

Hän sattui olemaan sairas eikä ottanut ketään vastaan. Jäin kylään majataloon odottamaan. Olin ilmoittanut nimeni isä Josefille. Kolmantena päivänä tuli isä Josef itse ilmoittamaan, että hänen korkearvoisuutensa oli valmis ottamaan minut puheilleen.

Nousin tämän uutisen kuullessani tuoliltani, mutta vaivuin takaisin; olin tullut kalmankalpeaksi; sydämeni oli haljeta, jalat horjuivat allani.

Isä Josef ei ole helläsydäminen mies, mikäli väitetään; ja kuitenkin, kun hän näki minun melkein heittävän henkeni ajatellessanikin, että minun täytyi astua kardinaalin eteen, hän rohkaisi minua parhaansa mukaan, ilmoittaen, että jos minulla oli kardinaalille jokin anomus, oli nyt sopiva hetki, sillä kardinaali voi nyt paremmin kuin pitkiin aikoihin.

Oi! syynä oli se, että koko elämäni, koko sinun elämäsi riippui siitä, mitä tuon miehen ja minun välilläni oli tapahtuva.

Seurasin isä Joosefia näkemättä eteeni: silmäni tähtäsivät häneen, hänen askeleensa johtivat askeleitani kuten olisi jokainen hänen liikkeensä määrännyt minun liikkeeni.

Me kuljimme erään kaupungin-korttelin läpi, me menimme puistoon. Kuljimme suurten puiden reunustamaa puistokujaa; kaikki nämä vaihtuvat näyt huomasin kunkin kokonaisuudessaan; mutta yksityiskohdat katosivat minulta.

Vihdoin huomasin kuusamista ja elämänlangoista tehdyssä lehtimajassa miehen, joka puolittain loikoi ja istui leposohvalla. Hän oli valkeaan pitkähelmaiseen viittaan puettu ja päässä oli hänellä punainen kalotti, kardinaalin arvomerkki. Ojensin käteni tuota miestä kohti, isä Josef ymmärsi kysymykseni.

— Kyllä, se on hän, sanoi isä Josef.

Mentiin juuri erään suuren puun ohitse; minä nojauduin siihen, sillä tunsin, että jos yrittäisin askeleenkin eteenpäin ilman tukea, niin kaatuisin.

Kardinaali huomasi epäröintini, tuon liikkeen, joka osoitti, miten heikko olin; hän nousi paikaltaan.

— Tulkaa pelkäämättä, sanoi hän.

En tiedä, mikä tunne teki hänen äänensä, joka tavallisesti on niin tyly, lempeäksi minua kohtaan; mutta niin vaan on, että se sai minut toivomaan parhainta.

Minä ponnistin voimiani ja riensin melkein juosten heittäytymään hänen jalkoihinsa.

Hän viittasi poistumaan isä Josefia, joka totteli, vetäytyen niin kauas, ettei kuullut puhettamme, mutta ei niin, ettei olisi meitä nähnyt.

Kallistin päätäni ja ojensin molemmat käteni häntä kohti.

— Mitä tahdotte minulta, tyttäreni? kysyi kardinaali-herttua.

— Teidän ylhäisyytenne, armonosoitusta, josta riippuu paitsi elämäni myöskin autuuteni.

— Nimenne?

— Isabelle de Lautrec.

— Ah! isänne oli kuninkaan uskollinen palvelija. Sellainen on harvinaista näinä kapinallisina aikoina. Onnettomuudeksemme menetimme hänet.

— Niin, teidän ylhäisyytenne. Saanko luvan siis johdattaa hänen muistoaan mieleenne?

— Eläessään olisin myöntynyt kaikkiin hänen pyyntöihinsä, paitsi sellaisissa asioissa, jotka riippuvat itsestään kuninkaasta ja joissa minä en ole muuta kuin hänen halpa viransijaisensa. Puhukaa, mitä toivotte?

— Teidän ylhäisyytenne, minä olen tehnyt luostarivalan.

— Muistan sen, sillä isänne pyynnöstä minä vastustin tuota valaa voitavani mukaan ja määräsin vuoden koetusaikaa, sitä suinkaan jouduttamatta, kuten te pyysitte. Te siis teitte valanne tuosta vuodesta huolimatta?

— Oi niin, niin! teidän ylhäisyytenne.

— Ja nyt te kadutte, vai kuinka?

Luin mieluummin katumukseni häilyväisyyteni kuin uskollisuuteni syyksi.

— Teidän ylhäisyytenne, sanoin hänelle, olin vasta kahdeksantoista-vuotias, ja miehen kuolema, jota rakastin, oli tehnyt minut hulluksi.

Kardinaali hymyili.

— Niin, ja nyt olette neljänkolmatta ja olette tullut järkeväksi.

Minä ihmettelin hyvää muistia, joka säilytti tuon miehen mielessä niin vähäpätöisenkin tapahtuman kuin menoni luostariin, lapsi-raukan, jota hän ei ollut edes nähnytkään.

Minä odotin vastausta, yhä kädet ristissä.

— Ja nyt, sanoi hän, nyt tahtoisitte peruuttaa lupauksenne, sillä nainen voitti nunnan, sillä maailman muistot seurasivat teitä luostarikammioonne, sillä te omistitte ruumiin Jumalalle, mutta sielu, sielu jäi, eikö niin, maailmalle? Oi, inhimillistä heikkoutta!

— Teidän ylhäisyytenne, kuulkaa! huudahdin minä, minut perii onnettomuus, ellette sääli minua!

— Mutta tehän vannoitte valanne vapaasti ja aivan omasta tahdostanne.

— Kyllä, vapaasti ja omasta tahdostani. Sanon jälleen, teidän ylhäisyytenne, minä olin hullu.

— Ja miten voitte Jumalan edessä puolustella moista horjuvaisuutta päätöksessänne?

Puolustustani, tuota, jonka Jumala, joka on pelastanut henkesi, hyvin tuntee, sitä en voinut hänelle sanoa, koska olisin siten tuhonnut sinut. Minä olin siis vaiti, ja huuliltani pääsi vain uusi valitus.

— Teillä ei siis puolustuksia ole, sanoi kardinaali-herttua.

Vääntelin käsiäni tuskasta.

— Hyvä, täytynee siis minun ne löytää, virkkoi hän, ehkä hiukan ylimielisesti.

— Oi, auttakaa minua, auttakaa, teidän ylhäisyytenne, niin siunaan teitä viimeiseen hengenvetooni saakka.

— Olkoon siis; minä en kuningas Ludvig XIII:nneuvonantajana tahdo, että niin kaunis ja

uskollinen nimi kuin teidän suvullanne on, katoaa; teidän nimenne on niitä, jotka ovat Ranskalle todella kunniaksi, ja Ranskan tosi kunnia on minulle kallis.

Ja sitten kysyi hän, katsoen minuun tiukasti:

— Te rakastatte jotakuta?

Minä painoin pääni aivan maan tomuun.

— Niin, sitä se oli, jatkoi kardinaali-herttua, sen arvasin, te rakastatte jotakuta. Onko se mies, jota rakastatte, vapaa?

— On, teidän ylhäisyytenne.

— Hän tietää toimenpiteet, joihin olette ryhtynyt, ja odottaa teitä?

— Hän odottaa.

— Hyvä. Tuo mies liittäköön nimeensä, mikä se lieneekin, nimen "de Lautrec", niin että Ravennan ja Breseian voittajan nimi olisi katoamaton kuin hänen muistonsakin ja että te olisitte vapaa.

— Oi, teidän ylhäisyytenne, huudahdin minä ja suutelin hänen jalkojaan.

Hän nosti minut ylös, minä aivan huohotin onnesta. Hän antoi merkin isä Josefille, joka nyt tuli luo.

— Saattakaa neiti Isabelle de Lautrec sinne, mistä hänet nouditte, sanoi kardinaali; ja tunnin päästä viette hänelle julistuskirjan, joka päästää hänet luostarivalasta.

— Teidän ylhäisyytenne, oi, millä tavalla voin teitä kiittää?

— Se on helppoa: kun joku kysyy mielipidettänne minun suhteeni, sanokaa, että minä osaan rangaista ja palkita. Elävänä olen rangaissut petturi Montmorencyä; vainajana palkitsen uskollista de Lautrec'ia. Menkää, tyttäreni, menkää.

Minä suutelin vielä kymmenesti hänen käsiään ja seurasin sitten isä Josefia. Tunti sen jälkeen toi viimemainittu sitten minulle julistuskirjan, joka päästää minut lupauksestani.

Minä läksin heti kohta paluumatkalle, minuuttiakaan hukkaamatta, tuo kallis paperi sydämelläni, ja varmaan hartaammin tuntein kuin koskaan ennen Jumalaa kohtaan, nyt, kun Hän oli vapauttanut minut sanastani.

Minulta ei mennyt kuin kolmetoista päivää matkalla, ja nyt olen tässä, ja nyt kirjoitan sinulle, rakkaani, en kaikkea, mitä tahtoisin sinulle sanoa, sillä silloin kirjoittaisin tästä kokonaisen kirjan ja saisit odottaa seitsemän päivää tietämättä, että minä olen vapaa, että minä rakastan ja että pian olemme onnelliset.

Minä lopetan nyt nopeasti, että saisit kuulla tämän kalliin uutisen minuuttia aikaisemmin.

Hevoset saavat olla valjaissa, ja kun kyyhkynen tulee takaisin, minä lähden luoksesi.

Ilmoitahan ainoastaan missä olet ja odottele minua.

Lähde, kyyhky, lähde: koskaan en ole näin tarvinnut siipiesi apua. Mene ja palaa!

Ymmärrät, rakkaani: ei mitään muuta kuin paikka, jossa sinut tapaan. En tahdo, että viivyttaisit kohtaamistamme minuuttiakaan, edes kirjoittaaksesi nämä autuaalliset sanat:

Rakastan sinua!...

Kymmenen minuuttia myöhemmin.

Oi onnettomuutta! Voi meitä onnettomia!... Se mies on määrätty kohtaloksemme, enemmän tällä kertaa ehkä vielä kuin ensimmäisellä.

Voi, kuule, kuuntele, vaikket ehkä koskaan saakaan tietää, mitä nyt kerron sinulle.

Kuule tätä!

Olin kuten tavallista kiinnittänyt kirjeeni kyyhkysemme siipeen, kirjeen, jossa kerroin sinulle kaikki, kirjeen, joka oli tuova sinulle kokonaisen tulevaisuuden ja onnen. Olin laskenut Iris-raukan irti, seurasin

sitä silmilläni ilmain avaruudessa, jossa se alkoi kiittää, kun yhtäkkiä kuulin luostarin muurin toiselta puolelta kajahtavan pyssynlaukauksen näin kyyhkysemme lennossaan pysähtyvän, pyörähtävän ilmassa ja putoavan maahan.

Oih! suustani puhkesi sellainen tuskan huuto, että luulin hengen lähtevän sen keralla ruumiistani.

Ja kohta syöksyin ulos luostarista, niin suunniltani, että ymmärrettiin, että minulle oli tapahtunut suuri onnettomuus, ja ettei minua koetettukaan pysäyttää.

Olin nähnyt, minne päin kyyhkynen putosi maahan; minä juoksin sinne.

Viidenkymmenen askeleen päässä luostarin muureista näin upseerin, joka oli metsällä: hän se oli ampunut kyyhkystä; se oli hänellä käsissä; hän katseli kummastuneena, niin, suruissaan kirjettä, joka oli kiinnitetty kyyhkynen siipeen.

Juoksin hänen luokseen kädet ojolla. Minä en osannut enää puhua, minä vaan huusin:

— Voi onnetonta! onnetonta! voi, onnetonta!

Neljän askeleen päässä minä pysähdyn kalveten, tyrmistyneenä, kuin iskun sydämeeni saaden: mies, upseeri, joka haavoitti kyyhkysemme, oli sama kapteeni, jonka olin nähnyt silloin yöllä Castelnaudaryn taistelutantereella. Hän oli Bitéran, joka oli ampunut sinua ja suistanut sinut hevosen seljältä.

Me tunsimme nyt toisemme.

Oi! sanon sen, silloin hän tuli melkein yhtä kalmankalpeaksi kuin minä; hän näki minut nunnanpuvussa ja ymmärsi, että hän se oli minut saanut ottamaan tuon puvun.

— Ah, madame, mutisi hän; tosiaan minä olen kovan onnen mies!

Ja hän ojensi minulle kyyhkysemme, joka pyristeli hänen kädessään ja putosi nyt maahan.

Minä nostin sen siitä; onneksi siltä oli ainoastaan siipi särkynyt.

Mutta sehän tiesi salaisuuden, missä asut, rakkaani. Sen salaisuuden se kadottaa kerallaan. Mistä minä sinut löydän, ja kuinka löydän sinua nyt, ellei se voi lentää luoksesi?

Lentää kertomaan, missä minä olen; kertomaan, että minä olen vapaa, kertomaan, että me olisimme pian olleet onnelliset!

Oi, ihan varmaan tuolla pienellä eläin-paralla on sielu. Jos olisit nähnyt, rakas kreivini, miten se katsoi minuun, kun kannoin sitä takaisin luostariin, sen murhaajan seistessä liikkumatta ja vaiti katsellen minua, nähden minun loittonevan niinkuin oli nähnyt kerran ennen tuon lakeuden verisessä ruohikossa, joka oli ollut taistelutantereena.

En tiedä, voiko tuo mies korvata koskaan pahan, mitä hän on meille tehnyt; mutta sitä vaadin, muutoin kiroan häntä vielä viimeisellä hetkelläni!

Asetin kyyhkynen vasuun lepäämään. Pidän sitä vasua sylissäni. Onneksi kuula ei ole sattunut ollenkaan sen ruumiiseen; ainoastaan siivenpää on ruhjoutunut.

Olen irroittanut tuosta siipi-raukasta veren tahraaman kirjeen. Jumalani! Jumalani! ellei olisi sattunut tätä odottamatonta tapausta, olisit sen nyt pian saanut käteesi.

Missä sinä olet? missä sinä olet? kuka minulle sanoo, missä olet?

Ah! tuossa tulee luostarin lääkäri, jota lähetin noutamaan.

Kello neljä.

Lääkäri on hyvä, kunnon mies; hän ymmärsi, että eräissä elämän salaperäisissä kohtauksissa kyyhkynen henki on yhtä kallis kuin kuninkaan.

Hän ymmärsi sen nähdessään minun epätoivoni.

Hän ymmärsi sen nähdessään veren tahraaman kirjeen.

Haava itsessään ei ole minkään moinen; kolmessa päivässä kyyhkysemme olisi parantunut, jos lääkäri olisi leikannut siltä siiven pois.

Mutta minä vastustin jyrkästi sellaista; minä lankesin hänen eteensä polvilleni ja sanoin hänelle:

— Koko elämäni on sidottu tuohon siipeen, jonka tahdotte leikata poikki. Kyyhkysen täytyy kyetä lentoon! täytyy!

— Se on vaikeampaa, virkkoi hän, enkä voi antaa teille varmaa vastausta; mutta ainakin teen kaiken, mitä suinkin voin. Mutta missään tapauksessa ei se pääse lentämään ennenkuin kahden, kolmen viikon päästä.

— Vaikkapa vaan kahden, kolmen viikon; kunhan se vaan lentää!

Ymmärrät, ystäväni, että se on ainoa toivoni.

Siipi on sidottu ruumista vasten; Iris näyttää ymmärtävän asian, pikku parka; se ei nyt hievahdakaan; se vaan katsoo minua.

Minä olen asettanut sen nokan ylettyville vettä ja jyviä. Ja onhan sillä vielä käteni, josta se saa ottaa ravintonsa.

Mitä voisoin odottaessani tehdä, että sinä saisit tiedon siitä, mitä on tapahtunut? mistä saada lähetti, joka löytäisi sinut? mihin ilman suuntaan kääntyä, saadakseni annetuksi hätämerkkini kuin haaksirikkoutunut ajelehtien keskellä valtameriä?

Miksi ei ruhjoutunut toinen käteni hänen siipensä asemasta.

Kesäkuulla.

Niin, sinä olit oikeassa, rakastettuni; tunnen, että ellen olisi saanut luostarivalaani peruutetuksi, olisi onnemme pohjalla aina piillyt tunnontuska, tai paremminkin: ei olisi ollutkaan onnea, koska Jumala ei olisi tuota onnea pyhittänyt.

Kun sanoin sinulle: "Minä olen vapaa, me pakenemme yhdessä, me olemme onnelliset", tahdoin unohtaa; mutta sieluni pohjalla vaikeröisi jokin ääni, joka vaiensi joskus rakkaudenkin äänen, niin vahva kuin se olikin.

Nyt olen kyllä onneton, koska en tiedä, miten sinut löytäisin, saisin tavata; mutta tuntoni on rauhallinen; ja kun sanon, kun toistan: "Minä rakastan sinua, sulhoni", en tunne sydämessäni enää tuota viiltävää tuskaa, jota tunsin ennen aina silloinkin, kun sanoin: "Ole rauhallinen, rakkaani, me olemme onnelliset."

Olen vaalinut kyyhkys-parkaamme kuin olisin hoitanut sairasta siskoa. Se kärsii ankarasti ja tuostakin sulkee se silmänsä kivusta.

Minä tiputan pisara pisaralta kylmää vettä sen siivelle, ja se tuntuu helpoittavan kipua. "Se hyväilee minua punaisella nokallaan ikäänkuin kiittääkseen minua."

Kyyhky-parka! se ei aavista, missä määrin itsekkäistä syistä sitä hoitelen.

Mutta sinä, sinä, mitähän mahdat sinä ajatella? Oi hyvä Jumala!

XXIII.

Heinäkuun 1 päivänä 1638.

Kaksi kuukautta kulunut, eikä uutisia kuulu. Ja silmiäni särkee tuijottaessani ilmanrannalle, jolta etsin lemmittyä kyyhkystämme turhaan.

Jokaisen mustan läikän avaruudessa nähdessäni sanon itselleni: "Se on Iris"; ja sitten huomaan hetken päästä erehdykseni, ja rintani, joka paisui toivosta, raukeaa huokaukseen.

Mitä siitä, odotan yhä, toivon yhä; koska sinä elät, koska sinä minua rakastat, miksi siis olisin toivoton enkä uskoisi onneen?

Mutta aika vaan kuluu. On kaksi kuukautta siitä, kun sinä läksit matkaan. Kun lasken, niin viikon tai puolentoista päästä sinun olisi pitänyt tulla takaisin.

Oi Jumalani! Jumalani! olisikohan tuo kivi-sydän mieheksi kieltänyt?

Sanotaan kuitenkin, että hänkin on rakastanut, tuokin mies!

Jumalani, taivaan Herra, älä hyljää meitä!

XXIV.

Heinäkuun 5 p:nä.

Oi! jos sinä tietäisit, sieluni rakastettu raukka, kaikki, mitä olen kirjoittanut sinulle kahden viikon kuluessa! Siinä on, näetkös, kokonainen maailma ajatuksia, toiveita, haluja, kaipuita ja muistoja!

Jos me kerran tapaamme toisemme, — oi, Jumala sallikoon sen, niinkuin rukoilen häneltä palavasti joka päivä ja varsinkin öisin! — jos me kerran tapaamme toisemme, silloin saat lukea kaikki ja silloin sinä varmaan, sen takaan sinulle, ymmärrät, miten suuresti sinua rakastin!

Jos emme tapaa toisiamme ... voi! kaikki tuonen tuskat sisältyvät tuohon pelkooni ... niin silloin minä lukenen noita kirjeitäni, lisäten niitä joka päivä eilistä toivottomammalla lehdellä, minä, joka kuolen viimeisen ääreen kirjoittaessani sanat: "Minä rakastan sinua!"

Oi minua, joka luulin tyhjentäneeni sinulle sydämeni koko ahdistuksen ja kaikki riemut; oi! minä tiedän, että tulevaisuudessa on yhäti ilon ja surun syvyysiksiä, joihin en ole vielä saanut vilkaistakaan!

Huomenna! Miksi vapisee käteni niin ankarasti piirtäessäni sanan?

Siksi, että huomenna on päivä, joka ratkaisee elämäni; huomenna, silloin näen, voiko kyyhkynen lentää. Jo kolmena päivänä se on lähtenyt vasustaan, on oikonut siipiään, kokeillut huoneessani, lentänyt ovelta ikkunan luo. Voisi sanoa, että se ymmärtää, pieni poloinen, miten meille kahdelle on tärkeää, että se saa takaisin siipensä koko voiman.

Huomenna! huomenna! huomenna!

Minä kirjoitan hyvin lyhyen lapun, etten vaivaisi sitä turhalla painolla. Ainoastaan neljä sanaa, mutta sellaisia, että ne puhuvat kaiken.

Huomiseen siis, kallis rakastettuni! Menen viettämään yön rukouksessa. En koetakaan nukkua, se olisi aivan turha yritys.

Mitä teet sinä nyt, sano, Jumalan nimessä? aavistatko edes, kuinka minä sinua rakastan ja miten minä kärsin?

Heinäkuun 6 p:nä.

Aamu sarastaa, rakkaani, ja kuten sanoin, en ole hetkeksikään ummistanut silmääni, vaan olen viettänyt yön rukouksessa.

Toivon, että Jumala on rukoukseni kuullut ja että sinä tänään saat tietää, missä minä olen, että minä olen vapaa ja odotan sinua.

Kyyhkynen on jo yhtä kärsimätön kuin minäkin; se lyö ikkunaruuuihin nokallaan ja siivillään.

Sinulle avataan ikkuna, pikku raukka! Jumala suokoon, että siipesi olisi kyllin luja kestääkseen matkan, jolle lähdet.

Keskeytän tämän kirjeen, kirjoittaakseni pikku lapun, jonka se tuo sinulle, tai ehkä, oi minua! vain koettaa lähteä sinulle tuomaan.

Kello neljä aamulla, heinäkuun 6 p:nä.

Jos kyyhkynen pääsee luoksesi saakka, rakkaani, lue tämä kirjelappu ja lähde matkaan sekuntiakaan hukkaamatta, niinkuin minäkin lähtisin, jos tietäisin, mistä sinut löytäisin.

Minä olen vapaa, minä rakastan sinua ja odotan sinua Montolieun luostarissa, Foix'n ja Tarasconin

välillä, Ariègen varrella.

Saat sitten kuulla, minkätähden en sano nyt vielä, miksi tämä kirjelappu on niin lyhyt ja tämä paperi niin ohutta.

Saat kuulla kaiken, ja tuhannen muuta seikkaa, kaikki onnettomuutemme, kaikki tuskamme, kaikki toivomme, jos kallis airuemme pääsee tulemaan sinun luoksesi saakka; sillä jos se pääsee luoksesi, niin sinä lähdet matkaan samassa tuokiossa, eikö niin?

Minä odotan sinua, rakkaani, niinkuin sokea odottaa valoa, niinkuin kuoleva odottaa elämää, niinkuin vainaja ylösousemusta.

Lähde, rakas kyyhky, lähde!

Heinäkuun 6 p:nä, kello viisi aamulla.

Me olemme kohtalon kiroomat!

Oi, hellästi rakastettu kreivini, mikä meille tulee? Eikö minulle jää enää muuta keinoa kuin kuolla epätoivoon ja kyyneliini!

Se ei voi enää lentää; sadan askeleen päässä sen siipi herposi; se tuli erään poppelin ulommaisten oksain kohdalle, joiden ylitse se aikoi lentää; se töytäsi vasten oksia ja putosi oksalta oksalle ja maahan.

Minä juoksin sen luo käsiäni ojentaen, särkyvin sydämin; juoksuni oli pelkkää äänekästä vaikerrusta, joka päättyi tuskan huutoon. Minä otin kyyhkysen maasta, ja se itse, kun se oli hetken levähtänyt, itse koetti se lentää toisen kerran; mutta uudestaan se putosi maahan!

Ja minä, minä vaivuin sen viereen, kieriskelin epätoivoissani maassa, tempoen ruohoa käsin ja hampain.

Jumalani! Jumalani! mikä on kohtaloni? Minä olin liian ylpeä, liian onnellinen, liian varma onnestani, minä pidin sitä jo kädessäni, sattuma avasi käteni ja aarteeni katosi siitä.

Oi taivaan Herra! etkö lähetä minulle neuvoa, mielen valaistusta, ajatusta!

Herra, Herra, auta minua! Herra, katso armossasi minun puoleeni! Herra, Jumalani, minä tulen hulluksi!...

Odota, odotahan.

Jumalallinen laupeus, sinä olet minua kuullut, sinä olet täyttänyt rukoukseni.

Kuule nyt, kuule, armaani, sydämeeni syttyi taas toivo, tai paremminkin on tuo toivoni valaistus ylhäältä.

Kuulepas! ikkunastani olen niin usein seurannut katseillani kyyhkysemme lentoa, kun se on lähtenyt matkalle, että voin harhaan menemättä kulkea ainakin parin kolmen lieuen matkan, siihen suuntaan kuin sekin. Se lensi aina sen pienen, leveän joen lähdepaikkojen ylitse, joka laskee Foix'n kohdalla Ariégeen. Sen on pitänyt lentää yli pienen Amourtierin metsän ja sitte Salat'n, yli Saint-Gironsin ja Oust'n välillä.

No niin; täten aion nyt menetellä:

Minä pukeudun pyhiinvaeltajaksi; minä lähden sinua etsimään, kuljen tästä ensin pieneen Rieupreganin kylään saakka; sen kylän seuduilla se katosi aina näkyvistäni; ja kun olen kulkenut kylän ohitse, hyvä, minä turvaudun kyyhkyseen. Se voi kerrallaan lentää aina noin sadan askeleen matkan. No niin, se lentää sata askelta, levähtää ja lentää taas sata askelta, ja on oppaanani; minä seuraan sitä, seuraan niinkuin heprealaiset seurasivat tulenpatsasta yöllä ja pilvenpatsasta päivällä; sillä minäkin vaellan etsien luvattua maata, ja minä sen löydän, tai kuolen uupumukseen ja tuskaan tielle.

Oi, sen tiedän hyvin, matka on pitkä; kyyhkysparka, — anna anteeksi kärsimykset, joita sinulle tuotan, sinä rakkautemme lempeä martyyri! — kyyhky-sparka ei jaksa lentää enempää kuin lieuen tai pari vuorokaudessa; mutta ei mitään, rakkaani, vaikka saisin kuluttaa lopun ikääni sinua etsiessäni ... oi, minä etsisin varmasti sinua elämäni loppuun asti!

Niinpä nyt lähden. Lähden viipymättä, heti tänä päivänä.

Olen jo puhunut kaikki luostarin johtajattarelle, kaikki paitsi en sanonut nimeäsi. Hän on hurskas ja hyvä nainen ja hän on surrut minun surujani ja itkenyt minun kyyneleitäni. Hän tarjosi minulle jotakuta

henkilöä seuraksi matkalle, minä en ottanut. Minä en tahdo sinne ketään; se, mitä aion tehdä, on vaistojen tehtävä, taivaan ja meidän välinen mysteerio; minä lupasin ainoastaan kirjoittaa hänelle, jos löytäisin sinut. Jos en hänelle kirjoita, niin hän tietää, että minä olen kuollut, kuollut mielipuolena, epätoivoon, jonkin metsän laitaan, jonkin tien viereen, jonkin joen partaalle.

Minä lähden, kuljetan mukani kaikki kirjeet, jotka olen sinulle kirjoittanut, joita sinä et ole saanut, joita et saa ehkä koskaan. Ah, jos voisin kerran heittää ne kaikki eteesi sanoen: "Lue! lue! lemmittyäni!" sinä päivänä näkisit, miten minä olen kärsinyt; sinä päivänä olisit ylen onnellinen!

Nyt lähden, kello on kolme jälkeen puolenpäivän; minä toivon ehtiväni tänään Rieupreganiin asti.

Heinäkuun 7 p:nä, yöllä.

Minä menin kirkkoon ennenkuin aloin matkani, ottaakseni, niin sanoakseni, Jumalan kanssani. Minä lankesin Hänen alttarinsa ääreen, nojasin otsaani veistoksien kaunistettuun kiveen, juuri paikkaan, jossa veistos kuvasi ristiä, ja rukoilin.

Oi, totta se on, rukouksessa on palsami haavoillemme. Rukous, se on vihreä kumpu, jolle ihminen istuu uuvuttavan vaelluksen jälkeen ja lepää siinä. Rukous, se on lähde, jonka löytää keskellä erämaan hietikoita ja virvoittautuu sen vedellä.

Minä läksin kirkosta täynnä voimaa ja toivoa; minusta tuntui kuin olisi Jumala kiinnittänyt olkapäihini jonkun enkelensä siivet: rukous minua yhä kohotti maasta ja vei ylös Herran puoleen.

Niinhän, Herra, että tämä on ainoastaan koetus? niinhän, Herra, että sinä et ole minua kironnut? niinhän, Herra, että minä löydän hänet tien päässä, jolla olen nyt kulkenut ensimmäisen taipaleeni?

Odota minua, armaani, odota minua, sillä vannon, että kerran minä varmaan saavun luoksesi.

Minä jätin sinut mielestäni hetkeksi nojaten erään ikkunan rintanojaan, josta näkee tuonne Bousenac'in kylään.

Se kylä on matkani varrella ja minä kuljen huomenna sen ohitse, ellei kyyhkysemme vaan vie minua toisaalle. Jokin surullisesti ulvova koira, joka oli varmaankin eksynyt pienessä metsässä, jonka näen tuolla oikealla, eroittui tummana läikkänä maasta.

Sanoin itseseni:

— Jos tuo koira lakkaa ulvomasta, on se hyvä merkki, ja minä löydän hänet.

Koira vaikeni.

Kuinka ihminen on kärsiessään taikauskoinen, sinä sydämeni syvästi rakastettu! Tunnetko sen? kärsitkö sinäkin?

Mikä ihana yö, hyvä Jumalani! Ajattelin, että ehkäpä sinäkin seisot ikkunasii ääressä niinkuin minä, ehkäpä katselet tänne minuun päin niinkuin minä sinne sinuun, ehkä sinä ajattelet Jumalaa ja minua niinkuin minä ajattelen sinua ja Jumalaa.

Näitkö tuon kauniin tähden, joka piirsi taivaslakeen hehkuvan viirun? kuinka pitkän matkan lensi se sekunnissa?

Oi, voisimpa niinkuin se yhdessä sekunnissa päästä täältä luoksesi; saisimpa luoksesi päästyäni niinkuin se sammua!

Valitsisin tuon valoisan onnen tuokion, vaikkapa sitä seuraisi iankaikkinen yö.

Huomiseen, rakkaani; huomispäivä vie, toivon, minua jälleen lähemmäksi sinua.

Heinäkuun 9 p:nä.

Nyt olen pysähtynyt pieneen kylään nimeltä Soulan. Hyvä Jumala, millainen ukonilma! Mitä oli maamme rikkonut, koska Jumala uhkasi sitä pelättävällä äänellään?

Virtanaan syöksyvä sade sai Salat-joen tulvilleen, kahlaaminen ei ole nyt enää mahdollista, ja sillalle päästäkseni täytyisi minun kulkea rantaa ylös aina Saint-Gironsiin saakka, se on: hukata kaksi päivää.

Minulle vakuutetaan, että huomenna minä voin jälleen jatkaa matkaa, että joki on silloin laskeutunut entiselleen.

Voi minua! kokonainen päivä hukattu! päivä, jolloin sinä minua odotat, aivan varmaan! päivä, jolloin sinä minua ehkä syytät.

Heinäkuun 12:n päivän iltana, Alos'n kylässä.

Muuan talonpoika suostui tulemaan oppaakseni: minä kuljin joen ylitse hänen muulinsa seljässä. Kerran oli virta vähällä viedä meidät kaikki mennessään; neljännes-osalla matkaa ei eläin tavannut pohjaa.

Loin silmäni taivaalle, painoin kädet ristiin rinnoilleni ja sanoin:

— Jos kuolen, Herra, sinä tiedät, että kuolen hänen tähtensä.

Siitä näet, että me löydämme varmaan toisemme, koska minä en kuollut.

Heinäkuun 15 p:nä.

Jatkoin matkaani jalkaisin, yhä kyyhkysemme opastuksella. 13:na päivänä kävelin Alos'sta Castelloniin; se oli ankara päivä pikku raukallemme. Minun pitäisi sääliä sitä enemmän: minä olin kävellyt vähintään kolme lieuetä.

Seuraavana päivänä, 14:nä, maksoin eilisen julmuuteni pääsemällä tuskin yhtä lieuetä, ja tänään, 15:nä, olen saapunut Saint-Lary'hin, pienen, nimettömän joen poikki, joka laskee Salat-jokeen.

Muuten olen minä oikealla tolalla, sen tiedän varmasti. Kyyhkyne ei epäröi kertaakaan, ei poikkea suorasta suunnasta tuokioksikaan. Se menee suoraan ja empimättä eteenpäin.

Mutta aika vaan kuluu ja sinä odotat; aika kuluu, ja sinä olet tehnyt luostarilupauksen.

Voi! älä kiirehdi täyttämään tuota lupausta, rakas! Luota minuun, luota omaan Isabelleesi.

Sinä epäilit kerran häntä, ja se tuli meille molemmille kalliiksi.

Heinäkuun 18 p:nä.

Kolme päivää olen nyt harhannut melkein pä umpimähkään, kierrellen metsikköjen ympäri, pitkin jokien mutkia. Ah! ilmassa ei ole esteitä niin paljon kuin maan pintaa kulkiessa. Kyyhkyne pääsi paikoista, joissa minun usein oli pakko pysähtyä.

Tunnustan sen sinulle, armaani, että voimani ja rohkeuteni pettävät nyt yhtä aikaa, ja minä olen vaipunut maahan puun juurelle, nääntymäisilläni, toivottomana.

On jo yksitoista vuorokautta siitä kuin läksin matkalle, ja olen kulkenut tuskin viittätoista, kahdeksatoista lieuetä, matka, jonka Iris lensi tunnissa, kun se oli meidän rakkautemme viestinviejänä, kiitäen kuin nuoli surkein matelijain ylitse, jotka nimittävät itseään luomakunnan herroiksi ja joilla ei ole linnun vaistoa; jotka kuluttavat yksitoista päivää matkaan, minkä kyyhkyne kulkee yhdessä tunnissa.

Sanopas, kuinka voi tuollainen magnetisoitu neulapaha tietää, missä pohjoinen on, kun taas minä, elävä, ajatteleva, kulkukykyinen olento, tehty Jumalan kuvaksi, en tiedä, missä sinä olet?

Kuinka voi laiva, joka lähtee maailman toisesta laidasta, löytää toiselta puolelta keskeltä valtamerta jonkun saaren, enkä minä, minä en sinua löydä, sinua, jonka saavuttaakseni minun ei tarvitse, niin sanoakseni, muuta kuin ojentaa kädet?

Oi minua! tiedän sen, Jumalani, jos aion hänet löytää, ei minun tule ojentaa käsiäni suinkaan häntä kohti, vaan Sinua!

Jumalani, tue minua! Jumalani, johda minua! Jumalani, opasta minua!

Heinäkuun 29 p:nä.

Minä toinnun, herään päivän valoon, elämään. Minä olen luullut kuolevani, oi hellästi rakastettu kreivini, ja vähällä olisin saanut viimeinkin tietää, missä sinä olit, sillä kuolleethan tietävät kaikki; vähällä oli Isabellesi astua haamuna kammioosi, yöllä, hetkellä, jolloin aaveet kulkevat.

Sentähden pahoittelenkin, että vielä elän; sillä jos olisit nähnyt haamuni, olisit ymmärtänyt, että minä olin kuollut, jotavastoin nyt, kun et näe minua, et haamuna, etkä ruumiillisesti, luulet ehkä, että olen

sinut unohtanut tai pettänyt. Älä väitä vastaan, kuule! sinä olet kerran jo niin luullut.

Oi! minä en ole sinua unohtanut enkä pettänyt, minä rakastan sinua! rakastan sinua! mutta olen ollut kuolla, siinä syy.

Muistat tuon haavoittuneen, jolla oli ollut jano, joka oli laahautunut puron luo, vuodattaen viimeiset veripisaransa, puhaltaen viimeisen henkäyksensä ainoastaan päästäksensä veden ääreen, tuon, joka sitten kuoli saadessaan ensimmäisen suullisen? Kas, melkein niin kävi minullekin.

Samoiltuani pitkät ajat metsissä, joita minulle mainittiin Mauléonin metsiksi, tulin huohottaen eräälle lähteelle. Se lähde nousi maan sisästä ja oli jääkylmää. Minä join siitä, luullen virkistäväni jälleen voimiani jatkaakseni matkaa. Minä läksinkin tosiaan liikkeelle; mutta tuskin olin kulkenut sataa askelta, kun pysähdyin vilun värityksin, koko ruumistani alkoivat karmia puistatukset, ja minä vaivuin tiedottomana pienen polun laitaan, jota olin kulkenut.

Kaikesta, mitä pyörryttyäni tapahtui, en tiedä mitään. Tiedän ainoastaan, että eilen minä heräsin sangen heikkona, ja katsellessani ympärilleni, näin olevani varsin siistissä huoneessa; vuoteeni jalkopäässä istui minua vaalimassa outo nainen, ja pääpuolessa pysyttelihe yhä kyyhkysemme, hyväillen poskeani särkyneellä siipi-raukallaan.

Tuo nainen oli ollut paluumatkalla Mauléonin markkinoilta kahden miehen seurassa, ja nähdessään, että minä olin vielä hengissä, oli heidän tullut sääli minua ja he toivat minut tänne, jossa nyt olen.

Olinpaikkani on pieni kylä lähellä Nestier'ta, sanoivat minulle. Huone, jossa asun, mahtaa olla kylän korkeimmalla kohdalla; sillä vuoteestani en minä näe muuta kuin taivasta.

Oi, taivas! taivas, yksinään siltä odotan minä apua.

Eilen minä kysyin, monesko päivä kuussa nyt oli, minulle sanottiin, että oli heinäkuun 28:s päivä. Oi, kolmattakymmentä vuorokautta on nyt mennyt lähdöstäni ja niin kauan olen harhaillut onnen kaupalla. Missä asti olen? kaukana sinusta vai lähelläsi?

Pyysin paperia, mustetta ja kynää; mutta tuskin olin piirtänyt ensimmäiset kirjaimet, kun päätäni alkoi pyörryttää ja minun oli mahdoton jatkaa.

Tänä iltana voin paremmin; kirjoitin jo melkein helposti, enkä ole levännyt kuin kolme kertaa kirjoittaessani näitä kolme-, neljäkymmentä riviä, jotka ovat jo paperilla.

Olen kiittäen käsenyt pois kunnan naisen, joka on valvonut vuoteeni ääressä. Minua ei enää tarvitse vaalia, minä voin paremmin ja tunnen itseni voimakkaaksi. Tänä yönä minä koetan nousta vuoteesta, ja huomenna lähteä matkaan.

Minä kuolisin, jos minun täytyisi maata näin toimeettomana sillaikaa kuin sinä odotat minua; sillä odotathan minua, kuule, sydämeni rakastettu, odotathan?

Kyyhkynenkin on nyt hyvin levännyt; toivon, että se voi lentää pitempiä välejä kerrallaan ja niin ollen viedä minua nopeammin sinua kohti.

Toivoin saada kuluttaa koko yön kirjoittaen; mutta luotin liiaksi voimiini: minun täytyy nyt keskeyttää, minun täytyy nyt sanoa sinulle hyvästi; korvani soivat, kaikki vaappuu ympärilläni, ja kirjaimet, joita kynäni piirtää, vilahtelevat tulena silmissäni.

Oi!...

Kello neljä aamulla.

Nukuin suunnilleen kaksi tuntia, hirvittävän levottomassa unessa, joka oli kuin kuumehouretta. Onneksi näen nyt silmät avatessani päivän kohta koittavan.

Oi, armaani, kuinka ihana olisi päivänkoitto, jos olisimme toistemme luona, jos saisimme katsella yhdessä kaikkia noita kalpeneviä tähtiä, joiden nimet sinä tunnet ja jotka sulautuvat ja raukenevat ilmoihin joku hetki ennen kuin aurinko, vuorostaan ilmestyen, karkoittaa ne pois!

Minä avasin ikkunani, minusta tuntuu kuin näkisi siitä rajattomiin äärettömyksiin. Oi minua! mitä laajempi ala, sitä onnettomampi olen.

Jumala! eikö tuo Teseuksen ja Ariadnen kaunis taru todellakaan ole muuta kuin satua, ja eikö rukoukseni, minun syvä, palava, alinomainen rukoukseni, saa Sinun pyhäältä oikealta kädeltäsi lähtemään jotakuta enkeliä, joka tuo minulle johtolangan löytääkseni hänen luokseen?

Oi, minä kuuntelen, katselen, odotan.

Ei mitään, mitään tule, Jumalani! ei muuta kuin aurinko, tuo Sinun kuvasi, joka nyt vielä näkymättä värittää ruusunhohteiseksi koko ilmanrannan vuorijonon yläpuolella, jonka takaa se nyt jo nousee.

Oi miten tämä näky olisi ihana, jos sydän olisi tyyni!

Kuinka nuo kukkulat, joiden sinertävä ääriviiva kuvastuu terävästi auringon kultaisia säteitä vastaan, ovat muodoltaan kauniit ja sirot! Kuinka tuo toinen vuorijono, joka sulkee näköpiiriä, on jättimäisen valtava ja kaunis lumihuippuineen, jotka saavat hopeisen hohteen ja säkenöivät jumalallisen tähden ensi loimussa! Kuinka tuo suuri joki, joka tasankoa halkoo ja virtaa tänne kohti minua, on yhtenäinen, majesteettisen syvä! Kuinka ... hyvä Jumala!

Hyvä Jumala! minä en ole erehdyksessä; hyvä Jumala! enkeli, jota rukoilin Sinulta, jota odotin, se on tullutkin, näkymättömänä, mutta kuitenkin! Jumalani! nuo vuorenharjat, joiden takaa aurinko nousee, tuo kaksoishuippu, jonka notkelmassa se nyt väikkyy, nuo lumivuoret, jotka ovat kuin taivaslakea kannattavat hopeapilarit, tuo suuri virta, joka juoksee etelästä pohjoiseen ja ottaa uomaansa toisia jokia, kuin hallitsija, joka kantaa alamaisiltaan veroa ... nuo ovat ne vuorenkukkulat, nuo ovat ne vuoret, tuo on juuri se joki, jota hän minulle kuvaili kirjeessään ja jonka hän näkee ikkunastaan! Minun näköpiirini, se on hänenkin näköpiirinsä! Jumalani! etkö antanutkaan minun harhata muuta varten kuin vaan viedäksesi minua paremmin hänen luokseen? Etkö sulkenut silmiäni muuta kuin näyttääksesi minulle valon ne avatessani?

Jumala! Jumala! Sinun armosi on loppumaton!

Sinä olet suuri, Sinä olet pyhä, Sinä olet hyvä, eikä minun sovi Sinulle puhua kuin polvillani.

Polvillesi laskeudu, sinä uskon sielu, joka epäilii Herran laupeutta; polvillesi! maahan! maahan!

Kello yhdeksän aamulla.

Minä kiitin Jumalaa, nyt lähdän. Oi, usko toi minulle myöskin voiman. Minä en ollut heikko muuta kuin siksi, että olin epätoivoissani.

Viimeinen katse maisemaan, viimeinen silmäys.

Oi, kuinka sinun taulusi oli oikea, rakastettuni! Taiteilija, hyvin nähty! runoilija, hyvin kuvattu!

Tuolla ovat Pyreneitten huiput, jotka muuttuvat himmeään valkeista kirkkainta hopeaa säihkyviksi; tuolla niiden tummat kyljet, jotka kirkastuvat verkalleen, muuttuen mustista violetin värisiksi, violetista kirkkaan-sinisiksi, aivan kuin valotulva lainehtisi alas huippujen korkeudesta; kas noin leviää päivä tasangolle; kas tuolla kiiltävät purot kuin hopeiset rihmat; kas tuolla joki, joka kierii ja mutkittelee kuin moiree-silkkinen nauha; nyt pikkulinnut laulavat laakeripensastoissa, granaattipuu-aitauksissa, myrttievehastoissa; tuolla, kas tuolla kotka, ilmojen kuningas, leijaa korkeudessa.

Oi, rakkaani, katsellessamme olemme siis jo yhtyneet ja minä näen samaa, mitä sinäkin. Mutta mistä sinä sitä näet? Kuule, odotapas, se kirjeesi on tuossa. Oi, ne sinun kirjeesi, niitä en jätä hetkeksikään; kun kuolen, lepäävät ne povellani, ja niiden tehtävä, jotka laskevat minut hautaan, on sulkea ne sinne minun kerallani, tai he ovat pyhän-herjaajia. Mistä sinä tuon näet?

Hyvä Jumala; tuskin voin lukea; onneksi osaan ne ulkoakin; jos ne hukkaisin, voisin ne lukea ulkoa ensimmäisestä viimeiseen riviin. Minä olen lukenut ne niin monesti. "Ikkunani, valtavan jasmiinipensaan ympäröimä, jonka kukkaisuormaa kantavat oksat ojentuvat huoneeseeni, täyttäen sen tuoksulla, on auringonnousuun päin."

Siinä se on, niin se on.

Aurinko nousee tuolta vasemmalta puolelta; sinä olet oikealla puolellani.

"Ylätasanko, jolla asun, on kalteva etelästä pohjoista kohti, vuoristosta tasankoon päin."

Se on niin, täsmälleen.

Niin, tuolla alhaalla, ilmanrannalla, — kiitos, Herra, että päivä, jonka annat, on niin kuultava! — tuolla kaukana on ylätasanko, jossa on erakkomajasi.

Oi, miksi on se vielä niin kaukana, miksi ihmisen katse on niin heikko! Näen satoja valkeita pilkkuja kiiluvan vihreistä metsiköistä; mikä noista valkeista pilkuista on sinun erakkomajasi?

Oi! rakas kyyhky, kallis kyyhky, oi kyyhkyseni, sinä taivaan tytär, sinun on se minulle sanottava.

Minä lähden, rakkaani, minä lähden; jokainen hukattu minuutti on sinun ja minun onneni varastamista; hukata hetkinenkin olisi Jumalan kiusaamista.

Etkö sinäkin menettänyt minua ainoastaan siksi, että jouduit minuuttia liian myöhään?

Tule, kyyhky! Niin, huomenna, ehkä jo tänä iltana, näemme hänet, eikö niin?

Heinäkuun 31 päivänä.

Yö keskeytti etsintämme, sydämeni rakastettu; mutta minä toivon, minä toivon!

Kyselin tietoja jokaiselta, ja minulle näytettiin kaukana vuorenrinteellä olevaa kamaldolais-luostaria ja lähellä luostaria olevaa pientä taloa, joka on hyvin sen näköinen, jota olet minulle kuvaillut. Minä näin sen illan sinervistä uduista vaaleasti hohtavana; ehkä se oli sinun, ehkäpä sinä puoleltasi katselit kohti ilmanrantaa, aavistamatta, että siellä kaukaisuudessa ponnisteli, sinun häntä näkemättä, tämä olento-raukka, joka ei enää elä muuta kuin sinun vuoksesi, joka kuolee sinua ilman.

Minä kyselin tietoja, kuten sanoin, ja minulle vastattiin, että siinä talossa asuu erakko, viisas ihminen, Jumalan mies, vielä nuori, sangen kaunis.

Se mies, se olet sinä, armaani; eikö niin, sehän olet sinä? Jos se olet sinä, niin kävit sinä tänään samassa Camonsin kylässä, jossa nyt olen.

Sinä kävit katsomassa muuatta köyhää työmiestä, kirvesmiestä, joka katkaisi jalkansa pudotessaan eräältä katolta. Sinä sidoit hänen jalkansa kääreihin, sinä hoitelit häntä. Ja sitten lähtiessäsi, kun koko perhe oli polvillaan edessäsi, olit sanonut:

— Nyt olette saaneet lohdutusta; rukoilkaa lohduttajan puolesta.

Oi, se olit sinä, minä tunsin sinut noista surullisista sanoista. Sinä odotat minua; sinä et tiedä, mikä minulle on tullut, ja sinä kärsit.

Sinä kärsit, sillä sinä epäilet. Niin, mies epäilee aina; minä en ole epäillyt koskaan, minä luulin, että sinä olit kuollut.

Oi ajatusta, että jos olisin saapunut kahta tuntia aikaisemmin, olisin sinut ehkä tavannut!

Sanon *ehkä*, sillä jos olisin varma, että se olit sinä, niin lähtisin matkaan heti, niin menehtynyt kuin olenkin; minä ottaisin oppaan, minä antaisin kantaa itseäni. Mutta jos olen erehtynyt, jos se et ollutkaan sinä?

Oi, kyyhkysen vaisto on varmempi kuin mikään muu; se ei ole mennyt kertaakaan harhaan. Voimani vaan ovat pettäneet, eikä se erehtynyt.

Mitä teet nyt tällä hetkellä, missä lienetkin, rakkaani? Ellet ajattele Jumalaa, ajattelet minua, sitä toivon.

Minä, silloin kuin minä ajattelen sinua, ajattelen myös Jumalaa. Kun ajattelen Jumalaa, ajattelen sinua.

Kello on yksitoista illalla; näkemiin huomiseen! Ääretön toivo, joka on liian voimakas ollakseen kotoisin muualta kuin taivaasta, sanoo minulle, että huomenna minä sinut tapaan.

XXV.

Heinäkuun 31 päivänä, kello yksitoista illalla.

En tiedä, näenkö sinua koskaan enää, sydämeni rakastettu; mutta kiiruhda, kiiruhda, kello lyö kaksitoista yöllä, ja kun se on sen lyönyt, loppuu elämäni viimeinen päivä, jota se maailmalle ilmoittaa.

Huomenna on luostarivalani määröpäivä; olen odottanut hartaasti näiden kolmen kuukauden ajan, mutta en voi pettää Jumalalle antamaani lupausta. Jumala puhuu minulle, koska sinä olet vaiti; Jumala

vaatii minua, koska sinä minut hylkää.

Ah! Syvää tuskaa tuntematta en luovu tuosta toivosta, jonka sinä hetkeksi minulle annoit.

Minä olin vaipunut ruumiineni, sieluineni takaisin menneisyyteeni, siis onneen; vaikeampi on minun tuosta onnesta jälleen poistua kuin olisi poistua koko elämästä.

Se johtuu siitä, ettei luostarin elämä ole, mitä väitettäneekin, ei ruumiin kuolemaa, eikä hengen kuolemaa. Olen usein katsellut kuolleita ruumiita, olen kumartunut tarkastelemaan heidän kalpeaa, kalmankelmeää otsaansa; aine siinä vaan oli häviämistilassa, ei muuta. Mikään haave ei enää elänyt noissa aivoissa, jotka olivat ainaseksi turtuneet, mikään ruumiillinen tai siveellinen tuska ei enää väristänyt noita iäksi hervonneita hermosäikeitä.

Mutta sitten olen usein tutkinut myöskin noita eläviä ruumiita, joita kutsutaan munkeiksi; vaikka heidän otsansa oli kalpeampi, kalmankelmeämpi kuin ruumiin, ei se kuitenkaan ollut vainajan, vaan olivat kyneleet, jotka vuotavat heidän sydämestään lakkaamatta kuin syvästä ja ehtymättömästä lähteestä, vetäneet silmät heidän silmäkuoppainsa pohjaan ja kaivaneet heidän poskillensa nuo katkeruuden vaot, joista Jumala tuntee kärsimykseen valitut ja joista hän on tekevä, niin toivon ainakin, rakkautensa valittuja.

Tuo hermojen värinä, joka puhuu elämästä ja todistaa tuskaa, kulki aina heidän kiusatuissa jäsenissään. Se ei ollut elämän tyyntä eikä haudan rauhaa. Se oli kuolevan tuskaa, hiljaista, kuumemaista, kalvavaa, joka johtaa tästä maailmasta toiseen, elämästä kuolemaan, sairastuoteesta hautaan.

Niin, Isabelle, minä en salaa itseltäni sitä, ja minä syöksyn kuiluun tarkasteltuani ensin koko sen syvyyden: minäkin olen joutuva tuohon kuolevan tilaan; veisipä se minut nopeasti hautaan!

Hyvästi, menen viettämään yön rukouksessa. Luostarin kellot soittavat kahden tunnin kuluttua aamua, julistaen, että muuan sielu, ei ruumis, jättää maailman taivaan tähden.

Kello yhdeksän aikaan on niiden, joista tulee veljiäni Jumalassa, määrä saapua minua noutamaan.

Elokuun 1 päivänä, kello viisi aamulla.

Olen nähnyt auringon nousevan viimeisen kerran. Koskaan se ei ole ollut kirkkaampi, upeampi, loistavampi. Mitä liikuttavat häntä, aurinkoa, tämän poloisen pienen maailman tuskat, jota se valaisee! mitä liikuttavat häntä ne kyneleet, joita minä vuodatan tätä paperia kostuttaen! Kun jätän ne vain kymmeneksi minuutiksi alttiiksi sen säteille, ne juovat ne pois niinkuin ne juovat kastepisaran, joka värisee ruohon kärjessä tai häilyy timantin lailla kukkasen teriön maljassa.

En enää aurinkoa näe. Kammio, joka on minulle määrätty, on pihalle päin, jota korkeat muurit ympäröivät; pyöreän kaariportin aukosta näen ainoastaan kulman kirkkomaata: koetan pyytää tuota kulmausta hautapaikakseni.

Sen, johon mitä pikimmin tahtoo päästä, on oltava niin lähellä kuin mahdollista.

Rukoile, sieluni!

Kello yhdeksän aamulla

Veisuu lähenee; he tulevat minua noutamaan.

Minä en tahdo, että nuo ihmiset tulevat tänne. Minä en tahdo, että he näkevät teidän kirjeenne, että he näkevät tämän paperin. En tahdo, että he näkevät minun kyneleeni.

Menen heitä vastaan ovelle; sielu jää tänne pariinne, he vievät vain kuolleen ruumiin.

Hyvästi!

Huuto, johon koko luomakunta puhkesi Jumalansa kuollessa, ei ollut syvempi, sydäntä raastavampi, valittavampi kuin minun huutoni rakkautemme kuoleman tähden.

Hyvästi! hyvästi! hyvästi!

XXVI.

Kello kymmenen.

Kammiosi tyhjä! Kirjeesi kyynelten kastelema! viimeiset jäähyväiset sinulta!

Tulin puoli tuntia liian myöhään.

Mutta entäpä jos vala ei ole vielä vannottu!

Jumala! Jumala! anna minulle voimaa.

Oi! kyyhky, jos minulla olisi sinun siipesi, vaikka särkynytkin!

XXVII.

(Katkelma kirjeestä, joka on löydetty Montolieu Ursulan-siskojen luostarista, mutta josta puuttuu alkupuoli.)

— — — — Päivän sarastaessa minä läksin Camonsin kylästä, jossa, kuten jo, rakas äitini Jumalassa, kerroin, hän oli kaikesta päättäen käynyt samana päivänä.

Olin kuulustellut koko köyhän, jalkansa loukanneen kirvesmiehen perhettä, ja niistä tunnusmerkeistä olisin hänet tuntenut, ellei jo sydämeni olisi vakuuttanut, että se oli ollut hän.

Sitäpaitsi eivät sanatkaan, jotka hän perheestä erotessaan lausui: "Nyt olette saaneet lohdutusta; rukoilkaa lohduttajan puolesta!" voineet lähteä kuin tuosta kärsivästä sydäimestä, joka oli valmis uhrautumaan Jumalalle.

Minä ponnistin siis jälleen voimani toivoen saada nähdä hänet; jos olisin ottanut ratsuhevoson tai vaunut, olisi minun täytynyt tehdä ääretön kierros ennenkuin olisin joutunut tuohon pieneen taloon, jonka minä näin valkoisena pilkkuna lähellä synkkää ja vankkaa kamaldolais-luostaria, rakennusta, joka lähetteli kuuluviini tuulen siivillä kellojensa ääniä, vaikka sinne olikin kolmen lieuen matka linnuntietä.

Kylästä lähtiessäni päästin kyyhkysen menemään; se pieni raukka teki yhden kaikkein pisimpiä lentojaan, lähes kaksi sataa askelta, taloa kohti, jota katseeni ahmivat. Ei ollut epäilemistä: päämaalin läheneminen oli antanut sille voimia niinkuin minullekin.

Onnettomuudeksi ei seudulla ollut minkäänlaista tietä; minun täytyi kapuilla vuoren kupeita, joilla tuli vastaan milloin vieremä, milloin puro, joka oli viiltänyt niihin vakonsa, milloin metsä, johon en uskaltanut työntyä, sillä pelkäsin eksyväni tolalta.

Kuljin kolme tuntia pysähtymättä; mutta mutkissa kiertäen olin päässyt tuskin kolmen lieuen matkan.

Usein katosi koko talo näkyvistäni, ja ilman kalliin kyyhkyseni apua olisin kulkenut harhaan. Minä heitin sen ilmaan ja seurasin suuntaa, jonka sen lento minulle näytti.

Viimein näytti maa päämäärää lähetessäni tulevan vähemmin haitalliseksi. Kuulin kellon soittavan kahdeksan eräässä pienessä kylässä; en tiedä miksi minusta tuon kellon värinässä oli jotakin niin surullista, että sydäntäni viilsi. Tuntui kuin olisi jokainen tunnin lyömä sanonut minulle, lentäen ohitseni pronsisiivillään: "Jou-du! Jou-du!"

Minä kiiruhdin, ja pian saatoin eroittaa yksityiskohtiakin tuosta pienestä talosta. Mikäli lähenin, tunsin kuvauksen, jonka hän oli siitä minulle kirjeessä lähettänyt, ikkunan, josta hän näki auringonnousun, jasmiinin, joka varjosti hänen ikkunaansa ja joka näytti minusta kaukaa pelkältä vihreältä pensasaitaukselta.

Kerran olin näkevinäni tuossa ikkunassa hänet, ja olipa se sitten näköharha tai totta: minä ojensin molemmat käteni, päästin huodon.

Voi! vielä oli yli neljänneslieuen matka! hän ei minua nähnyt eikä kuullut.

Luostarin kellot soivat yhä; minä muistin tahtomattanikin sen öisen, lakkaamattoman kellojen äänen,

joka oli soinut ennen minun luostariin menoani, ja joskus välkähti hirvittävästä epäilynä päässäni ja sydämässäni ajatus, että hänelle nuo kellot nyt noin hartaasti soivat. Mutta minä sanoin itselleni, päätäni pudistaen:

— Ei, ei, ei!

Tulin yhä lähemmäksi; silloin näin pitkän kulkueen, munkkeja, jotka menivät pieneen, valkeaan taloon ja tuokion päästä palasivat jälleen luostariin vievää tietä.

Mitä he noutivat tuosta talosta?

Elävää ihmistä vai kuollutta?

Olin saava sen tietää, sillä en ollut enää kuin sataisen askeleen päässä talosta; silloin joki katkaisi tieni.

Se kuohui niin vuolaana, niin kivikkoisena, savisena, se näytti niin syvältä, etten koettanutkaan kahlata sen ylitse.

Minä riensin juosten ylös pitkin sen rantaa, vaikka olin väsynyt; mutta minä tunsin, että pääsisin siten sen talon luo. Mutta siellä kyllä varmaankin tällainen keinotekoinen voima minut pettäisi.

Neljännestunnin kuljettuani tulini puun luo, joka oli pantu joen poikki rannalta toiselle. Muussa tilaisuudessa en olisi mitenkään uskaltanut astua jalkaani tuolle heiluvalla sillalle. Nyt syöksyin sen varaan ja kuljin sitä myöten varmoin askelin, yhtä varmasti kuin olin sitä arvioinut silmilläni.

Toiselle puolelle päästyäni ei enää esteitä, vaan jo raivattu tie-pahainenkin; juoksin yhä; mutta tie vaan nousi yhä jyrkemmäksi sikäli kuin lähestyin päämaaliani.

Minä pääsin siihen, tuohon kaivattuun; ovi oli auki, astuin yli kynnyksen; portaat kohosivat oikealla, juoksin niitä ylös, mutta hiljaa, kutsumatta ketään. En uskaltanut hengähtääkään, kun koskin ovea; olin varma, että huone olisi tyhjä.

Huone oli tyhjä, ikkuna auki, ja pöydällä kirje, aivan kyynelten kastama.

Tuo kirje, oi äitiseni! Tuo kirje, jonka viimeiset rivit oli piirretty tuskin puoli tuntia sitten, tuo kirje oli hänen viimeiset jäähyväisensä.

Olin tullut puoli tuntia liian myöhään: hän oli kirkossa, oli vannomassa valaa.

Tunsin rakennuksen vapisevan jalkaini alla; maailma alkoi pyöriä silmissäni. Suustani puhkesi jo huuto, joka olisi voinut päättyä viimeiseen huokaisuuni, kun yhtäkkiä pälkähti päähäni ajatus, että ehkei uhri vielä ollut tehty, että ehkei vala vielä ollut vannottu.

Minä syöksyin ulos, ottaen vaiston opastamana mukaani kyyhkyseni, joka oli asettunut siunatulle puksipuun oksalle.

Luostari oli suunnilleen sadan askeleen päässä; mutta sillä kertaa tunsin, ettei minulla olisi tarpeeksi voimaa päästäkseni kirkkoon. Minulla ei ollut enää kuin hiukka järkeä päässä, pirahdus henkeä rinnassa.

Kuulin pappien laulavan "*Magnificatia*".

Kuulin urkujen soivan: "*Veni Creator*".

Jumalani! Jumalani! minulla ei ollut aikaa kuin joku sekunti.

Onnetonta! kolmasti onnetonta! olin tullut kirkon kuoripuolelle, täytyi kiertää sen ympäri päästäkseen ovelle.

Keskiseinän ikkuna oli auki; mutta kuinka olisi ääneni kuulunut yli urkujen pauhun ja pappien laulun?

Koetin kuitenkin huutaa; käheä korina tuli rinnastani, ei muuta.

Löytyy hetkiä, jolloin tuntee, että kaikki meidät hylkää ja että kaikki on mennyttä!

Tunsin ajatusteni samenevan; sisässäni särkyi kaikki; mutta sitten, keskellä kaaosta, kuin salama, liekki, leimaus välkähti sielussani:

Heitin kyyhkysen ilmaan avonaista ikkunaa kohti, ja vaivuin tiedottomana maahan.

Oi taivainen laupeus! kun heräsin tajuihini, olin hänen sylissään.

Hänellä oli jo yllään munkinkaapu, häneltä oli jo tukka ajeltu pappis-tonsuuriksi, ja kuitenkin hän oli minun, minun, minun! Minun, ainaseksi!

Valan olivat hänen huulensa jo alkaneet, kun kyyhkynen, liioittaen alas kuin pyhä Henki auringon sädevirrassa, sen keskeytti.

Kallis, rakas kyyhkynen, sinun kuvasi veistetään haudallemme, nukahdettuasi meidän toisiinsa liittyneihin käsiimme.

Minä lupasin kirjoittaa teille, jos löytäisin hänet, hurskas äiti. Jumala rajattomassa laupeudessaan on sallinut minun hänet löytää, ja minä kirjoitin.

Teidän nöyrin ja kiitollisin tyttärenne

Isabelle de Lautrec, kreivitär de Moret.

Onnekaassa Palermossa, syysk. 10 p. 1638.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK KIRJEKYHKYNEN ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting

free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a

replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.